

DAVID KOHN (BÉCS):

A MENEKÜLT

A Múlt és Jövő 1915 júniusi műmelléklete

Országos Rabbiképz - Zsidó Egyetem Könyvtára

MULTÉS JÖVŐ

ZSIDÓ · IRODALMI · MŰVÉSZETI · TÁRSADALMI · ÉS · KRITIKAI · FOLYOIRAT.

Az O. M. I. K. E. kulturbizottságának közreműködésével szerkeszti

DR. PATAI JÓZSEF

Megjelenik minden hó elsején
Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Budapest, VI. ker., Podmaniczky-
utca 6. szám. Telefonszám 146-92.
Előfizetési ára az O. M. I. K. E. párt-
fogó tagdíjjal együtt egész évre:
20 korona, diszkiadásban 30 korona.
Egyes szám ára: 2 és 3 korona.

V. ÉVF., 1915 JÚNIUS

FÉLIX SALTEN (BÉCS): ELSZAKADÁS A ZSIDÓSÁGTÓL

Van egy barátom, aki kitért — ma-
napság mindenkinek van egy ba-
rátja, aki kikeresztelkedett — és
ahányszor együtt vagyunk és ki-
térésének dicső ügyét érintjük, soha-
sem tudom elpalástolni, hogy bi-
zony én még mindig nem tettem magamat a dol-
gon túl; erre ő mosolyog és azt mondja: „*Hogy
lehet valaki felvilágosult és modern ember, aki nem
teszi magát túl a kikeresztelkedésen?*” És nékem
mindig azt kell felelnem: „*Hogy lehet valaki fel-
világosult és modern ember, aki kikeresztelkedik?*”
Ez a beszélgetés egyszerűen egy félreértésről rántja
le a leplet. Az egyik azt hiszi, hogy ő teljesen
felvilágosult és modern ember, ha kitér, a másik
meg, hogy ő éppen azért modern és felvilágoso-
dott, mert a kitérést elítéli és visszautasítja.

Kérdés már most, hogy modern-e az ember, ha
megérzi, hogy mi hasznos valamely korszakban
és aszerint igazodik? Ami hasznos, az nem min-
dig szükséges; ezt sokan összetévesztik, ami igen
fatális. Mennyire pórul jár azonban az az ember,
aki valamit hasznosnak tart, ami éppenséggel nem
hasznos.

A népesség milyen rétegében hallunk ilyen be-
szélgetéseket? Mindig a társaság felső rétegében,
a gazdaságilag előrehaladottak körében. Mert leg-
többnyire az keresztelkedik ki, aki a belső és külső
elsajátítható kultúra bizonyos pontjához érkezett,
ahol szilárd talaját akar a lába alatt érezni. Ezek
az emberek azt érzik: „Egy bizonyos kultúrában
élek, de érzem, hogy nem gyökerezem benne, —
zsidó vagyok. De nékem szilárd talaj kell, amely-
ben gyökeret verhetek”. Más emberek talaját ke-
resik, de visszautasítják őket; gyökeret akarnak
ereszteni, de a talaj kiveti magából a gyökeret.
Olyan megszégyenítő érzés ez, mint aminőt a
kertész érez, aki száraz, alattomos talaját munkál
meg, amely a csírákat elpusztítja.

Honnan származik a zsidóságtól való elpárto-
lás vágya és az az eszme, hogy a zsidóságból ki-
lehet lépni, amint hogy az ember kiszáll a
villamosból? Attól a naptól származik, amelyen
az egyenjogusítást elnyertük. Képzelnünk el egy
népet, amely tizenöt évszázadig tartó hallatlan,
kegyetlen elnyomatás után bilincseitől megszaba-
dul és egyszerre beléphet a társadalomba. Lehe-
tetlen, hogy oly népet tudjunk elképzelni, amely
ilyen elnyomatás után még létezik és még kevésbé
oly népet, amely ilyen kultúrtényre képes volna.
Képzelnünk azonban oly népet, amely ezt a pil-
lanatot megéli. Ez nemcsak ennek a népnek leg-
nagyobb élménye, hanem egyáltalában a legnagyobb
élmény, amelyet emberi elme elképzélhet.

Idézzük csak fel annak az időnek a hangu-
latát. A világ jelszava ez volt: Minden ember
testvér. Azt az időt, amelyben azt irták:

„Unser Schuldbuch sei vernichtet,
Diesen Kuss der ganzen Welt!”

Kozmopolitizáció volt a divat jelszava. Ezek a
hangok, ezek a himnuszok kísérték a zsidóságot,
amidőn a gettóból kilépett. A zsidók eleinte iga-
zán azt hitték, hogy ezentúl minden embernek
egyenlő joga lesz. De egyben azt is hitték, hogy
megszabadításukért végtelen hálával tartoznak és
hogy hálájukat nem róhatják le másképpen, mint-
hogy különös ismertetőjeleiket eltörlik, elrejtik,
avagy egyáltalában lemondanak róluk. Képzelnünk
egy embert, aki éveken át a pincelakásban élt,
aki a lépcsőnket söpörte és egy szép napon azt
mondjuk neki: ez az ember olyan mint mi va-
gyunk, ugyanolyan joga van mint nekünk, má-
tól fogva a mi szalonunkban lesz a helye. Amint
belép, az új környezetben bizonytalanul és sok
tekintetben nevetségesen fog viselkedni, nagyon is
ügyetlen lesz még akkor is, ha különben egészen
ügyes ember. És pedig mert folyton érzi, sőt egy-

szerűen bevallja: „nem tudom magamat beletalálni“. Avagy csak egy kívánsága van: „csak ne vegyék rajtam észre“. Ez volt azoknak az embereknek a helyzete, akik bizonyos utcákból jöttek, amit igen is észre lehetett rajtuk venni. Olyan tulajdonságaik voltak, amelyek pillanatnyi zavarokból keletkeztek és az irányukban szokásos jóakarattal azt mondta a világ: ezek specifikus zsidótulajdonságok. És mi magunk hiszünk ebben, oly gyáván és biztosan megfutamodunk a zsidó tulajdonságok elől, amint a sátán elől menekül az ember. Engem egyszerűen meghat az, hogy a zsidók, a gettó polgári és patricius zsidói, hogyan karolták fel a „szabadelvűség“-et és adták tovább gyermekeiknek és unokáiknak. Gyengédségükben el akarták kerülni azt, hogy valaki, valami egykori elnyomóikat arra a kellemetlen tényre emlékeztesse, hogy egyszer elnyomók voltak. Ez is a „specifikus zsidó“ bosszúvágy egyik példája. Amidőn az ellenfél, aki tizenöt évszázadon keresztül szolgaságban tartott és eltiport, az utcákon végig korbácsolt és ötven forintért agyonütött bennünket, egyszerre szabadon enged, az az egyetlen gondolatunk: *ne emlékeztessük reá!*

Ezek az alapokon nyugszik a „szabadelvűség“, amelyet ma zsidó szabadelvűségnek csúfolnak. És a zsidók azt hitték, hogy kötelezve vannak arra, hogy ezt a feltételt betartsák és ehhez mondhatnám „német“ hűséggel ragaszkodtak. De a dolog nem volt rendben. A zsidóságból nem lehet úgy kilépni, mint valami járműből. És nem lehet megkövetelni, hogy a népek, akik évszázadokon át a zsidóban csak másodrangú embert láttak, jó szemmel nézzék azt, hogy ez az ember most úgy viselkedik, mintha egyenrangú volna. Hisz ez oly természetes! Gondoljunk csak arra az emberre a pincelakásból. Szinte természetesen bekövetkezett mindaz, amit ma *antiszemitizmusnak* neveznek.

És három korbács emelkedett felénk, három szó, amelynek súlya alatt minden zsidó lelke összeressen: a gettóból való *kiszabadítás*, amelyért felszabadított rabszolgák gyanánt hálásnak kell lennünk, azután: „*vendégjogot élveztek*“, és ezt mindig akkor kiáltották felénk, amikor a zsidók becsületes, véres hazafiságról tettek tanuságot; és végül: „*mi ajándékoztuk néktek a kulturát*“.

Vizsgáljuk meg azonban ezt a három szót közelebbről. Az *egyenjogusítás* nem volt ajándék. Nagyon késői és nem egészen őszinte visszatérítése volt oly jognak, amelytől tizenöt évszázadon keresztül embertelenül megfosztottak. A jogok kiterjesztésének megújuló korában ennek a természetes jognak a megadását egy napig sem lehetett volna elhalasztani. Képzeld el, valaki egy régi házban lakik, amelyet újonnan bútoroz be, új parkettákat, új ablakokat, új ajtókat, új szőnyegeket szerez be és megfélemez a szenny eltakarításáról. Hiába, szükség van erre is. Semmi más okból nem kaptuk meg azt, amit „*felszabadításnak*“ neveznek, azt, amiért hálát kérnek.

Vendégjog. Azaz: jött-ment, idegenből ideszakadt, bevándorolt. Olyasvalaki, akinek az országhoz semmi köze. Aki a hazafit csak játsza, akít csak tőr az ország. Mi idehaza vagyunk! Mi a rómaiakkal vonultunk Germániába, Galliába, Britanniába stb. Mi voltunk, még mielőtt véghez ment volna a nagy fajkeveredés, amely egy szláv népből poroszokat formált. Mi itt laktunk már azok előtt, akik bennünket ki akarnak utasítani. Minékünk legalább is háromszor olyan polgári próbánk van, mint másnak: ezer esztendő óta itt nyugszanak atyáink, nagyatyáink és ösatyáink. Nincsen erősebb nedű, mint az, amelyet az emberek a földbe fektetnek, mint amit mi a földbe fektettünk: vérüket, csontjaikat és munkájukat. De a földet nem bírhattuk. És ebből a legbrutálisabb jogból kifolyólag mondják nekünk, hogy vendégjogot élvezünk.

A *kultúra ajándéka*. Nem beszélek arról, hogy ha tényleg ajándék volna, nem kellene örökké felhánytorgatni; nem akarok arról beszélni, hogy mi közben és azóta annyit dolgoztunk ezen a kultúrán, hogy adósságunkat már meg kellett fizetnünk. De mi ez a kultúra? Miből áll? Vajjon Középeurópa talaján termett-e? *Görög, római és zsidó* elemekből áll. Az egész kultúra ma rögtön összedőlne, ha egy könyv eltűnnék, amelyen nagyrészt alapszik: a *mi bibliánk*. Sem Faust, sem Shakespeare egyetlen egy könyve nem volna lehetséges, ha ez a könyv nem léteznék. Ha tehát ez a kultúra egy oly fontos alkatrészt tartalmaz, amely a mi tulajdonunk, nem lehet nekünk ajándékozni. Ha ajándék volt, akkor már előre megfizettük az árát és amit előre megfizettünk, az nem ajándék.

Ez a három felelet: mi idehaza vagyunk, mi az egyenjogusítással nem ajándékhoz, hanem természetes jogunkhoz jutottunk, mi kivettük a kultúrából dolgos részünket elejétől fogva: ez a három igazság olyan talajat ad nekünk, amelyen bizton állhatunk, ahonnan nem szoríthat le bennünket senki. És mi érezzük, hogy mennyi biztonság és megnyugvás árad ki ebből a talajból.

Mindazonáltal el lehet szakadni a zsidóságtól. Nehéz idöket élünk, mindenütszorongatnak bennünket. Hányan mondják: azt akarjuk, hogy gyermekeinknek jobb sora legyen. Ki nem akarja ezt? De *hamisítás* útján ne legyen és nem lesz jobb soruk mint nekünk. Borzasztó, hogy a gyermekeinket álruhába öltöztessük, lehetetlen, hogy gyermekeinket *hazugsággal küldjük ki az életbe*, hazugsággal, amelyre nem szabad reájönniök, de amelyre reá kell eszmélniök. Gyermekeinknek jobb soruk lesz, mint nekünk. Nekik nem kell majd ezekhez a feleletekhez nyúlniök. *Herzl* nemzedékének ezt a nehéz, fáradságos és keserves utat előbb meg kellett tennie és ezekhez a feleletekhez vérrel kellett magát felküzdenie. De ez a nemzedék immár itt van, hogy ifjúságunkat a szenvedés útjától megóvja.

Ha reáeszmélünk arra, hogy igenis zsidók vagyunk, ha beleilleszkedünk abba a perspektívába, amelyet a múlt század nyújtott nekünk — az eltiprás után, amelyen más népek nyomtalanul elpusztultak volna, óriási felegyenesedésben —, akkor nincs számunkra többé kellemetlen helyzet. Nem lépünk más körbe, tehát nem lehet bennünket kiutasítani. Nem dörgölődünk máshoz, tehát nincs visszautasítás. Az örökös kidobás rettenetes érzésétől a zsidó abban a pillanatban megszabadul, amelyben megvan a saját talaja. Ezt a talajat adja nekünk az az erő, hogy megbarátkozunk azzal a ténnyel, hogy oly nép, amelynek szelleme oly ékesszóló és eleven, amely oly sikereket ért el, nem számíthat szeretetre; azért nem kell nagyon érzékenyülni és az antiszemitizmus ellen egyesületeket alapítani. Épp oly joggal kellene egyesületeket alapítani a csehgyűlölet, vagy németgyűlölet ellen, Németországban az angolgyűlölet ellen.

Mi nem azért tettünk meg egy tizenöt évszázados utat, hogy egyszerre megszűnjünk élni. Egy nép nem határozhatja el: elszakadok magamtól. Nem azért maradtunk életben, hogy Luegerekkel veszekedjünk. Egészen más emberekkel elbántunk már. Nincs okunk a sóhajtozásra, két évezreden át megszokhattuk a harcot és nem kell jajgatnunk. Az egész világon ösidők óta szakadatlanul harcolnak az emberek, lépünk mi is be ebbe a nyájas társaságba.

Hová vezet a zsidó útja, azt megmondani nem lehet, legfeljebb érezni lehet néha; de hogy az egyes egyének óriási szabadságérzetet kölcsönöz az, hogy az ember mint *zsidó* arra születet, hogy *a zsidó úton haladjon*, az bizonyos. Amint hogy a zsidó nép az egyetlen, amely a gettóból való kiszabadulást megérte, úgy az egyetlen nép, amelyben egyesek idegen utakat rónak. De az ami elszakadási mozgalomnak tűnik nekünk fel, az egyáltalában nem fenyegető. Úgy, amint a híres specifikus zsidó tulajdonságok is általános emberi tulajdonságok, amelyek más népnél hasonló körülmények között szintén kifejlődtek. A görögök századokon át török uralom alatt éltek és a törökök megtiltották nekik a földvásárlást. Ha már most a Levántébe, Keletre, vagy Indiába megyünk, minden embertől azt halljuk, hogy a kalmárszellem *görög*. A világ nagy részében azok a tulajdonságok, amelyeket nálunk zsidónak mondanak, specifikus görög jellemvonások.

Egy estét a sivatagban, Cheops piramisa közelében töltöttem, egy piramisrom előtt, ahol éppen ásatások folytak. Véletlenül arra mentem, megálltam, hogy közelebről megszemléljem. Felhánnyák a sivatag homokját, ellapátolják a műalkotásokról, amelyek egyszerre napfényre kerülnek és nem sejtett frissességben és formai szépségben tündökölnék. Mumiák kerültek felszínre, oldalvást a halotti koponyák százai voltak felhalmozva. Felejthetetlen benyomást éltem át, amidőn egy népnek holttetemét láttam, annak a népnek, amely-

nek kezéből egyszer kiszabadultunk és oly felszabadulást éltünk meg, amelyért az Istennek mind a mai napig hálát mondunk. A zsidó ember még ma is elmondja az áldást: Dicsértessél örökkévaló Istenünk, aki kivezettél bennünket Egyiptomból, a szolgaság házából. Én ott álltam abban az országban és láttam, amint kiássák egy népnek a hulláját és ez a büszke, gazdag, erőteljes nép oly nyomtalanul tűnt el, hogy nem maradtak egyéb nyomai, mint koporsók, csontok és ékíratok.

És egyben éreztem *a zsidóság fiatalon lüktető erejét* az egész földön elterjedve. Nomádok voltunk, pihenés és nyugalom híján, szolgaságban éltünk, Mózes elvezetett bennünket országunkba és éltünk. Abban az időben támadt a görög kultúra és később a római uralom. Keletkeztek, elérték tetőpontjukat, de elérkezett egy nap, amelyen ezen világ istenei elaggtak, amelyen ezen világ istenei meghaltak. Akkor a zsidók ennek az oltáraival árván maradt világnak Istent adtak! De alig hogy Istent adott ez a nép, szétszóratott az egész földön. Talán még egyszer Istent fogunk adni a világnak. *Közben elszakadhat tőlünk az, ami a felszínen úszik. Nem kell sajnálkoznunk felette és nyugodtak maradhatunk.*

Jakob Löw (Bécs):

Ádám és Éva

BÉDA (BÉCS): KÁROLY CSÁSZÁR ÉS A KITÉRT

Károly császár trónusán ült
Frankfurtban a Majna mellett,
Disztermében körülötte
Fegyver csörgött, zene zengett.

Kegyvet osztón tekint körül
Vitéz frankok nagy császára.
Egyszerre csak felrezen és
Sötét ránc ül homlokára.

S szólott Lyon püspökéhez:
„Nézze ama hősnek orrát,
Az a vitéz bizony nem frank,
Se nem avar, se nem horvát.

Mentét visel, mint a frankok,
A pajzsát is frankmód hordja,
Mégis gyanus, gyanus nékem,
Zsidó biz az, Krisztusomra!”

„Felség, igaz, eltaláltad!”
Szólt a püspök illedelemmel.
„Bizony zsidó törzsből való
Amott az a barna ember.

„Vágyakozott udvarodba.
Vitézségi rendért égett,
Dárdára és pajzsra vágyott,
S ráadtam a keresztséget.”

Elhallgatott Agobárd úr,
Lyon egyházfejedelme,
S a császárt nézte csodálkozva,
Aki így szólt dühvel telve:

„Parancsolom, mire majd a
Hajnal tüze lángra lobban,
Ne tapossa itt a földet
Az a cenk az országomban.

Mert, ki istenét eladja
Hiú fényért, ragyogásért,
Elárulja császárját is,
Hogyha vár majd nagyobb más bért.

„Embertől, ki hűség nélkül,
Csak rút, önző érdekért él,
Nem várhatni más egyebet
Árulásnál, hitszegésnél.

„S jaj annak, ki pártját fogja,
Kárhozat vár rá és szégyen,
Eladatik, miként Krisztus,
Harminc hitvány ezüst pénzen.”

Száz acélpajzs csendült össze,
S elillant a gyáva kitért.
Ment avarok országába,
Hol szelleme ma is kísért...

(Patai József fordítása.)

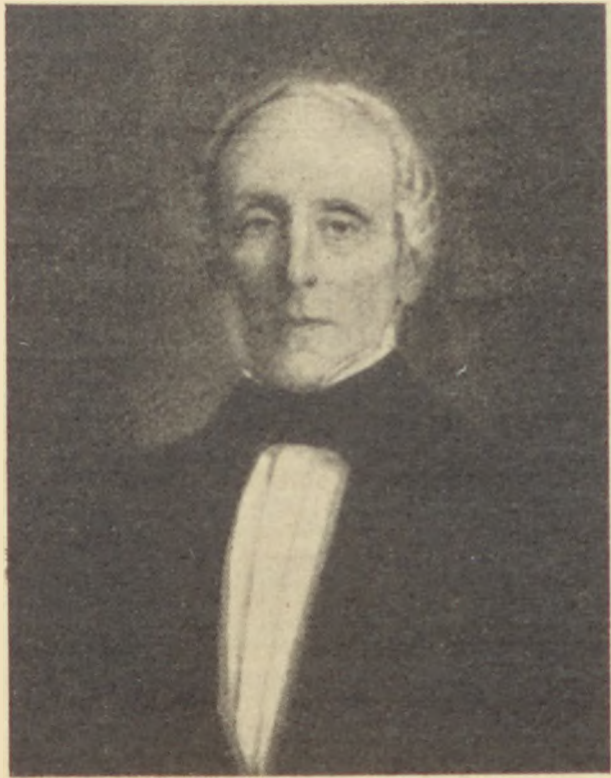
DR. KRAUSZ SÁMUEL (BÉCS): A BÉCSI ZSIDÓSÁG MULTJÁBÓL

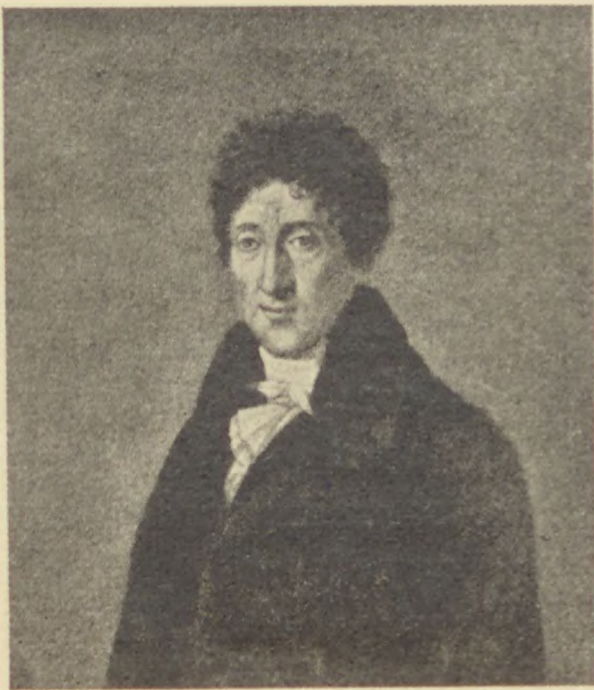
agy és tanulságos története van a bécsi zsidóságnak. Ritka hitközség volt sikereiben, de szenvedésekben is oly gazdag, mint ez; jelentőségben úgy a multban, mint a jelenben egyik se múlja felül. Bécs, az európai Alpes-hegyrendszer és európai síkság rendszer találkozási pontjában feküdve, Északot és Delet, Nyugatot és Keletet egyaránt metszve, a Duna folyam által a fél világrésszel kapcsolatban állva, a németség, szlávtság és románság kellő közepébe ékelve — Bécs mindazonáltal csakhamar szerepet vitt az európai városok sorában és magához vonzotta mindazokat, akiknek a nemzetgazdaság körül némi dolguk van. Magához vonzotta ennél fogva a zsidókat is, e par excellence kereskedésből élő népet. A 15. századtól fogva nőttön nőtt a Habsburgok politikai súlya is; fényes udvar, sok úri nép, mesterembség és katonaság adott itt egymásnak találkát; beállt a nagy szükséglet, a nagy kereslet; beállott tehát a mindkettőről gondoskodó zsidó is.

A zsidók első letelepülése e helyütt is, mint Európa egyéb vidékein is, az idők homályába vész. A monda szerint persze, mely ezúttal nem zsidó körök találmánya, igen régi idők óta élnek itt zsidók, nyilván már a római időben. De azontúl menve még bibliai alakokat is telepítenek ide, sőt önálló zsidó államokat létesítenek. Szép, mesebe illő dolog. Tény az, hogy csak 905 körül említetnek zsidók, nem is Bécsben, hanem inkább a két dunamenti tartományban, nem is mint itt lakók, hanem inkább mint keresetük után járók. Az 1156-iki ú. n. *privilegium majus*, mely szerint Lipót herceg megengedi a zsidóságnak az országaiban való tartózkodást, minden bizonnyal hamisítvány. Valószínű azonban, hogy e tájban már laktak itt zsidók. Állítólag zsidó temetőből való kő is létezik 1139-ből, de a követ még eddig nem látta szavahihető ember.

Amely időben biztos nyomát látjuk a bécsi zsidóságnak, már is megindul e zsidóság valóságos története, mindama vonásokkal együtt, melyek a zsidóság középkori történetét jellemzik. VI. Lipót herceg egy Salamon nevű zsidót állít pénzverő intézetének élére — nem másképp mint a szomszédos Magyarországon, ahol a király pénzét szintén zsidók verik. Salamon zsidónak szomorú vége lett; 1196-ban, midőn keresztes vitézek látogatták Bécset, rárontottak házára és megölték más 15 zsidóval egyetemben; a gonosztevők közül csak kettőt végeztetett ki. De ez első zsidó „hivatalnok” oly annyira megrontotta a bécsiek álmát, hogy ezentúl nem nyugodtak, míg hatóságuktól a zsidók kizárását el nem érték. II. Frigyes császár, aki egy ideig Bécs ura volt, meg is tette nekik e szívességet 1237-ben. De azért zsidó pénz-

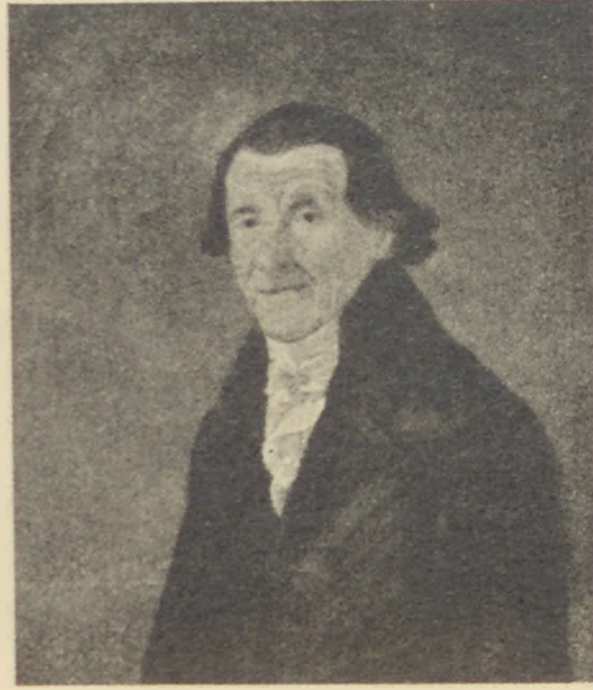

Leopold Edler von Wertheimstein (1801–1883.)

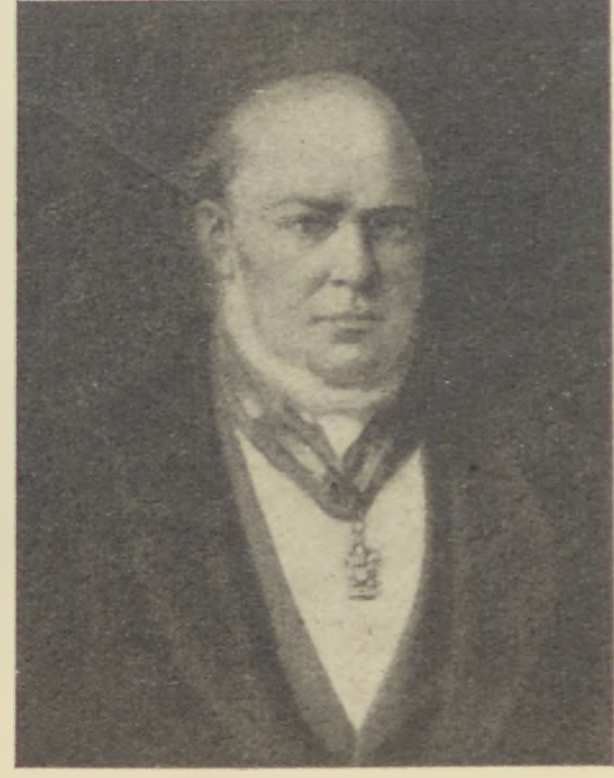

A bécsi zsidó hitközség volt elnökei.
(A hitközség dísztermében levő olajfestmények után.)

David Wertheim
(1739–1817.)

Aron Leidesdorf
(1746–1814.)

Jonas Freiherr von Königswarter
(1807–1871.)

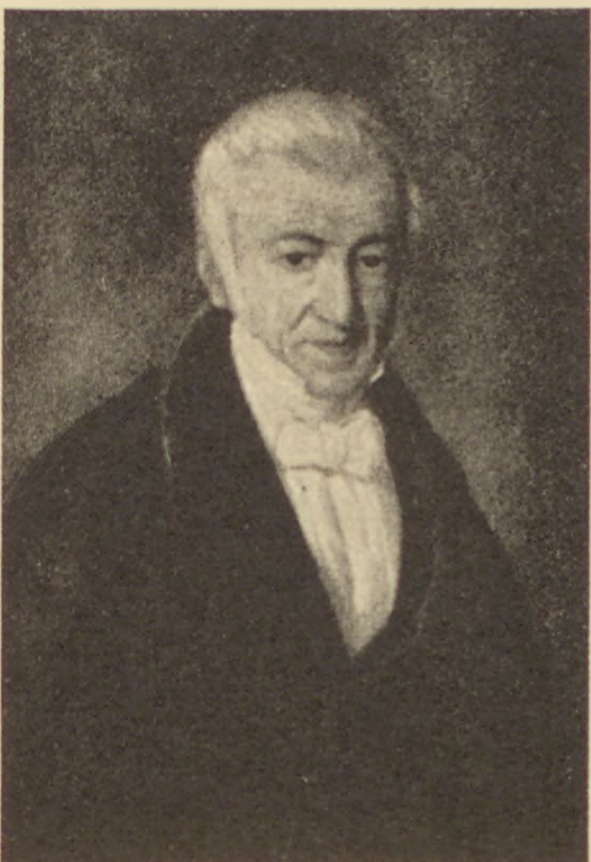
ügynökök egyre szerepelnek; nem sokkal később két testvért, Lublin és Nekelo „kamaragrófokat“, látjuk magas pozícióban. Frigyes császártól való azon zsidószabályzat is, mely a birodalmi kamarai szolgásgot az osztrák zsidókra is kiterjeszti. Még fontosabb a II. Frigyes hercegtől 1244-ből származó zsidószabályzat, mely sok hasonneműek, a magyarnak is, mintául szolgált.

Az akkori Bécs csak a mai belvárosból állott. Falaktól körülvett, magas házakkal és nagy templomokkal beépített terület volt ez, mely még a polgároknak is alig engedett mozgó teret, hát még az egy-két házba valamely szűk utcába beszorított zsidóknak! A zsidók a mai nap is *Judenplatz*-(azelőtt *Schulhof*-)nak nevezett tér körül laktak; a zsidó „városba“ vezető kapu és a zsidótorony képből maiglan is ismeretes. Az irigy polgárság és gyűlölködő klerus még e keveset is soknak tartotta és mindinkább igyekezett őket visszaszorítani. 1267-ben a bécsi zsinat igen nagy megszorításokat hozott számukra, melyekhez azonban szerencsére a világi fejedelmek nem akartak vagy nem tudtak végrehajtani. Örök pénzsűki-ben lévén, a zsidókat nem bírták nélkülözni. Az

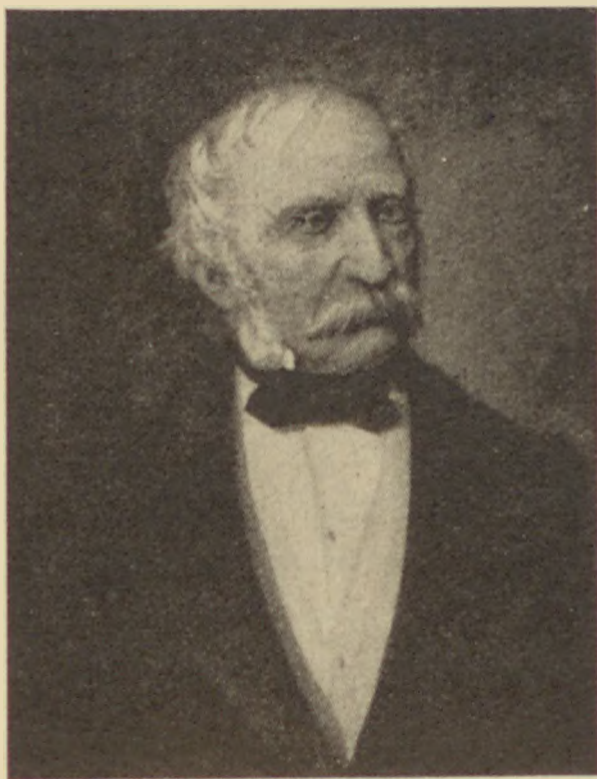
első habsburginak, Rudolfnak, szintén volt egy Amschel nevű zsidó pénzügynöke.

A 14. század sok bajt hozott a bécsi zsidóságra. Több helyütt az országban, Morvában, Steierben, véresen üldözték a zsidókat, nevezetesen 1337-ban, de a bécsi polgárok ez időtájt kivételesen nem ütötték az ő zsidáikat, amit a zsidók egy Bécsben 1338 június 19-ről keltezett héber okmányban azzal háláltak meg, hogy kötelezték magukat, hogy a bécsi polgároknak, szegénynek és gazdagnak, pénzt adnak kölcsön oly módon, hogy egy bécsi font után hetenként csak 3 fillér kamatot vesznek.

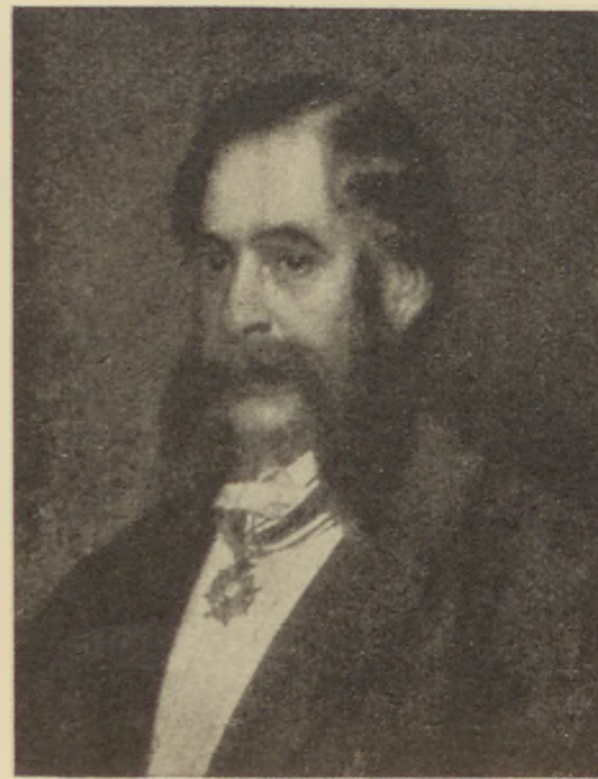
Már vagy egy századdal előbb igen szép hitközségi élettel találkozunk Bécsben; hírneves rabbik működtek itt, kik mögött bizonyára tekintélyes hitközség élt, Ugyanaz áll a közeli Wiener-Neustadt-ról. „Bécsi“ R. Iszák b. Mózes ismertebb művének neve, Or Zarua név alatt. Egyik későbbi utóda a rabbiszékben volt Meir halevi b. Barukh, aki ismertté tette magát azon törekvése által, hogy a rabbi-hivatást ismét, mint régente, formális felavatáshoz kell kötni. Itt működött Klausner Ábrahám is, a zsinagógai szokások (*minhagim*) szorgalmas gyűjtője és e szaknak megkezdője.

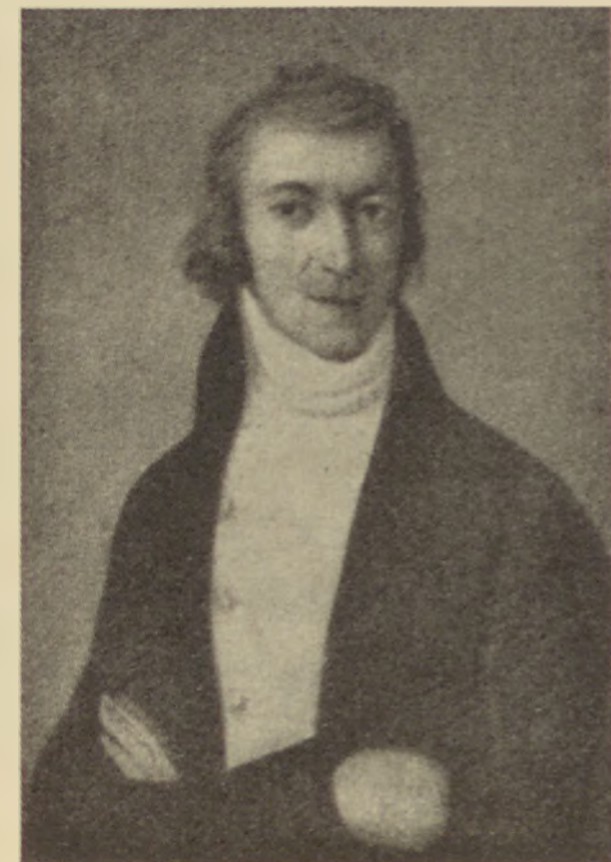
Isac Löw Hofman von Hofmansthal (1759–1849.)

Josef Ritter von Wertheimer
(1800–1887.)

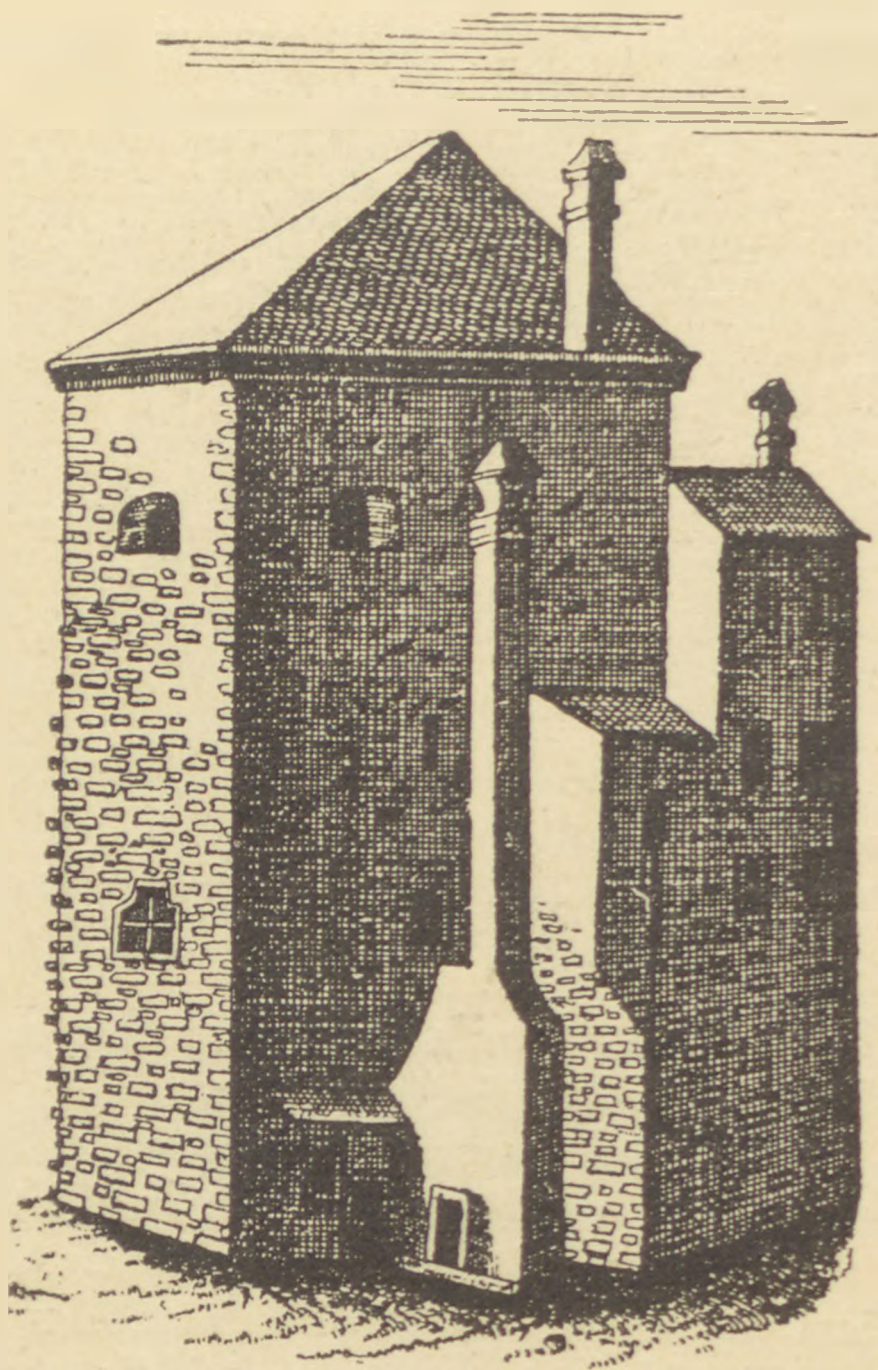

Moritz Ritter von Borkenau
(1827–1904.)

Max von Hönigsberg
(1754–1832.)

A bécsi zsidó hitközség volt elnökei.
(A hitközség dísztermében levő olajfestmények után.)

A bécsi „Judenthurm“ a 13-ik századból

(Régi metszet után)

De ellenséges hatalmak már is ólálkodtak, hogy véget vessenek e virágzó hitközség életének. Igaz ugyan, hogy az 1348. és 1349. véres üldözések, melyek a fekete halál nyomában támadtak, a bécsi hitközséget alig érintették, sőt arról értesülünk, hogy e szomorú időben a bécsi hitközség azon irigyelni való helyzetben volt, hogy ő lehetett menedéke és biztos vára sok üldözött hitestvérnek, — oly szerencsés fordulat ez, hogy egy pár évtizedre a németországi zsidók súlypontja a Rajna és Majna mentéről Bécsbe és osztrák vidékekre terelődött át, — de azért a veszély itt is egyre fenyegetőbb lett, és már 1370-ben elzárják a zsidókat, vagyonukat elveszik és a szegényebb osztályt elűzik a városból, A zsidók azonban csakhamar visszatérnek, újra üzérkedtek, sőt ezidőből maradt ránk a legrégebb összefüggő emlékü, egy a városnál vezetett adósságbönyv, melyből igen jól megismerhetjük a hitelező zsidókat és a hitelre szoruló polgárnépet és felbukkan benne nem egy név, melynek viselője akár mint rabbi, akár mint vezető ember lelke volt a hitközségnek. Steuuz (Steussel) Dávid és fia Jónás majd egy fél száza- don át igen jelentős pénzembere volt az udvarnak; az akkori hercegek, Albert és Lipót, örök adós- ságban éltek, melyből menekülés csak úgy volt, hogy „legyilkolták“ az adósságokat (Tötbriefe).

Ez időtájt érte a bécsi zsidóságot eddigi törté- netének legnagyobb katasztrófája. Valami hostia- vád miatt 1420 május 24-én az Ausztria összes városaiban lévő zsidókat, számszerint vagy 800-at, összefogják, börtönre vetik, gyermekeket és nőket a férfiaktól külön, hogy annál jobban téríteni lehessen őket. Midőn semmi se használt, a tehe-

többieket visszatartják, a szegény népet pedig hajóra lökve nekieresztik a Dunán lefelé, hogy magyar föld vegye fel őket. Amazokat pedig — számuk 300—400 közt ingadozik, kik közt sok nő is volt — 1421 március 12-én a bécsi Duna- menti réteken könyörtelenül elégetik . . . Együttal a zsidókat végkép kitiltják Ausztriából. Házaikat vagy eladják vagy elajándékozzák az urak, a túlní zsinagóga egy női rendnek lesz a tulajdona, a bécsi zsinagógát lerontják és kőveiből építik a régi egyetemet.

De azért a zsidó élet nem szűnt meg teljesen Bécsben és Alsó-Ausztriában. Mindenféle ürügy alatt lassanként beszállingóznak a városba és 1512-ben ismét hét zsidó család él Bécsben. Ezek már oly tekintélyesek, hogy interveniálnak marcheggi és bazini testvéreik érdekében, kiket az otromba vérvád miatt a máglyán való halál fenyeget. A Pozsonyból kivert zsidókat szeretnék Bécsben felfogadni, de Ferdinánd császár kérésüket megtagadja. Ugyan- csak e császár kiűzi őket 1554-ben, de a rendeletet nem hajtották végre és ugyanaz történt 1567-ben és 1572-ben is. De 1575-ben végre is tényleg ki- űzték őket Bécsből és Alsó-Ausztriából, nem sok időre, mert csakhamar kitűnt, hogy az udvar nem élhet a zsidók pénze nélkül. Megint csak befogadták őket, persze minden jog és biztonság nélkül, úgy hogy őket mindig a földönfutás átka fenyegette. A Bécsben „élvezett“ levegőt búsás pénzen kellett megfizetniök és midőn 1599-ben a császártól követelt 20,000 forintot megfizetni nem tudták, a rákövetkező évben ismét kiűzték őket, mely alkalommal csak tizenegy család maradt vissza és Elia Halfon orvos, akikhez azonban nem- sokára csatlakoztak a száműzöttek is.

Egy új községnek vetették meg alapját. A pol- gárság irigy áskálódása ellen megvédelmezte őket a császár és midőn 1623-ban a polgárok már semmiképen sem akarták őket megtűrni a város- ban fekvő házaikban, II. Ferdinánd 1625-ben új városrészt szemel ki számukra, az „alsó mezőséget“ (Untere Wörth), a mai Lipót-város ösét. Majdnem egy félszázados aránylag boldog élet következett itt számukra. Az új zsidó várost körülvették falak- kal, bent házakat építettek, kerteket műveltek, zsinagógát emeltek, míg üzleteik lebonyolítására a Dunacsatornán lévő hajóhídon át naponta a bel- városba jártak, nem minden veszedelem nélkül. Az udvarhoz való viszonyuk mostantól fogva csak pénzkérdésen alapult; ha fizettek, jó, ha nem, a kiűzés veszélye fenyegette őket. III. Ferdinánd alatt a polgárság megint kéri a kiűzésüket, mit a császár megtagad ugyan, de a belvárosban lévő üzleteiket beszünteti és a városba való lépés is megszoríttatik nekik. A zsidók ez alkalommal 8000 forint fizetése árán váltották meg Bécsben való életüket, más 15,000 forintot ajándékba adtak a császárnak. A hitközség mindamelllett virágzott; vagy ötven adófizető tagja volt, mindnyájan egy- egy hírneves család törzsöke (Lucerna, Mann,

Levi stb.), hírneves tudós rabbik vezetése alatt állott (Izsák Hajjim Opatow, Jom Tob Lipmann, Heller stb.), két zsinagógája volt (az egyiket Zakhariás Levi építette) és persze temetője. Ez utóbbi a Dunacsatornán túl a város felőli részen feküdt (Rossau), mai napig fennmaradt és néma hirdetője a letűnt dicsőségnek. Mert a dicsőség letűnt csakhamar letűnt . . .

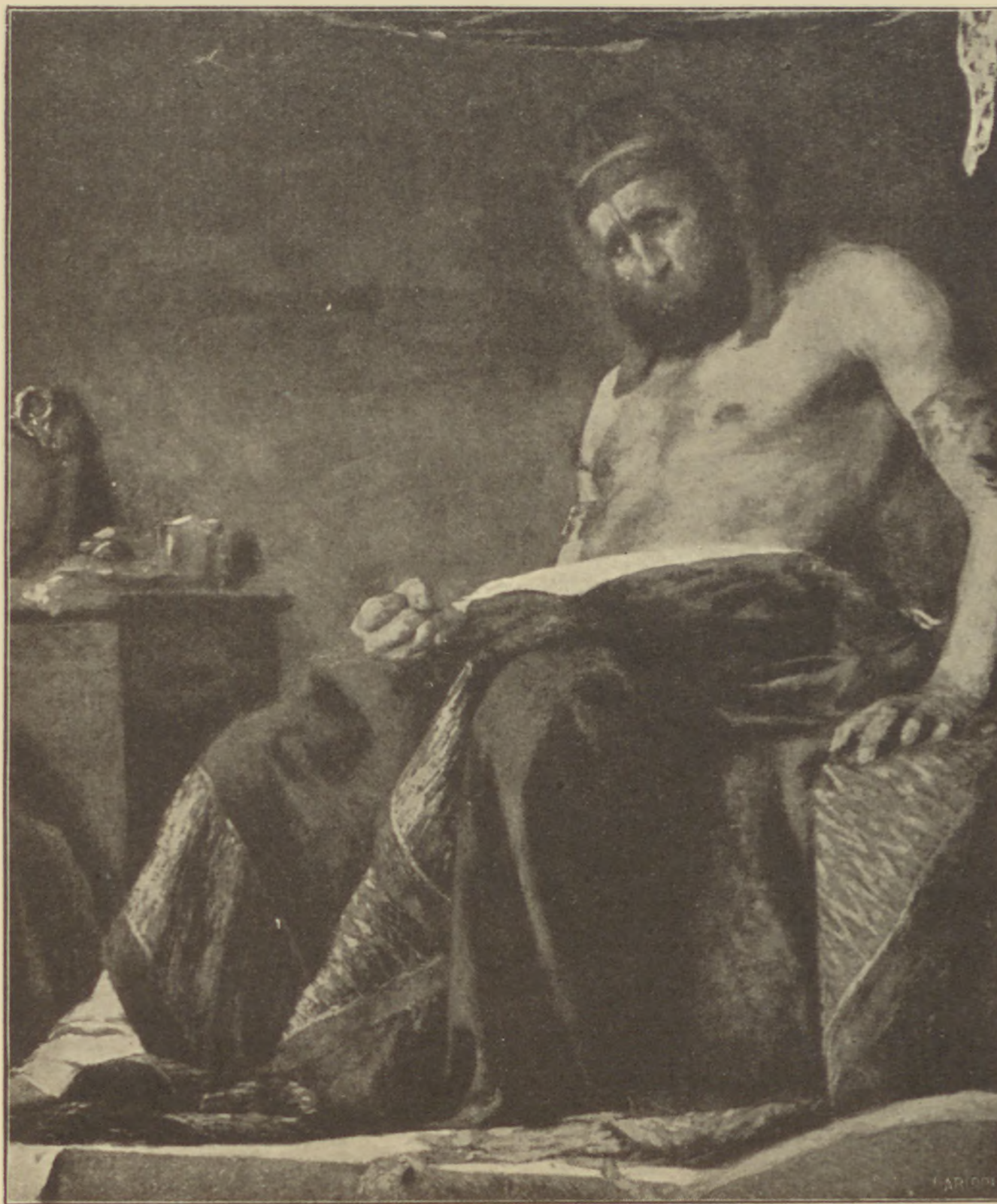
Ez így történt. A zsidóság egyre szaporodott és talán már 500 családra rúgott a számuk. A polgárság pedig egyre nyomorúságosabb helyzetbe jutott, melyet persze — minden ok nélkül — a zsidókra hárított. Hozzájárult az, hogy a császári udvar is keserű baleseteken ment át. A jezsuita nevelésű Lipót császár és neje, ki spanyol infansnő volt, a vallásban keresett menedéket és első „keresztény“ tettük az volt, hogy a zsidók ellen fordultak. Ezeknek már úgy sem volt nyugodt életük, mindúntalan valami ribillió zavarta őket, p. o. 1668-ban, midőn a diákok hatoltak a ghetóba. A polgárság pedig egyre sürgette eltávolításukat; még azt is merték állítani, hogy svédvel és törökkel cimborálnak. Végre 1669-ben kiadatott a parancs Bécsből és Alsó-Ausztriából való elűzésére; 1346 embert akartak földönfutóvá tenni. 1670 március 1-én ünnepélyesen kihirdettetett a zsidók kiűzése. A zsidók kétségbeesetten igyekeztek az udvart megnyerni; 100,000 forintot akartak fizetni és azonkívül évente 10,000 forintot, de mást mint kis halasztást nem értek el. Elköltöztek; augusztus 1-én nem volt egy zsidó sem Bécsben többé. Csak temetőjüket biztosították a gaz pusztítás ellen, persze, búsás pénz lefizetése mellett, melyet a Fränkel családbeliek ajánlottak föl. Az új nagy zsinagógát egyháznak tették meg Lipót nép alatt; a régi zsinagógából Szt. Margitról nevezett zárdát csináltak, mely azonban most már nem áll fenn. A zsidók házáira a város tette a kezét.

Legrosszabbul mégis a város járt. Az adó- és vámjövedelem évente 40,000 forinttal csökkent, a vidéki urak is a zsidók távozása által vagy 20,000 forintot veszítettek. A zsidóadó fejében a város 14,000 forint fizetését ígerte az udvarnak, de fizetni nem tudta. Nem maradt más hátra, mint a zsidókat visszahívni. 1673-ban megegyeztek, hogy 250 zsidó család újra letelepszik Bécsben azon feltétel alatt, hogy 300,000 forintot fizetnek, valamint évente a már korábban is meglévő 10,000 forintnyi adót. 1675-ben újra letelepednek a zsidók Bécsben. Az elsők egyike volt Oppenheimer Sámuel, a császár Hoffaktora, aki a török háborúban mint hadi szállító és mint az egész állam egyetlen pénzkeresőfaktora igen nagy szolgálatokat tett az államnak. Vele együtt működött rokona Sámson Wertheimer is. A polgárok mindamelllett most sem nyugod-

tak, gyakran rendeztek utcai zavargásokat és egy ízben Oppenheimer maga is komoly veszélyben forgott. Többször kérték a zsidók általános kiűzését is, de ezt többé nem érték el. Ellenkezőleg a zsidók pozíciója egyre erősödött; 1753-ban már 700 zsidó családot számlálnak Bécsben, kiknek évi türelmi adója 14,000 forint. Ekkor már kitűnnek az Arnstein, Eskeles és Leidesdorfer családok, úgyszintén Diego d'Aquilar marquis. Persze, a nagy tömegnek semmi biztosított joga nem volt; a pár privilegizált család mellett a többi csak hallgatagon tűrt idegen elem volt, melyet a rendőri önkény bármikor eltávolíthat a városból. Hihetetlen a sok zaklatás, melyet a bécsi zsidóknak tűrniök kell. Csak II. József császár alatt enyhült sorsuk egy kissé. De azért községgé tömörülni nem adatik meg nekik, biztos lakhatási engedélyt nem nyerhetnek.

Míndez egy csapással megváltozik az 1848-iki szabadabb szellem lengése által. Ferenc József császár az első, ki 1850-ben a Bécsben élő zsidóságot községnek ismeri el. Ettől fogva a község rohamosan fejlődik és ma egyike a világi legelső zsidó hitközségeinek.

Nagy szívességet tesznek olvasóink lapunknak, ha kávéházakban, klubokban, kaszinókban, társaskörökben kéri a Mult és Jövöt.

Jehuda Epstein (Bécs):

Saul

Arthur Schnitzler arcképe

ARTHUR SCHNITZLER (BÉCS): AFORIZMÁK

z igazi antiszemita az, akit alapjában véve a zsidók jó tulajdonságai bosszantanak és mindent megtesz, hogy rossz tulajdonságaikat továbbfejlessze.

*

Zsenge gyermekkorunktól kezdve belénk oltják, hogy éppen a zsidó tulajdonságokat érezzük nevetségesnek és visszataszítónak, másoknak épp ugyanilyen nevetséges és visszataszító sajátságait azonban nem.

*

Vannak zsidók, akiket igazán gyűlölök, mint zsidókat gyűlölök. Azokat, akik mások, sőt néha maguk előtt is úgy tesznek, mintha nem tartoznának hozzánk, akik olcsó és csúszómászó módon ellenségeinkhez és gyalázóinkhoz dörgölődnek és azt hiszik, hogy ilyenképpen megszabadulnak az örök átoktól, amely rájuk nehezedik, vagy attól, amit átoknak érznek. Ezek különben majdnem mindig olyan zsidók, akik a legszemélyesebb kopottságuk érzetében járnak a földön és ezért öntudatlanul vagy tudatosan fajukat szeretnék felelőssé tenni. Világos, hogy nem használ nekik semmi. Különben mi használt valaha a zsidóknak? A jóknak és a rosszaknak. Természetesen azokat értem, akik valamelyes külső vagy belső segílyre szorulnak.

*

Ti nem zsidók értetek bennünket? Néhányan közületek sejtenek talán valamit. De megérteni? Szó sincs róla. Mi jobban értünk benneteket, mint ti bennünket. Nem a mi érdemünk. Mi tudniillik jobban rászorultunk arra, hogy titeket megértsünk, mint ti bennünket. A megértésnek ezen adománya az idő folyamán kellett, hogy kifejlődjék nálunk — a létért való küzdelem törvényei szerint.

*

— „Nem keresztelkedtem ki, igaz ugyan, hogy zsidó sem vagyok. Régen felekezetenlküli lettem azon egyszerű okból, mert sohasem éreztem magamat zsidónak.“

— „Majd ha a Ringstrassen egyszer beverik a cilinderét, mert — bocsásson meg — olyan zsidó-forma orra van, akkor, legyen nyugodt, mint zsidó fogja magát találva érezni.“

*

Legyőzhetetlen ellenszenvet, melyet még vér sem moshat le, érzek olyan emberek iránt, akik a zsidóknál teleeszik magukat és már a lépcsőn elkezdik őket szidni. Hiszen lehet várni — a kávéházig.

*

Nem titkolom, hogy ha egy zsidó jelenlétemben nevetlenül vagy nevetségesen viselkedik, néha oly kínos érzélem fog el, hogy szeretnék elmúlni vagy elsülyedni. Olyan szégyenérzettel ez, amely talán valamelyes rokonságban van azzal a szégyenérzettel, amelyet a fítestvér érez, aki előtt nővére levetkőzik. Azonban talán ez is csak önzés. De az embert elkésértí, hogy mások hibáiért folyton felelőssé teszik, hogy minden büntettért, minden izléstelenségért, minden vigyázatlanságért, amelyet valamely zsidó a világon elkövet, véle kell bűnhődnie. Természetesen ilyenkor az ember könnyen igazságtalan lesz. De az ilyesmi idegesség, érzékenység, semmi egyéb.

Nikolaus Schattenstein (Bécs):

Fíuarckép

HEINRICH YORK-STEINER (BÉCS): A JÓ „PARTIE“

onty vezérigazgatónál zsúr volt. A szalonok ragyogtak, a kristály csillárok pazar fényt ontottak alá a képekre, a finom bronzokra és a bútorokra, amelyek közt valódi darabok ó-stílusú utánzatokkal keveredtek. De mindez stílusos, nyugodt s előkelő volt.

A ház asszonya a vendégek közt forgolódott, mindegyikhez volt egy-egy barátságos szava, de minduntalan visszatért egy társasághoz, amely öt idősebb hölgyből állott, kik buzgó élénkséggel magyaráztak neki valamit. Zavartan vonogatta vállát, sűrke-frizurás kis fejét előre hajtotta, miközben gömbölyded arcán titkos mosoly villant át. S ha néha komoly vonásokat öltött is, okos szeméből egy kis dévaj kobold csillant elő.

Feilchenblau igazgatóné szerfölött izgatottan beszélt hozzá, mindamellett óvatosan, fojtott hangon, hogy a távolabb állók meg ne hallják.

„Istenem, mi is van benne? Minden jóra való fiatal ember örvend manapság, ha megfelelő alkalomra talál; a szerelem mindent jóvá tesz“. A többi hölgyek, akik mindenbe be voltak avatva, élénken bólogattak és felhasználták a támadt kis szünetet, hogy lenyeljenek egy korty teát.

Dr. Cornitzerné, egy igen méltóságos külsejű hölgy, kinek az arcát a szemüveg szerfölött komollyá tette, felhasználta a kedvező alkalmat, hogy sokszor hangoztatott véleményét újból előadja.

Ismételten kifejtette, hogy minden szociális baj a pozitív vallásokból származik és hogy legelőnyösebb a felekezetenélküliség. Mire szomszédnője, a kis fabinyi Fraenkelné közbevetette: „Igen és olcsó a felekezetenélküliség, nagyon olcsó“. Mert úgy rebesgették, hogy dr. Cornitzer, a keresett orvos, csupán azért tért ki, mert az úgynevezett kultuszadóját emelték.

A kis Fraenkelné a társaság *enfant terrible*-je volt, kinek sokat elnéztek, főképen mert férje egyike volt a leggazdagabb földbirtokosoknak; de ez a reminiscencia mégis szerfölött lehangolta a társaságot.

A háziasszony szelíd hangja törte meg a kínos csendet, felvetvén a nyári lakás mindig érdekes témáját. De nem ment vele sokra, mert Fraenkelné ráripakodott: „kérlek, Sylvester előtt még csak az elmúlt nyaralásról szabad beszélni, újév után kerül majd csak a jövő évi sorra. Na igen, máskülönben az egész

beosztás veszendőbe megy“. A rossz hangulat ezzel elmúlt, a hölgyek elmosolyodtak a szúrós asszonykán, ki ötven évével is oly élénken és meggondolatlanul beszélt, mint egykor 25 éve, és megbocsátották illetlenségét.

Dr. Cornitzerné azonban egy kis revancson törte a fejét. „Ah, kérem fabinyi Fraenkelné, nyári lakást még mindig nagy kereszttel a mellén keres?“

Fraenkelné nem jött zavarba.

„Ő nem“ válaszolt gúnyosan és utánozva, „nincs már szükségem reá, minden alpesi tartományban tudják már, hogy keresztények vagyunk.“ Mire a rosszmájú Cornitzerné ezt súgta szomszédnőjének fülébe: „S emellett minél vénebb, annál zsidósabb az arca“.

Feilchenblau igazgatónének nem volt inyére, ha vallási kérdések fölött szellemeskedtek; s ezért gyorsan megjegyezte: „Mondhatnak, amit akarnak, a kereszténységnek mégis mély erkölcsi értékei vannak és társadalmi előnyei sem megveendőek. Az én Ottokárom csak előkelő keresztény körökkel érintkezik, a Schrattenthal-okkal, a norwégi Grunnerekkel“.

„Ő, igen“ — tetézt rá Fraenkelné látszólag komolyan — „az én fiaim meg már tisztára antiszemiták.“ „Kegyed sohasem komoly“, duzzogott Bachstegné, egy derék hölgy, korához képest fölötte fessen öltözve.

Nikolaus Schattenstein (Bécs):

Arckép

Paul Königsberger (Bécs): Portrait

„Komolyan, komolyan“ — nevette a kis hölgy — „talán ismét egyik új ruháját akarja meg-megmutatni, ki vele, Bécs vagy Páris?“ De erre Bachstegné már igazán megharagudott, mert egykoron valóban nagy bolondja volt a ruháknak és mi sem bántja az embereket, mintha valódi gyöngéiket hánytorgatják elő. Stastyné, a legmeggondoltabb a hölgyek között, billentette vissza a beszélgetést a kisiklott pályáról egyenes útjára. „Tudják ugyebár hölgyeim, hogy miről van szó“. A hölgyek összedugták fejüket, oly szorosán, mintha egyetlen szónak sem lenne szabad az intim körből ki-sonnia. „Bocsássanak meg, ha az úgy kissé kényes. de hiszen tudjuk mindnyájan. Alfréd, a mi kedves igazgatónének fia szereti Feilchenblau Edíthet“. „No de Stastyné“, próbált Contyné védekezni. „No igen“ — tüzelt Fraenkelné — és Edíth szerelmes Alfrédba, ezt egész Bécs tudja“.

Paul Königsberger (Bécs): Portrait

„Fraenkelné kérem“ — pattant most fel Feilchenblaué.

Erre már türelmetlenkedni kezdett a kis hölgy: „Ne csináljanak mindig annyi mókát. Hiszen kész boldogság, ha két kedves, fiatal lény egymást oly rég szereti.“

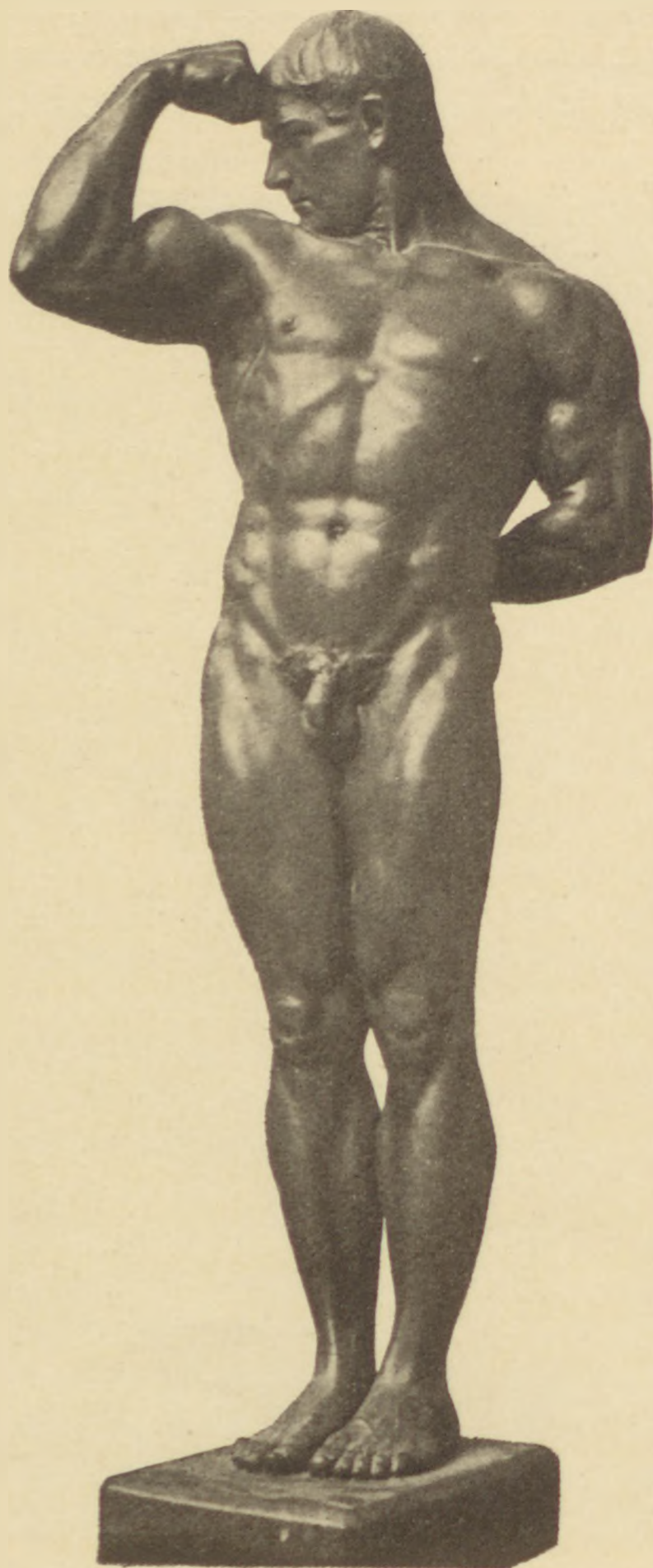
Contyné felállt, hogy a többi vendégeket szórakoztassa. Fraenkelné megragadta az alkalmat, hogy a témát tovább szője. A hölgyek mind hatni igyekeztek Feilchenblauéra, de ennek egyre ugyanaz maradt az ellenvetése: a valláskülönbség.

„Ne legyen olyan unalmas“, — duzzogott Fraenkelné — „Edíthből csak az lesz ismét, ami egykoron mi mind voltunk“.

„De az Isten szerelmére“ — ellenkezett Feilchenblaué patetikusan, — „az én Edíthem nagyon vallásos és mi mind egyáltalán meggyőződésből vagyunk keresztények“.

„Mesélje azt a gyóntató atyjának“, — vágott közbe Fraenkelné türelmetlenül, — „az Edíth okos leány s Alfréd kedvéért szívesen tér vissza a zsidóságra“.

„Az én Edíthem“ — replikázott Feilchenblaué, majdnem dühösen, — „különös kedvence Nor-

Siegfried Bauer (Bécs): Atléta

weg kanonoknak. Látna csak, mily áhitattal megy minden vasárnap a templomba“.

Ez a vallomás meghökkentette egy kissé a társaságot s végül Stastyné törte meg a csendet. Látja, leányokkal a dolog mindig kockázatos. Az én uram okos ember. A fiúk, mondta, legyenek keresztények, de a leányok, azok maradjanak átmeneti állományban.“

Kényszeredett nevetés volt a visszhang. „No igen“ — folytatta Stastyné elfogulatlanul — „sohasem tudhatja az ember, hogy kihez is megy majd a leánya feleségül.“ Közben dr. Cornitzer elvált egy férfitársaságtól s a hölgyekhez lépett. Nagy gúnyolódó hírében állott és felekezeten kívüli lévén, minden vallásból tréfát űzött, — a tere-fere tehát hirtelen megszakadt. Dr. Cornitzer arca tipikusan zsidó arc volt; különösen az orra ívelt erősen.

Felesége halkán megsúgta neki, Conty Alfréd és Feilchenblau Edíth házassága elé a valláskülönbség akadályokat gördít. Erre a doktor hangosan, tele színlelt naivitással: „Mily vallású tulajdonképpen a Conty úr? Ná-

lunk zsidóknál ezt sohasem lehet biztosan tudni!“ — tette hozzá, mintegy mentegetőzve.

„Conty Alfréd mózesvallású!“

„Úgy, mózesvallású“, — mosolygott gúnyorosan. „Na igen, gazdag népek megengedhetik ezt a fényűzést maguknak. Egyébként a bankpályán nem szokott ez sem ártani.“

A háziasszony épp e szavaknál libegett vissza az asztalkához s csöndesen elmosolyodott. Mindnyájan ránéztek, beszélnie kellett. Valami komoly tartózkodó árnyalat volt szavaiban, melyek felül-emelkedtek a zsúrbeszélgetések színvonalán. „A mi Alfrédünk nem csupán mózesvallású, ő zsidó. Úgy neveltük őt, hogy szeretettel csüng a zsidóságon és becsben tartja, hogy az ősrégi törzsből származik. De ez már a személyes meggyőződés dolga“, — tette hozzá gyorsan, nem akarta megbántani vendégeit.

És mikor Contyné ismét a többi vendégek közé vegyült, Fraenkelné odafordult Feilchenblauéhoz:

„Alfréd a legjobb partie egész Bécsben: gazdag, független, fiatal, egészséges, fess, szellemes, jötermetű s amellet szolid. S hogy szereti a szüleit! Jó gyermekekből jó házastársak lesznek.“

Mindez mély hatással volt dr. Feilchenblauéra, kinek arca kipírult a belső izgalomtól; csak egyetlen kifogása maradt, az, hogy nevetségessé válik, ha Edith visszatér a zsidóságra.

„Nevetéses?“ — pattant fel Fraenkelné haragosan, — „nevetésesek mi voltunk, a mi áttéré-sünknel. Mert mit használt ez nekünk?“

„A keresztények szemében épp azok a zsidók vagyunk, akik azelőtt. Gyermekeink együttvéve sem futottak be jobb karriért, mint zsidó ismerőseink és ami a fő, ugyanaz az érintkezésünk a családban, mint 25 évvel ezelőtt.“

„Megengedem, hogy helyzetünk nehéz“, — járult hozzá Bachstegné, — „különösen a leányok férjhezadásánál. Igazi árják nem jelentkeznek, zsidóhoz meg nem akarjuk adni, de nem is adhatjuk leányainkat a valláskülönbség miatt. Tulajdonképp hogyan is kezdjük el?“

Ez a pont alkalom volt dr. Cornitzernek, a közbeszólásra: „Tudják mit hölgyeim, hirdessék a lapokban: *Jó zsidó házakból való keresztény fiatal emberek házasság céljából kerestetnek.*“

Bachstegné megjegyezte, hogy ez rossz tréfa. Stastyné pedig szintén kényelmetlennek bélyegezte a helyzetet; valóban kevés előkelő zsidó tér át. Férje úgy véli, hogy a társaság egyre aljasabb lesz.

Fraenkelné ekkor temperamentumosan felugrott: „No és most hadd meséljem el önöknek — úgy amint történt —, hogy miért nem viselek többé keresztet a mellemen. És még nyáron sem, ha a hegyekben vagyunk.“

Két évvel ezelőtt Tirolban, ugyanabban a faluban, ahol mi, egy vastag, süket zsidó asszony is nyaralt. Ő is „katolikus“ volt és ő is hordott keresztet a mellén. Az egész családban senki sem tudott

köztük rendesen németül beszélni — és mert a süket néni miatt hangosan kellett beszélniök — a többit könnyen elképzelték. Egy napon, elmenve előttük, hallom, amint egyik huga a fülébe ordítja az öregnek: „Tánte-lében, hallotta már, Saul Klapperstangék is gójemok lüttek.“ Ekkor ledobtam keresztemet és szégyeltem magam kereszténységem miatt. Mert — így szóltam önmagamhoz — „valahol valakinek te épp oly nevetséges szíben tűnhetsz fel, mint ez a nő te előtted“.

Stastyné és Bachstegné mélyen felsóhajtottak — ők már régóta szenvedtek a szedett-vedett zsidó népség miatt, mely a különböző keresztény felekezetekbe oly mohón betolakodott —, de hiába, nem lehet a dolgon segíteni.

Cornitzer újból megkockáztatta leadni véleményét. „Átmeneti időkben élünk s minden átmenet kritikus, ezért az általános beolvadás kérdéséhez óvatosan kell nyúlnunk. Nincs rendben az ügy, ha valaki idegen vallást vesz fel és a többiekre feltolja magát; a fontos az nyilvánosan kijelenteni: semmi közöm többé a gettóhoz s a gettó kinövéséhez, ezt meg elérjük, ha kilépünk a zsidóságból s felekezetnélküliekké leszünk.“

A kis Fraenkelné erre ismét türelmetlenkedni kezdett. „Bizonyára hallott ön doktor, a négerkérdésről Amerikában. Tudja, hogy ott gyűlölik és megverik Afrika gyermekeit. És ha valaki a negyedik nemzedékben negerektől származik, úgy, hogy az ő néger eredete külsőleg egyáltalában észre sem vehető, ezt még sem nézik társaságbelinek. Egy dúsgazdag mulátnak egyszer pompás ötlete támadt: a következő körlevelet küldözte szét: *„Tisztelettel tudomására adom, hogy mai nappal a fekete fajból kiléptem.*“

A társaság mérges pillantásokat lövelt Fraenkelnére, de mindenkinek önkéntelenül is nevetnie kellett. Közben a termek kiürültek, csak a mellékszobában voltak még hárman: két leány s egy fiatal ember.

Az egyik fiatal hölgy duzzogva vetette finom testét bizzarr párnácskák tömegére. Vékony arcát a leomló szöke fürtök majdnem eltakarták. Sötét szeméi voltak a kisasszonynak, kissé fitos s mégis enyhén hajló orrocskája. Finom arcvonásai megmehajlottak, különösen ha a karcsú fiatal emberre nézett fel, aki hozzá közeledett.

„Edith“ — édesgette a sötéthajú ifjú a szöke gyermeket — „légy okos.“ Edith összeharapta rózsás ajkait, de nem mutatott rá hajlandóságot, hogy okos legyen.

Hirtelenül e szavakat nyögte ki: „Nem, nem, sohasem hagyom el vallásomat, inkább —“ „Inkább!“ — kiáltott fenyegetően a fiatalember. Edith habozott egy pillanatig, a könnyek szívrogtak szeméből, midőn a mondatot befejezte: „inkább sohasem megyek férjhez“. Ekkor, épp idején lépett hozzá anyja, Feilchenblaué.

Az anyák általában nem szívesen veszik, ha leányaik arról beszélnek, hogy nem mennek férj-

David Kohn (Becs):

Temetőben

hez, nem jó az ördögöt a falra festeni, de különösen kínos az ily kijelentés az anyára, ha egy fiatalember s még hozzá Bécs legfényesebb partia-ja van jelen.

E pillanat döntő volt Feilchenblaunéra, az aggódo anyaszív legyúrta a vallási aggályokat: gyermeke boldogságáért feláldozta meggyőződését.

Conty Alfréd pedig mélyen lehajolt a leányhoz. „Edith ne légy nyakas, ne kívánj lehetetlent. Mélyen megbántanám ezzel szüleimet.” — Én meg az enyéimet“, — sziszegte Edith apró fogain keresztül.

E szavaknál az anya halkán köhécselni kezdett, hogy észrevegyék s Edith zokogva borult karjaiba.

„Képzeld, Alfréd — nem, nem is tudom ki mondani.“

Az anya kíségette. „Azt akarja, hogy felvedd vallását.“

„Ugye, sohasem egyezel bele, mama?“

A mama gyorsan összeszedte magát. „Hiszen tulajdonképen az asszony köteles mindenben követni urát. Nem is szólva arról, hogy nagyon régen volt ugyan, de valamikor mi magunk is mind izraeliták voltunk, igen.“

„De mama, hiszen mi olyan hívő keresztények vagyunk“.

„Hm, épp ez az. Hiszen tudod, a kanonok úr mindig mondotta, hogy a keresztény vallás nem egyéb, mint előrehaladott zsidóság. De megfordítva is lehet mondani, a zsidóság nem más, mint konzervatív kereszténység?“

„Kedves anyám“ — siránkozott Edith — ami csúnya volt ismerőseinken, azt mindig zsidónak mondtátok, mindig gúnyolódzatok a zsidó szokásokon.“

„De Edith, mi? ó nem!“

„Igen és te tudod, mint csüggök az egyházon, minden ünnep a szívemhez van növe, hogyan örvendek, ha a karácsony közeledik.“

„De Edith“ — vigasztalta az odalépő Fraenkelné — ha zsidó leszel is, mind a keresztény-ünnepeket megülheted; sőt a jobb zsidó házakban vannak a legszebb karácsonyfák. Aztán a zsidóknak is vannak szép, poétikus ünnepeik.“

Feilchenblau mama is hirtelenül erősítgetni kezdte „Nagyon szép ősrégi ünnepek, pl. azzal a kovásztalan kenyérral. Aztán a Hosszúnap a Hangversenyteremben, ahol az urak a hölgyeknek a szép virágokat veszik. Hogy is hívják azt a különös dalt, amelyet az előestén énekelnek, Mash Bruch komponálta meg csellóra, gondolom?“

„Ah kérem, Fraenkelné, hogyan is hívják ezt a melódiát?“ „No én nem tudom“ — védekezett ez — „hiszen kegyed sokkal tovább volt zsidó, mint mi.“

Edithet ez a dal, melynek nevét senki sem tudta, egyáltalán nem győzte meg, ellenkezőleg, hangosan felzokogott. Úgy látszott mindnyájuk rémületére, hogy az idegen házban szcéna készül.

Ekkor közbelépett Edith barátnője, Getrud, és kérte, hogy hagyják egyedül a síró leánnyal.

Gertrúd nyúlánk, elegáns termetű kisasszony volt, még mindig leányos alakkal, csak okos szürke szemei néztek kissé fáradtan a világba. Lényéből az a női fölény áradt ki, mely egyébként a férjes asszonyok sajátja, kiknek a számára az élet már nem tartogat rejtélyeket.

Lágyan megsimogatta kis barátnőjét, várt, míg lecsillapodik s türelemmel hallgatta végig panaszait. Mert Edith szilárdul meg volt győződve, hogy az egész világ összeesküdött ellene és mindenki neki ártani akar.

Gertrúd nyugodtan szabadjára hagyta s mikor a kicsike már jól kisírta magát, megszólalt: „Tudod-e, hogy egy alkalommal már jegyben jártam?“ Edith hallott az ügyről. Gertrúd egy magas államhivatalnoknak volt a menyasszonya, kitől mély haraggal vált el. Azóta nem akadt más kérője, regélte a fáma. „Gondolod, ha Alfrédot elutasítom, engem sem fog senki többé megkérni?“

Gertrúd majdnem elmosolyodott, de beszélni kezdett s komolyság, majdnem szomorúság rezgett ki hangjából.

Közelebb húzódott Edithhez, ki mint egy sírásban kifáradt gyermek simult hozzá, finom jobbát

az ő karcsú, hosszú kezébe vette és beszélt, eleinte halkán, amint az események emlékezetében felmerültek, azután egyre élénkebben.

„Huszonkétéves koromban még nem voltam eljegyezve s ez az én tiszta látásom következménye volt. Pontosán ismertem a fiatalember árát, a mi köreinkben; de tudtam azt is, hogy az én hozományom pár százezer koronára rúg. Undorodtam mindettől, minden fiatalemberben hozományvadást láttam. Szilárd meggyőződés volt, hogy a keresztény fiatalember ideálisabb. Mert elvégre valahol csak le kellett folyni az azoknak a szerelmi jeleneteknek, amelyekről egész életünkön át olvasunk. Hogy rövides legyek, egy szép napon feltűnt a mi házunkban az én nemesi származású állami tisztviselőm: derék férfi volt, valamennyiünknek szerfölött imponált, már csak azért is, mert árja volt és nemesi származású. Gyakran egyedül hagytak minket, ő tetszett nekem, nyilatkozott s eljegyzett. Vallásom nem volt fontos nekem; a mi köreinkben vallásról nem beszéltek; nem zavart minket, de nem örültünk neki. A vallás továbbra sem került volna szóba, ha zsidóhoz mentem volna nőül, de mert vőlegényem katolikus volt, beszélünk kellett róla. Magától érthető volt, hogy át kell térnem és én épp oly könnyen léptem volna be a kereszténységbe, mint ahogy sok megfontolás nélkül lép be az ember egy egyesületbe vagy klubba, ha a társaságot ott magához illőnek találja.

Egy kiváló egyházi méltóság lett a tanítóm; gyakran eljártam hozzá és készültem áttérésemre. Az időtájt jöttek Oroszországból az első hírek vérfagyasztó zsidómészárlásokról. A sajtó részletesen beszámolt a borzalmakról s engem borzadály fogott el.

Mindent meg szoktam vitatni vőlegényemmel, ami csak megfogta lelkemet, tehát e hírekről is szó esett köztünk. Ezek őt hidegen hagyták. Eleinte a hírek hitelességében kételkedett, később, mikor a hivatalos megerősítés is megjött, mentgetni kezdte a gyilkosokat: hogy a zsidók Oroszországban forradalmárok, veszedelmes lázadók, akik orvgyilkosságtól sem riadnak vissza. Lassankint nézeteltérés fejlődött ki közöttünk, anélkül, hogy észre is vettem volna. Nem is kutattam igaza van-e, vagy nincs igaza; zavart a hangja, az a hideg tárgyilagos hang, melyen erről az úgyről beszélt. Mert bármily kevéssé éreztük is magunkat zsidóknak, e hírek olvasásakor mély borzadály fogott el minket, engem és szüleimet is. Nem pusztán részvét volt az, ami lelkünket megülte; nem, nyíltan kimondom, a félelem volt az, tiszta a félelem, ami a lelkünkbe osont. Ha még ma is megesik, mint a XII. vagy XIII. században, hogy zsidókat vallásuk, vagy faji származásuk miatt legyilkolnak és nincs törvény, nincs hatalom, mely megvédené őket, ki áll jót, hogy nem támad-e mireánk is egy fanatizált tömeg, ránk támad és legyilkol, mielőtt a törvény hatalma vé-

delmünkre kelhetne. Anyám ekkor oktalanságot követett el: örömét fejezte ki áttérésemre, mert ez a lépés megment engem a jövőben minden üldözéstől. Ez a kijelentés tárta fel előttem valódi jelentőségében áttérésemet. Gondolkodni kezdtem a dolog felett, eszmélkedni s eltűnődni s mély lelkiismereti furdalásaim támadtak.

Az üldöztetések eleven élményekké váltak bennem, — mintha hallottam és láttam volna mindazt a borzalmat, ami a távol Oroszországban megtörtént és itt is megtörténhetett volna. És ha másra akartam gondolni, feljajdult bennem egy hang: „Orosz zsidó, orosz zsidó, orosz zsidó!“ Elmentem a hangversenyterembe, hogy meghallgassak egy Beethoven-szimfóniát; a zene mindig megnyugtató és elszórakoztató engem. Most még inkább felkavarta lelkemet. Minden dobütés egy lövés volt számomra, a trombita minden harsanása egy vészkiáltás, az angol kürt sirt mint egy megkínzott csecsemő, a klarinét meggyalázott nők panaszát nyöszörögte. „Orosz zsidó, orosz zsidó“, dobogott bennem, „orosz zsidó, orosz zsidó“, jajongott bennem. Haza szaladtam, otthagya meghökkent vőlegényemet. Odahaza ledobtam magam a pamlagra, párnákba fúrtam fejemet, majd ismét felálltam; égő halántékomat kölni vízzel nedvesítettem be, aztán az imakönyvet kaptam kezembe, melyet lelki oktatóm adott. Címképe: szenvedő Krisztus a kereszten. Alig pillantottam a képre, feljajdult bennem: „Orosz zsidó, orosz zsidó!“

Carl Josef (Bécs):

Beda satirikus verseskötetének címlapja

L. Krestin (Bécs):

Jemeni törairó

A kép megéledt, alakot váltott és szemeim előtt hosszúszakállas, megkínzott zsidók borzalmas haláltáncot jártak. Rettenetes volt az éj, mely erre a napra következett. Mind a rémségek, melyek az újságokban meg voltak írva, megelevenedtek bennem és mind a legyilkolt, megkínzott és meggyalázott emberek belekapaszkodtak ruhámba, megragadták kezemet és kétségbeesetten kiáltozták: „Maradj nálunk, ne menj el, ne hagyj el minket, segíts rajtunk, ments meg bennünket!”

Másnap, midőn vőlegényem meglátogatott, izgatottan feküdtem egy pamlagon. Elmondtam neki, mennyire zavar az áttérés gondolata és hogy bánt a lelkiismeret. Hidegen válaszolt: „Tudod Gertrud hogy meg kell lennie.” Felpattantam. „Kell!” El voltam kényeztetve s a kényszert nem ismerem. „No igen” — válaszolt hűvösen — „másképp nem esküdhetünk.” Ekkor rátámadtam. „És miért nem térhetnél át tulajdonképen te a zsidóságra?” Gorombán válaszolt, sértőn és durván. Düh, gyűlölet, megvetés oly tisztán tükröződtek arcán, hogy megrémültem.

„Ha csupán a gondolat, hogy hozzánk tartozik, ily undort kelt benne, mikép szerethetne ő akkor téged? A keresztviz, egy vallásos ceremónia képes vajjon az érzelmet alapjában átformálni?” Ez a gondolat cikázott át agyamon s nyakas maradtam. „Nos, én nem fogok áttérni” — mondtam végre hosszas csatározás után, oly szilárdan, hogy el kellett hinnie.

Pár napig elmaradt, néhány levelet írt s elmult minden!

Később füleimhez jutott egy pár csekélység eljegyzésem előzményeiből. Vőlegényemnek adósságai voltak s mint nemesi származású vő akart egy gazdag zsidó családba beházasodni.

Edith eddig félénken s hangtalanul figyelt, mint egy átázott madárka. Most kibuggyant ajkán az első szó: „Szegény Gertrud!” Gertrud emlékeibe elmerülve hallgatott egy rövid ideig. „Igen, hogy miért mondom el neked mindezt? Várj csak, igen, hogy boldog, kimondhatatlanul boldog lehetsz, mert van egy férfi, aki szeret téged, önmagadért szeret, aki vágyik utánad, utánad s nem szüleid pénze után. Egy szerető férfiért mindent fel szabad áldozni, mindent.”

Edith belekapaszkodott Gertrudba s meghatva csókolgatta. Alfréd több ízben óvatosan bepillantott, amit az idősebb leány észrevett, aztán felállt és magukra hagyta őket.

Visszatért a nagy szalónba a társasághoz, mely közben a házigazdával megszaporodott.

Conty vezérigazgató még mindig mulatós ember volt, szürke hajjal és erős koponyával. Energiikus arcán különösen feltűnt a vastag, szürke bajusz s inkább egy öreg katonának, semmint egy pénzembernek a benyomását keltette.

Feilchenblau né éppen javában panaszkodott neki, hogy mily kínos, hogy Edithnek „át kell térnie”, különösen a keresztény ismerősökkel szemben. Végül is kérte, hogy csendes esküvőt rendezzenek.

Stastyné úgy vélte, hogy már egyáltalán nem is divat nyilvánosan esküdni, az előkelő zsidó esküvőket a saját otthonban tartják meg. „Igen ám, de a kedves Feilchenblau direktornénál ez lehetetlen” — vélte a kis Fraenklné, aki boldog volt, hogy barátnőjét megcsípdesheti. „Az esküvőket a menyasszony szüleinek házában tartják meg, ami pedig kegyednél nem lehetséges, mert csak nem végezhet a zsidó pap keresztény házban esketést?”

Zavart csönd.

„Tudja mit” — kacagott föl a kis asszonyka hangosan — „térjen vissza kegyed is a zsidóságra. Ez a legszebb alkalom.”

De a tréfát szerfölött komolyan vették s az eszme körül élénk vita támadt.

Feilchenblau né kijelentette, hogy semmi kifogása nincs a zsidóság ellen, de a hosszú évek folyamán elszokott a régi szokásoktól, nem emlékszik már vissza például a ceremóniákra s alig érintkezik már tulajdonképeni zsidókkal, csak szüleinek sírját látogatja meg egyszer évenként a zsidó temetőben.

Fraenkelné kiabálni szeretett volna a gyönyörtől, de a házigazda is szóhoz akart jutni. Amellett érvelt, hogy az esküvőt a seitenstetten-utcai nagytemplomban tartsák meg, úgy véli, hogy a házi esküvőknél hiányzik a kellő áhítat, aztán valami olyan titkolódzásféle rejlik benne, mintha az ember utolsó darabka zsidóságát is el akarná dugdosni.

„Igaz van Önnek” — helyeselte Fraenkelné — „a bolondulásig örvidenek egy igazi zsidó esküvőnek. A zsidó esküvő mégis csudaszép: felzen-

dül az előjáték az orgonán, betolonganak az emberek a templomba, páronként sorokba állanak, külön a hölgyek s külön a férfiak. Az énekesek gyönyörű kardalba kezdenek és végül, ha felcsendül a Sulzer csodás hangja.“

„De hiszen Sulzer már régen meghalt“ — ellenkezett Feilchenblauné. De Fraenkelné nem engedte magát megtéveszteni. „Nem a nagytemplomban esküdtünk-e mindnyájan és nem volt-e csodaszép?“ És az esküvők valóban csodaszépek lehettek, mert a hölgyek mind mélyen elgondolkoztak, sőt egyesek sóhajtottak is. „Igen, bármit is mondhatnak a zsidók ellen s az ő ceremóniáik ellen, de az esküvőhöz, ahhoz értenek. Ha az én Annuskámnak akadna majd egy oly derék férfi, mint Alfréd, lelkemre, mind visszakeresztelkednék zsidóknak.“

E beszélgetés alatt a fiatal pár a szalonba lépett, ahol a gratulálók hirtelen sorfalat alakítottak.

Fraenkelné egy pillanatra összesűgött dr. Cornitzerrel, aki felekezeti különbsége ellenére jó hebraista hírében állott. S míg a többiek megindultan szavakat kerestek érzelmeiknek kifejezésére, a kis nő felállt egy székre, a földhöz csapott egy teás csészét s miközben a cserépdarabok felrepültek, hangosan felkiáltott: „Mazel tov“, mint nálunk zsidóknál mondják „Mazel tov“.

Egy pillanatra mintha midnyájan meghökkenetek volna, de már a másik pillanatban lehullottak a leplek a kuszált kedélyekről és mintegy bódulatban kiáltották egyre: „Mazel tov, mazel tov“!

Csak Cornitzer dr. nem vesztette el gúnyját s lelkének egyensúlyát. S odasúgta feleségének félhangosan: „És mindez miért? Mert Conty Alfréd egy jó partie!“

Olvasóink figyelmébe! Nagy szolgálatot tesznek olvasóink lapunknak, ha bevásárlásaik vagy megrendeléseik alkalmával a hirdető cégeknél lapunkra hivatkoznak.

OTTO ABELES (BÉCS): EZ A MI ÜDVÖSSÉGÜNK

Ez a mi üdvösségünk —

Messze-messze

Egy dal felcsendül.

S amint a szellőn közelebb zendül,

Halkan megállunk s álmodunk álmot.

Cédrus erdőkről aranyos álmot,

Ormokról, mik a légtérbe szállnak,

Dús kétéviről a forró nyárnak,

Lombokról, mik ősi bölcsességet rezgnek,

S ifjakról, kik feszülten figyelnek,

Koszorúkról — körítik homlokunk —

Szemünk lehúnyjuk s álmodunk... s álmodunk...

A dal elhangzik — mi felébredünk:

Jobbról a gúny inceleg velünk,

Balról kúszik fáradt, halálos végünk...

Ez a mi üdvösségünk. —

Molnár Ernő fordítása.

Jehuda Epstein (Bécs) :

Részlet a „Saul és Dávid“ című nagy képből

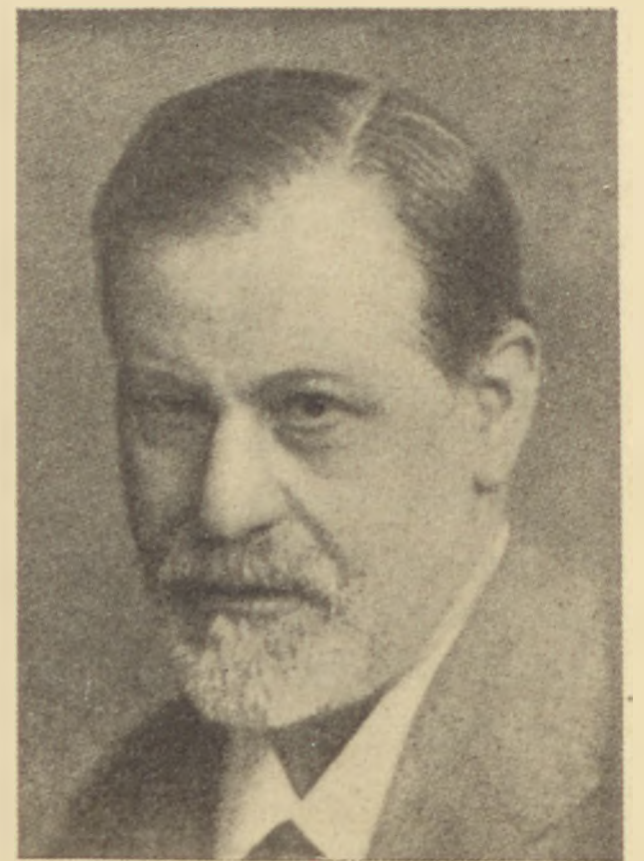
Felix Salten,
író

Richard Beer-Hoffmann,
drámaíró

Jakob Wassermann,
író

Prof. Sigmund Freud, a Freud-
elméletek világhírű pszichológusa

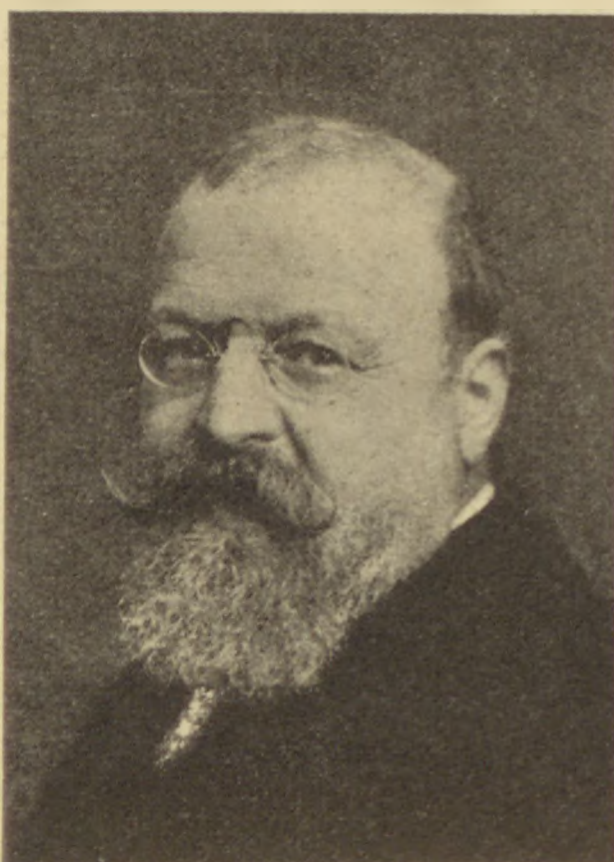
BATÓ LAJOS (BÉCS): A ZSIDÓK A BÉCSI SZELLEMI ÉLETBEN

Bécs városának olyan bűbajos varázsa van, hogy még azt is lebilincseli, aki- nek különben nem nagyon rokon- szenves az osztrák főváros. Nem Lueger városáról beszélek, nem a keresztény szocialisták kormányozta birodalmi székesfővárosról, nem is a márciuselőtti kamarilla székhelyéről, hanem igenis arról a kul- túrvárosról, amely az itt élt Marcus Aurelius nap- jai óta a világ egyik szellemi központja.

Nem ma és nem tegnap óta játszanak a zsi- dók nagy szerepet ebben a kultúrvárosban. Ha az ember a bécsi zsidóközség seitenstettengassei szék- házának gyönyörű képgalériáját szemügyre veszi, ámulattal látja, mennyire hozzásimultak volt már a tizenharmadik század végén a nyugateurópai kultúrához a bécsi zsidók akkori párnászaí. A bé- csi kongresszus idején, amikor — mint minden európai nagyvárosban — a szellemi élet nagy- részt a nagyúri szalonokban játszódott le, Arnstein és Pereira asszonyok szalonjai Bécs város szellemi

életében jelentős szerepet játszottak. Ekkor kezdő- dik a bécsi zsidó asszimiláció is. De igazán jelen- tős szerepre a bécsi zsidók csak a negyvennyolcas forradalom után tettek szert, amikor a gettó falai- nak ledőltevel a zsidók széles rétegei érintkezésbe jutottak az európai kultúrával. Innen-onnan alig hetven esztendeje tehát, hogy a bécsi zsidók be- léptek a szellemi élet tágas csarnokába és ha most erre az időre visszapillantunk és jelenlegi befolyá- sukat egybevetjük az első időkkel, csodálattal lát- juk az óriási haladást. Zsidók nélkül és az ő kul- turális tevékenységük híján ma már a bécsi kul- túrélet el sem képzelhető. Ugyan mi lenne Bécs városából, ha elvonnók kultúrájából mindazt, amit zsidók alkottak?

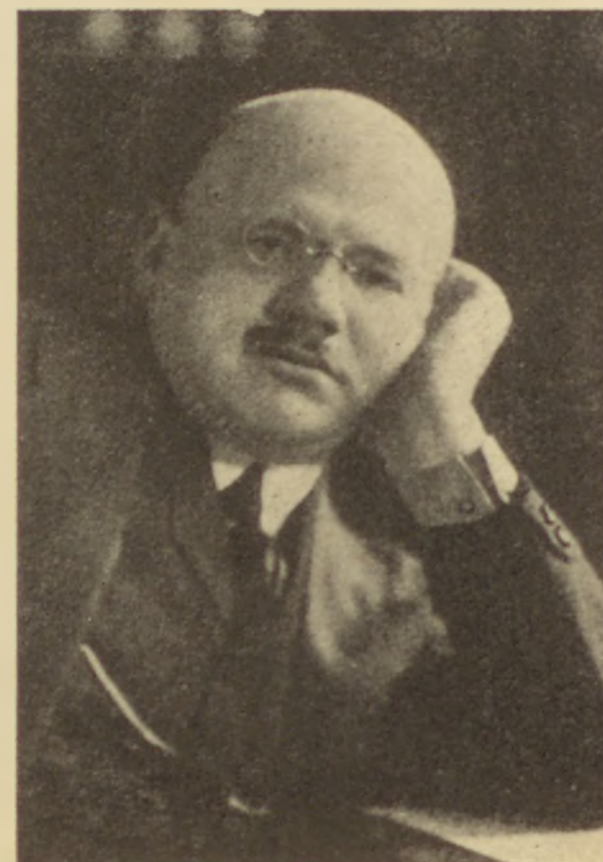
Bátran mondhatjuk, hogy a modern bécsi iro- dalmat ők alkották. De nemcsak az irodalomnak, hanem a művészetnek és tudománynak sincsen olyan ága, amelyben a zsidók ki ne tűnének. Természetesen ez szálka ellenségeink szemében, megpróbálkoznak minden fegyverrel a zsidó szel-

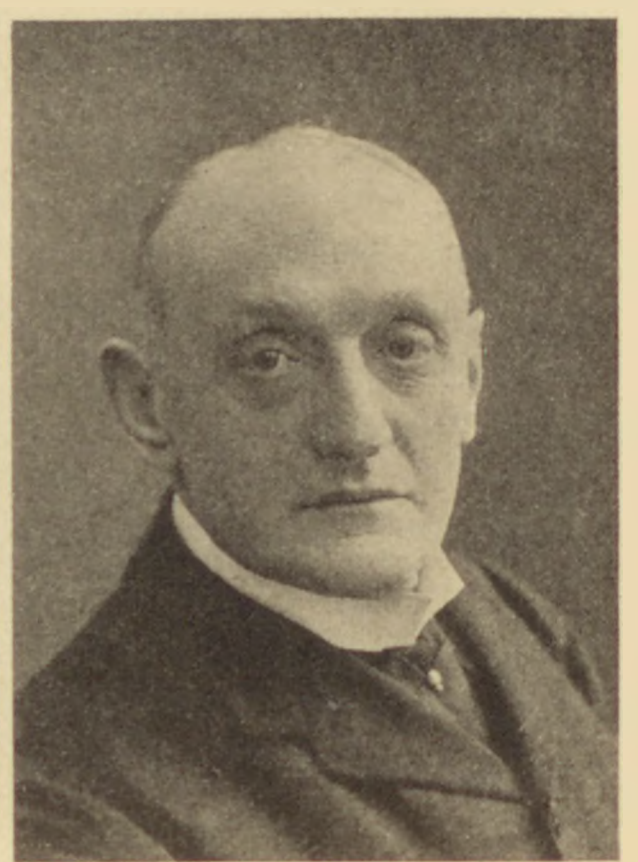
Heinrich York-Steiner,
író

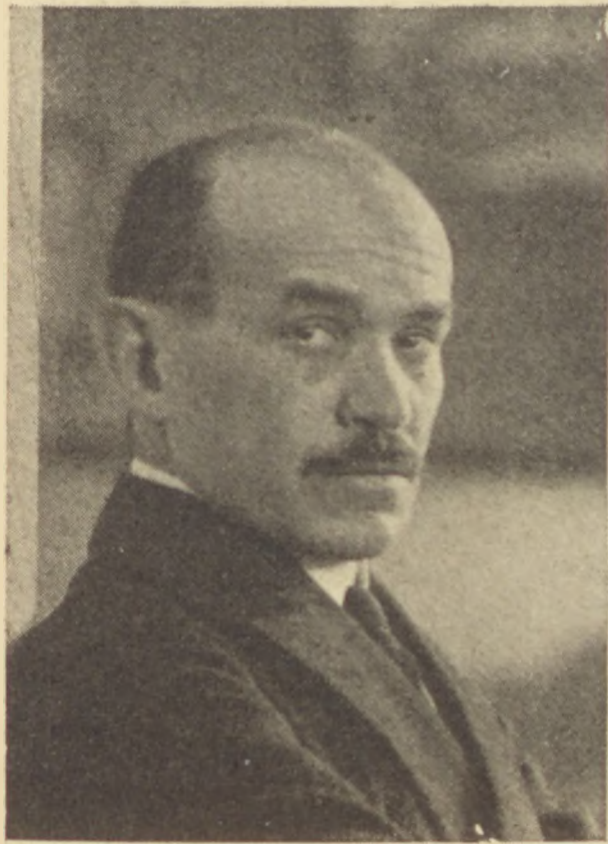
Heinrich Grünfeld,
kamarazenész

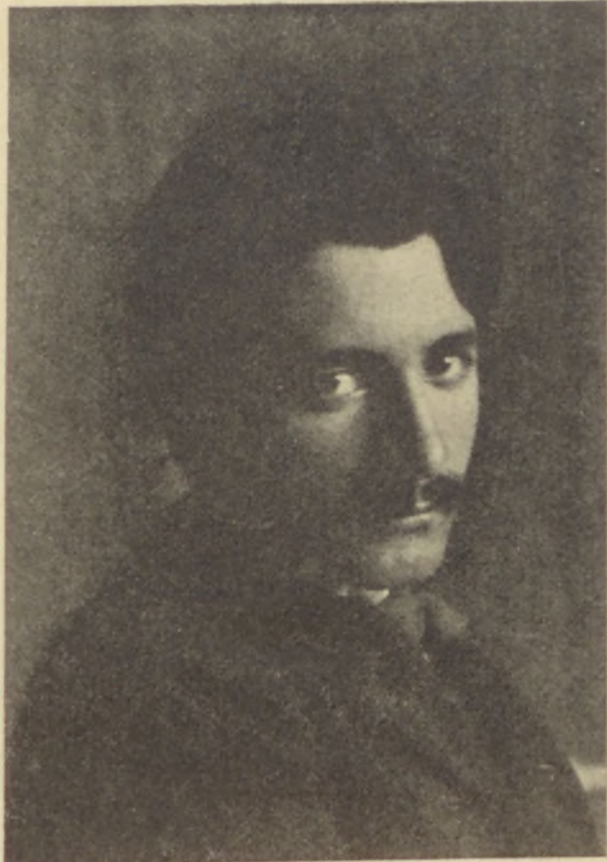
Leo Fall,
zencszerző

Adolf Weisse, színész, a bécsi
Deutsches Volkstheater igazgatója

Jehuda Epstein,
festő

Nikolaus Schattenstein,
festő

L. Krestin,
festő

Elsa Schwarz,
festőnő

lemi élet legyűrésére, azonban mindhiába. Da kann man nix machen, ahogy Bécsben mondják.

Legyünk büszkék és őszinték és kérdezzük egész nyíltan, ki a legnagyobb élő bécsi író? Azt hiszem, senki sem fogja kétségbe vonni, hogy *Artur Schnitzler*. Drámái és regényei az irodalom mind-megannyi gyöngyei, amelyek a „Jung-Wien“ irányzatát teremtették meg. Az ifjú Bécs szellemi munkásai már két évtized óta köréje csoportosulnak. De Schnitzler nem az egyetlen bécsi nagy író. *Jakob Wassermann* regényíró, akinek „*Die Juden von Zirndorf*“ című műve a középkori zsidók életével foglalkozik, *Félix Salten*, az elegáns és okos író és hírlapíró és *Richard Beer-Hofmann* ismeretese az egész németnyelvű olvasóközönség körében. És ami különösen kiemelendő: mind a négy nagynevű író nemcsak származása, hanem gondolkodása és érzése szerint is zsidó és hozzátartozóságuk ezen érzésének igen gyakorta kifejezést adnak szóval és tettel. És ugyanezt tapasztaljuk a bécsi költőknel is, akikről más helyen esik szó. A nemesen érző, zsidószívű *Ludwig August Frankl* lantját ma aránylag csak kevesen pengetik. Ér-

dekes, hogy a nyolcvanas években Ausztriának legnevesebb „alpesi költője“ egy Obudáról bevándorolt zsidó fiú volt: *Silberstein Ágost*. A fiatal zsidó költőket úgyszólván kivétel nélkül a zsidó újjászületés eszméje, a cionizmus ihlette meg. *Hugó Zuckermann*, *Stephan Zweig*, *Ottó Abeles*, *Beda* (*Fritz Löhner*) neveit említem csak úgy találomra.

Világos, hogy a fenti pár névvel a tényleg kiváló szellemi munkásoknak igen kis részét említettem csak. Még sok-sok név kívánczik a tollamra, akik közül még kiragadom a satirikus *Karl Kraus*, a bécsi *Hardent*, továbbá *Siegfried Trebitschet*, *Mathias Achert* (*Dr. N. Biernbaum*) és a zsidó novellisztikában kiváló *Heinrich York-Steinert*.

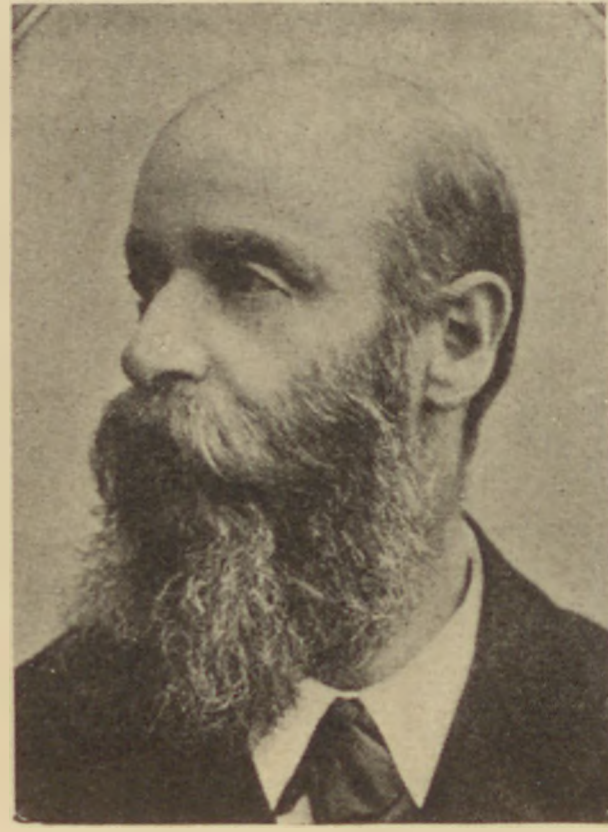
A fülemben cseng a bécsi keresztényszocialista sajtó örökös vádbeszède, amely azzal végződik: *die Judenpresse*. Hát, hogy a sajtó munkásai jó-részt a zsidó fiúk sorából rekrutálódnak az igaz, de hogy a „*Judenpresse*“ egyáltalában nem „*jüdische Presse*“ az is igaz. No, de mindegy, a legkiválóbb bécsi újságírók mégis csak zsidók. A nagymultú és tekintélyes „*Neue Freie Presse*“ élén *Móric Benedikt* áll, a keresztényszocialisták-

Oscar Strauss,
a híres operett-zeneszerző

Arthur Wolf,
zeneszerző

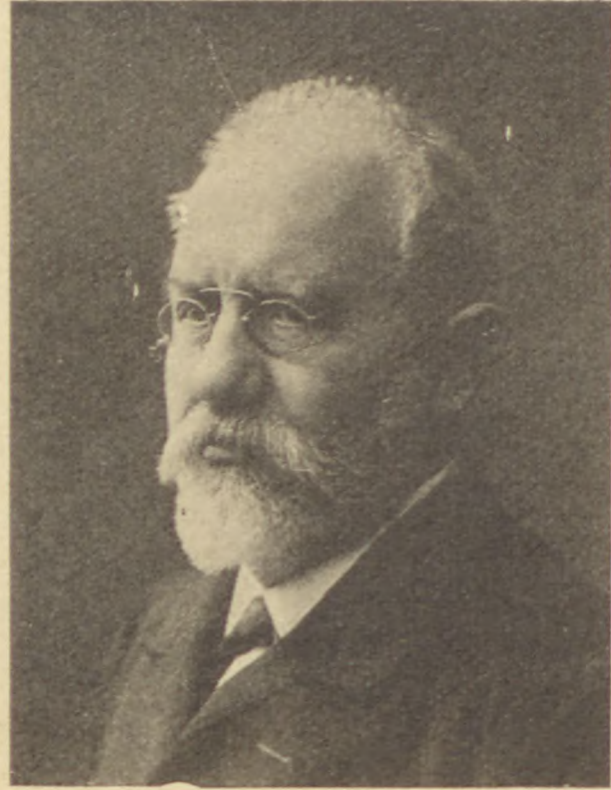
Ignác Brüll,
zeneszerző

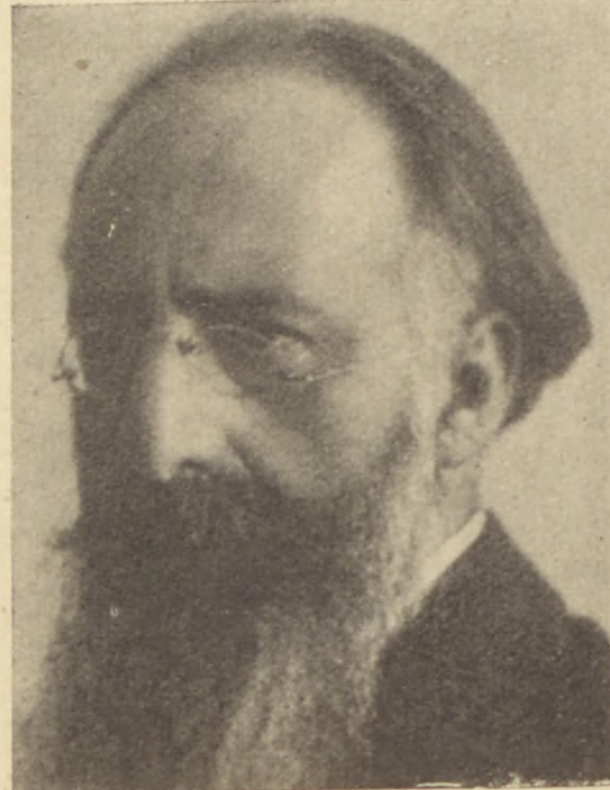
Godowsky, a bécsi cs. zene-
akadémia tanára

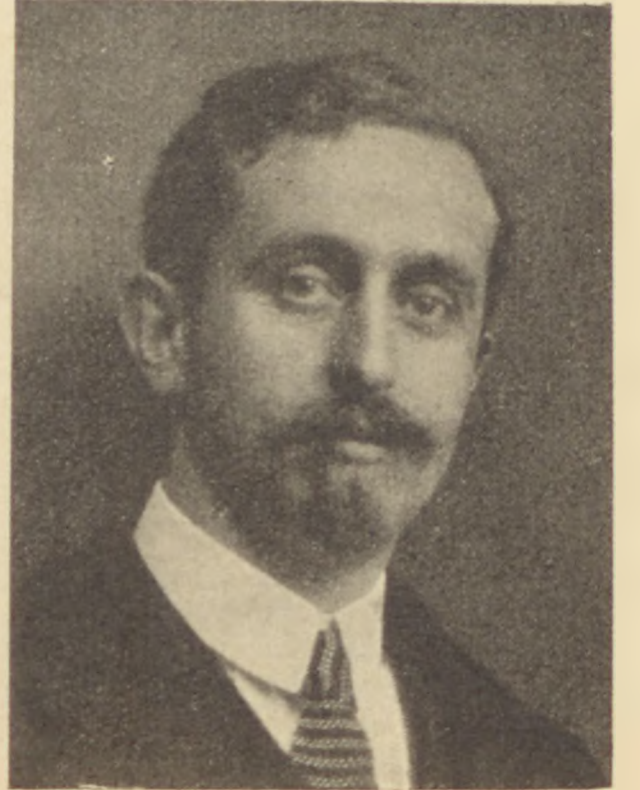
Dr. Krausz Sámuel,
szemináriumi tanár

Dr. Bloch, az *Österreichische
Wochenschrift* szerkesztője

Dr. Nathan Birnbaum (Mathias
Acher), író

Bató Lajos,
író

kal kokettáló „*Neues Wiener Tagblatt*“ nak pedig *Wilhelm Singer*, a nemzetközi hírlapíró-kongresszus elnöke, a főszerkesztője. Ezek kapitalisták! A zsidók tekintetében azonban a proletárok sem állnak jobban. Az „*Arbeiterzeitung*“-ot a kitért *Viktor Adler* és a „felekezetenlküli“ *Fritz Austerlitz* szerkesztik.

Ami magát a zsidó sajtót illeti, négy zsidó hetilap lát napvilágot Bécsben. A dr. Bloch „*Österreichische Wochenschrift*“-je, amely a hitközségi hivatalos irányzatot képviseli, „*Jüdische Zeitung*“, amely a nyugatausztriai cionisták orgánuma és végül a „*Wahrheit*“ és a „*Neue Nationalzeitung*“. Néhány hónap óta egy igen jól szerkesztett jiddis-napló is jelenik meg a menekültek számára: a „*Wiener Morgenzeitung*“.

A képzőművészetek nagy területére áttérve, itt is igen nehéz az áttekintés. Ahová az ember szeme elér, mindenütt zsidó névvel találkozunk. Tessék most a legjobbakat kiválogatni! Megpróbálom és mindjárt kijegyzem, hogy csakúgy, mint az irodalomban, itt is minden iránynak és árnyalatnak megvan a maga zsidó mestere. Megemlítem tehát, — hisz úgyis régi ismerősök már a zsidó művelt

közönség körében — *Leopold Horovitz*, *Jehudo Epstein*, *David Kohn*, *Lasar Krestin*, *Nikolaus Schattenstein*, *Isidor Kaufmann*, *Leo Eichhorn*, *Elsa Schwarz*, *Julius Klaber* festőket, *Siegfried Bauer*, *J. Löw* és *Paul Königsberger* szobrászokat és *Carl Joseph* et, Bécs város egyik legügyesebb karikaturistáját. Vannak sokan köztük, akik a Burg szönyeges márványlépcsőiről leszállnak a kis zezugos zsidó utcák szegény házaiba és ott keresik művészetük tárgyát, ahol még felcsendülnek népük ősi dalai.

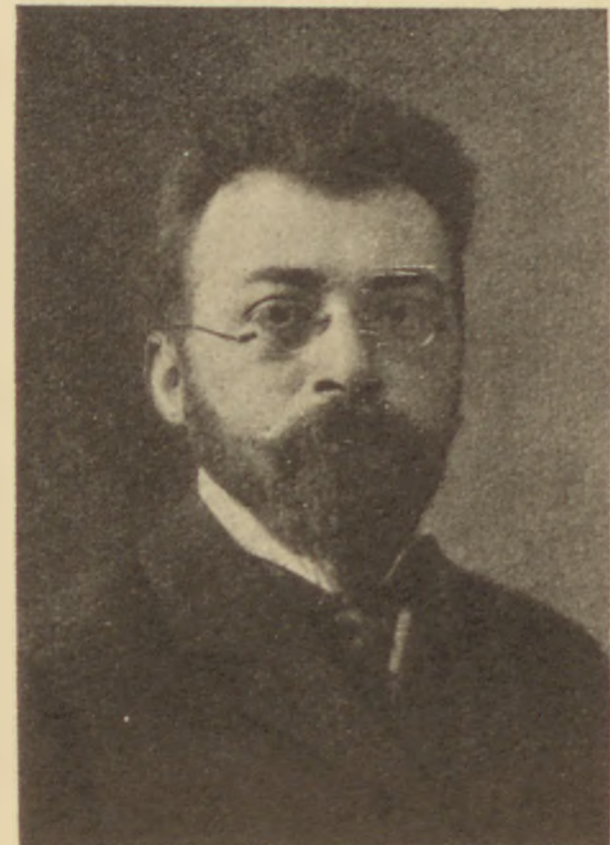
Népünk dalai! Nem hiába volt a gettónak legnagyobb lelki élvezete — a zsidó tudáson kívül — a jóhangú kántor éneke, csak nem fogunk ezen a téren visszamaradni — pláne a bécsi zenevárosban! *Goldmark Károlynak*, a keszthelyi kántor fiának nevét nem egyhamar feleli el az emberiség. A néhány esztendővel ezelőtt elhunyt *Ignatz Brüll* zeneszerző örökét két operettkomponista: *Leo Fall* és *Oskar Strauss* látják el jó sikerrel. *Alfred Grünfeld* kamaraművész mesteri zongorajátéka messze országok műértő közönségét gyönyörködteti. Mindezeket pedig *Guido Adler* zenekritikus ítéli meg. Két kiváló zsidó ereje van a cs. kir. zeneakadémiának, ennek a világszerte

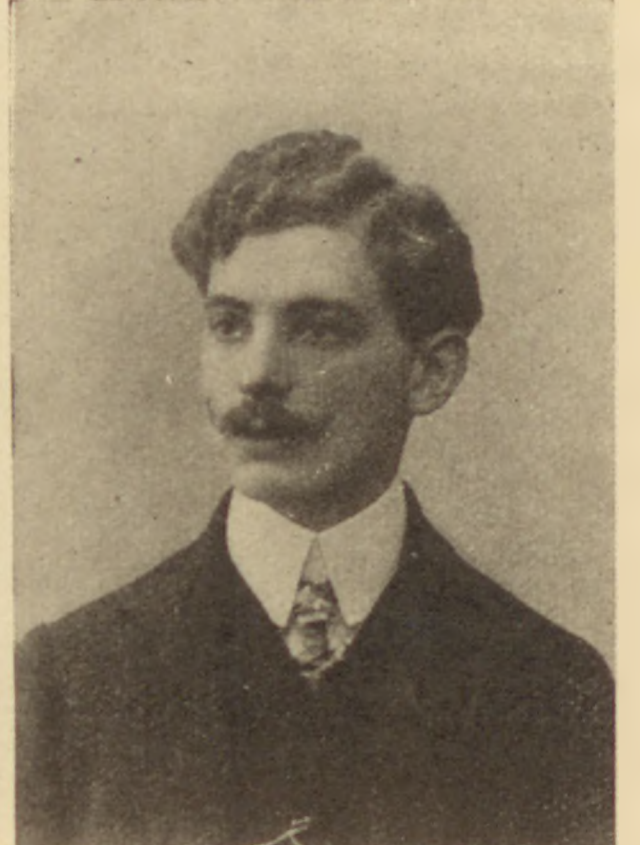
Siegfried Bauer
szobrász önarcképe

Beda (dr. Fritz Löhrner),
író

Julius Klaber,
festő

Otto Abeles,
író

híres műintézetnek: *Leopold Godowsky* zongoraművész és *Richard Stöhr* doktor, aki mint zeneszerző is igen jeles nevet vívott ki magának. Érdekes, hogy legtípusosabb bécsi zenei műfajnak, az operettnek művelői — Lehárt kivéve — csaknem mind zsidók. A legmodernebb és legfölbemászóbb melódiák, amelyek néhány nap alatt oly népszerűvé válnak, hogy a suszterinasok is a Praterstrassen végig dodurásszák, legtöbbször tőlük származnak.

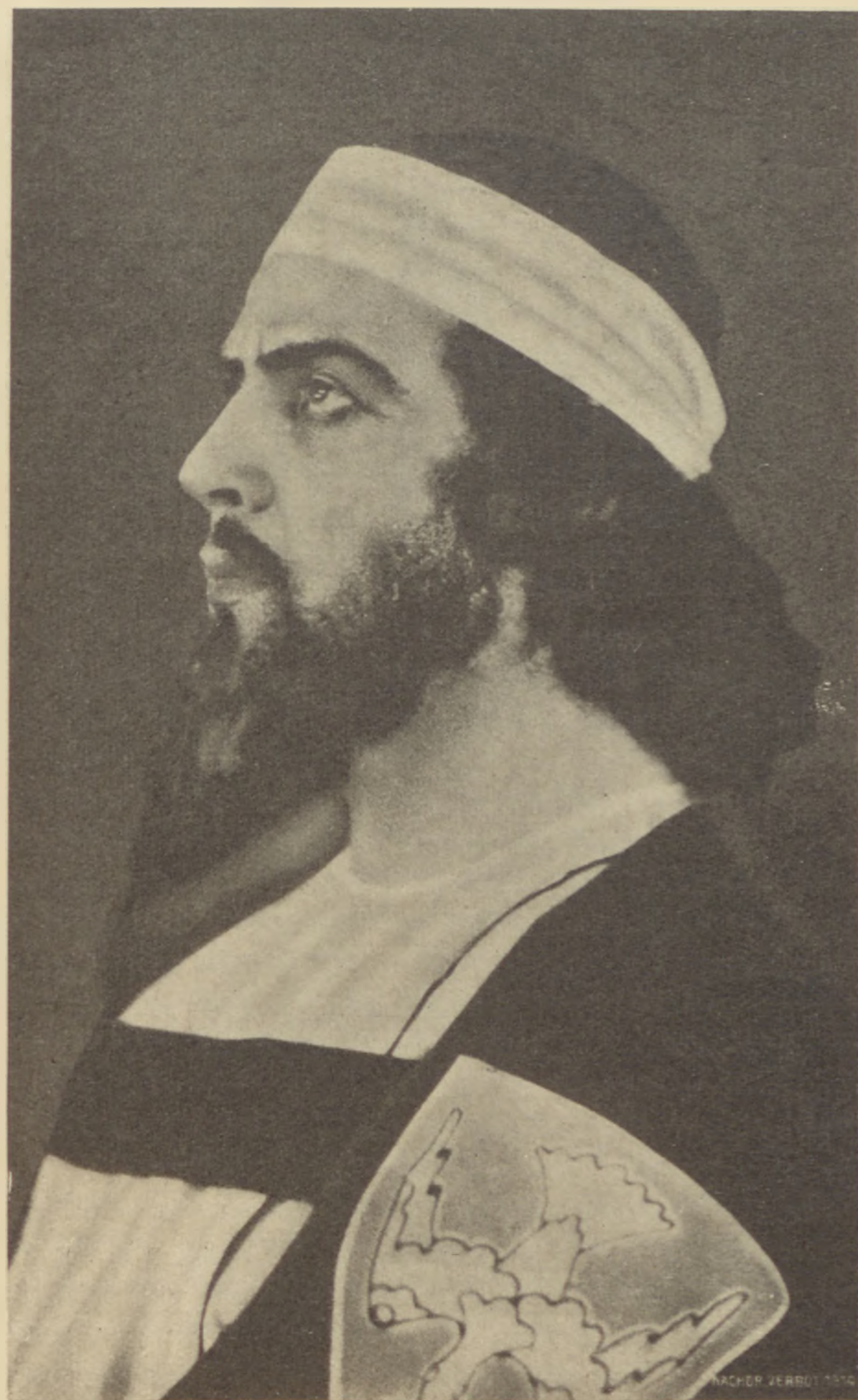
De nemcsak a színházak zeneszerzői, hanem azok énekesei közt is nagy számmal találkozunk zsidókkal. A bécsi operaház legjobb énekesnőjét, *Kurz Zelmát* mindenütt ismerik. Neki azonban igazán csak a származása és a talentuma zsidó, mert maga ugyan nem tért még ki, de a legjobb úton van... Kiváló ereje még a bécsi udvari operának *Josef Schwarz*.

Nem csoda, hogy abban a városban, ahol *Salomon Sulzer* a zsinagógai zene terén örökbecsűt alkotott, a zsidó ifjúság a zsidó népzenenek fejlesztésének tervén dolgozik. Két év előtt alakult egy zsidó dalegyesület, a *Hakinnor*, amelynek *Arthur Wolf* professzor, aki maga is komponál, áll az élén.

A prózaszínházak is nem egy kiváló zsidó színész sikerét hirdetik. *Sonnenthalnak* ugyan nincs magához hasonló nagy utódja, de a zsidó tehet-

Paul Königsberger bécsi szobrász a műtermében

Josef Schwarz a bécsi udvari Opera tagja „Amfortas“ szerepében

ségeknek ezen a téren se szeri, se száma. Csak a *Deutsches Volkstheater* egyik legjobb színészét és igazgatóját, *Adolf Weisset* említem a sok közül. Ennek a színháznak dramaturgja *Heinrich Glücksmann*, ismert nevű író.

Ha már a *Deutsches Volkstheater*nél vagyunk nézzünk át a közelbe, az alma materbe. A professzorok, még pedig a legnevesebbek közt mind a három fakultáson elég zsidó fejet találunk. A tudás még mindig az életfája a zsidó népnek! Ausztriának ötven esztendőn át *Josef Unger* volt miniszter, kitért zsidó, volt a legjelesebb jogásza. Ma szintén egy kikeresztelkedett exminiszter, *dr. Franc Klein* az elismert első osztrák jogász. De van a jogi fakultásnak két olyan kiváló oszlopa, akik hívek maradtak hozzánk: *Baron Josef Schey* és *Karl Samuel Grünhut*. *Leo Strisower* professzor nagy tekintély a most igen megtépzott babérú nemzetközi jog terén. A modern történetírás terén *Heinrich Friedjung* nevét mindenütt ismerik.

Hogy az orvostudomány terén a zsidók kiválnak, az szinte tradicionális. *Zuckerhandl* és *Oser*

tanárok ugyan már évekkel ezelőtt elköltöztek az árnyékvilágból, de zsidó követőik, mint *Sigmund Freud* professzor, az álomteória feltalálója, *Salomon Ehrmann*, *Stephan Weidenfeld*, *Márk Hajek* és még sok-sok más professzor szerez becsületet a zsidó névnek a gyógytudományok mezején.

A zsidó ember azonban nemcsak gyógyít, hanem töpreng, bölcsekedik is. A filozófia tanszékének egyik kiváló mestere *Wilhelm Jerusalem* tanár. A szemita tudományok, különösen pedig a héber és arab nyelvészet egyik legzseniálisabb *Heinrich Dávid Müller*, akinek egykori szegény bucsacsi jesiva-bachur voltából az Isten ugyancsak felvitte a dolgát, a múlt évben halt meg. Most egy bécsi fiatal tudós *Harry Torczyner*, aki már a bécsi rabbiszeminárium növendéke és a jeruzsálemi héber gimnáziumon is tanított, foglalta el részben a helyét.

Bécs zsidósága volt az utolsó az európai nagyvárosok között, amely *rabbiképző-intézetet* kapott és bármennyire is kitünő erői vannak, sajnos mégsem jut eléggé érvényre a bécsi zsidó életben, amely pedig — különösen egy évtized óta — ugyancsak elevenen lüktet. *Dr. Adolf Schwarz* rektor áll az intézet élén és *Krausz Sámuel* doktor egyik kiváló tanára. Igen jelentékeny szerepet játszik a zsidó életben a bécsi hitközség nyilvános könyvtára, amely mindig zsúfolásig telve van és tanubizonysága ifjúságunk zsidó tudásszomjának.

Ha valaki Bécsben zsidó tudás, irodalom iránt érdeklődik, annak ugyan van módja rá, hogy vágyát kielégítse. A hitközség csütörtök estéin kívül, melyen zsidó tárgyú felolvasások kerülnek sorra, számtalan zsidóegyesület, különösen pedig a zsidó diákok egyesületei — most persze nem,

mert valamennyi bevonult — rendeznek igen gyakran rendszeres felolvasásokat, úgy hogy egy este az ember három-négy érdekes zsidó tárgyú előadást is hallgathatna, ha az ismert fizikai törvényen túltehetné magát.

A külföldi, különösen pedig a palesztinai héber nyelv-törekvések Bécsben is élénk visszhangra találtak. Az ifjúság százai, néha meglelt emberek is foglalkoznak a zsidó nép megifjodott ősi nyelvvel, amelynek hangjai annyira hivatvák a zsidó érzést megerősíteni. Természetes, hogy a héber kultúra fejlesztésére alakult Hisztadrutnak Bécsben is van helyicsoportja.

A szellemben fejlődő zsidó ifjúság testi erősítésére szolgálhat zsidó tornaegyesület, amelynek díszturnái mindmegannyi zsidóünnep. Nagy tekintélynek örvend nemzsidó körökben is a „Hakoach“ (Az erő) sportegyesület.

Sokat, sokat lehetne még írni a bécsi zsidókról. Nem csoda, hisz számuk meghaladja a 180,000-et amely a galíciai menekülteket hozzászámítva a háború kitörése óta megduplázódott. Vallásos intézményei közül csak tíz nagy templomát, számtalan kis imaházait említem, amelyek szintén a zsidó szellemi élet gócpontjaivá emelkednek.

Ami a politikát illeti — hisz ez is hozzátartozik a zsidó szellemi élethez — a szabadelvű irányzat letörése óta a zsidók tehetetlenségre vannak ítélve. Az öregek küzdenek ugyan még német-szabadelvű zászló alatt, köztük Kamilló Kuranda a híres Kuranda Ignác fia és dr. Julius Ofner képviselő, de a fiatal nemzedék legnagyobb része a cionista táborban áll. A cionisták a Jüdischer Nationalverein für Österreich cégére alatt szintén

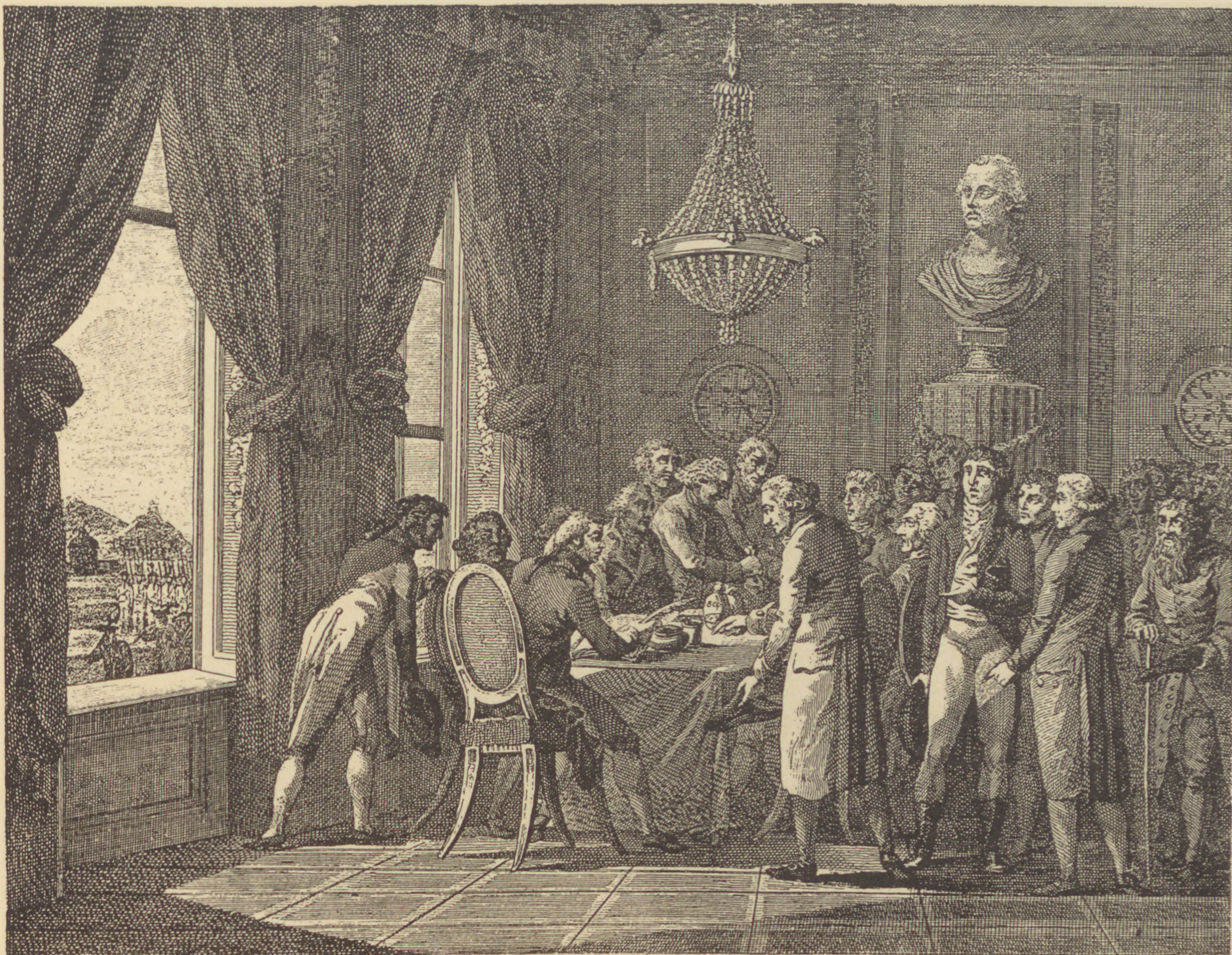
részt vesznek a politikai küzdelmekben, melyek közül különösen az utolsó lipótvárosi reichsratválasztás igen heves volt. A zsidó nemzeti párt akkor *Robert Stricker* főmérnököt, a bécsi zsidóközség egyik előljáróját jelölte volt. A cionista világszervezet nyugatausztriai szövetségének Bécs a székhelye.

Ezek nagyjában a bécsi zsidók szellemi életének körvonalaí. Ebből a néhány vonásból is látható, hogy reá nyomják bélyegüket Bécs szellemi fejlődésére és hogy a zsidó élet nem vegetál árván, elhagyatottan. Élénk szellemi életet él a császárváros zsidósága, amelyre politikai és földrajzi helyzeténél fogva bizonyára még jelentős szerep jut a zsidó nép történetében.

L. Krestin (Bécs):

Jemeni zsidók

J. Wertheim. f. scul.

1. Wertheim 18-ik századbéli bécsi festő rézmetszete a bécsi zsidók versengéséről az 1797. évi Napoleon-elleni bécsi felkelés támogatására. „Wetteifer der Wiener Judenschaft zur Unterstützung des allgemeinen Aufgebotes der biedern Österreicher am 14-ten April 1797.“

DR. SZABÓ GÉZA: A BÉCSI ZSIDÓK HADI ÁLDOZATKÉSZSÉGE

bécsi zsidó sajtó nagy tevékenységet fejt ki, hogy az ausztriai zsidóság részvételét a második hadi kölcsönben körvonalozza. A bécsi zsidók hadi áldozatkészsége azonban mintegy ősi tradíció alapszik. Midőn Napoleon előnyomulása 1797-ben Ausztriát és Bécsset is fenyegette, az általános felbuzdulásban a birodalom megvédésére a zsidók sem maradtak hátról. Midőn Saurau gróf, Bécs helytartója kiáltványban fordult a város lakósaikhoz, kifejezve reményét, „hogy Bécs derék polgárai nem kevesebb bátorságot és hűséget fognak tanusítani, mint dicső elődeik“, a bécsi zsidók is lelkesedéssel ajánlották fel életüket és pénzüket a város védelmére, ami annál jelentősebb volt, mert az időben nem hadi kölcsönről volt szó, melyet az államtól a kölcsönző majd visszakap, hanem egyszersmindenkorra felajánlott összegről. Az akkori „Wiener Zeitung“ magasztalja az „itteni tolerált zsidók kiváló buz-

galmát a haza fennmaradása, jóléte és dicsősége körül“. Nagy summákkal járultak az államnak felajánlott összeghez Arnsteiner (10,000 arany), Herz, Hönigsberg, Hönikstein, Wertheimstein, Baruch, Heilmann, Götzl, Wertheimer, Simon, Herzfeld, Leidesdorfer és mások.

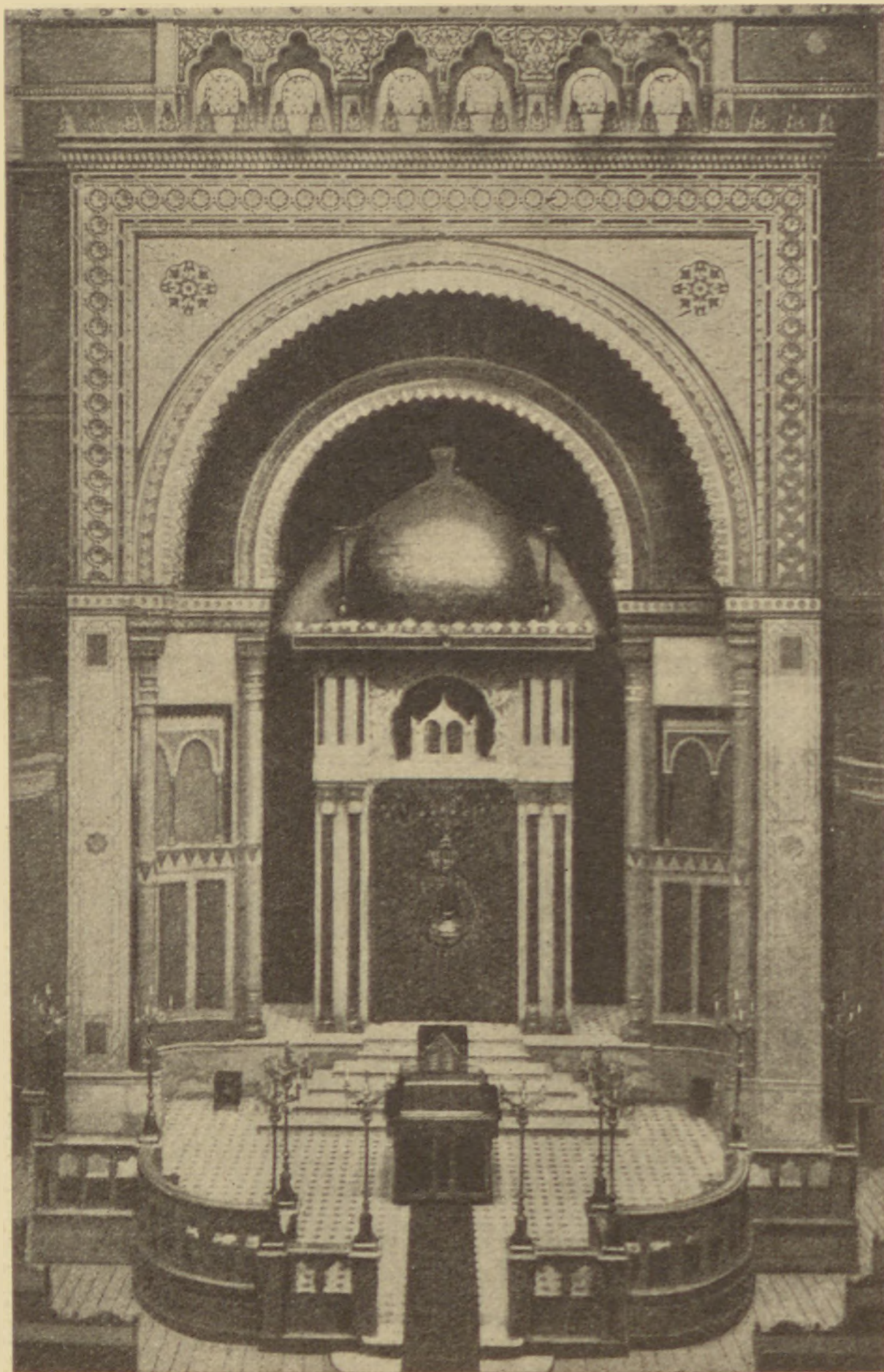
A bécsi zsidók felbuzdulásának érdekes dokumentuma az itt reprodukált rézmetszet, melynek egyik kitünő eredetije dr. Ignatz Schwarz-nak, a bécsi zsidók kiváló történetirójának birtokában van. A metszet címe: „Wetteifer der Wiener Judenschaft zur Unterstützung des allgemeinen Aufgebotes der biedern Oesterreicher am 14-ten April 1797.“ és azt a jelenetet ábrázolja, midőn az udvari kancelláriában megjelennek a bécsi zsidók, hogy egymást hadi áldozatkészségben túllicitálják. A kép alkotója J. Wertheim (1772—1829), akinek Bécs művészettörténetében jelentős szerepe van s aki az első ismertebb bécsi zsidó művész.

FLORA ALBACHARY (BÉCS): A BÉCSI TÖRÖK ZSIDÓK

lt vala a tizennyolcadik században egy hatalmas inkvizítor, akit Diego d'Aquilarnak hittanak. Károly császár egyszer ellátogatott Bécsből Madridba és ez alkalommal igen megkedvelte d'Aquilart, leánya, Mária Terézia főhercegnő pedig elismerése jeléül egy láncot, mások szerint egy kesztyűt adott át neki azzal, hogy ha valaha szükségben volna, forduljon csak hozzá. Az inkvizítor marannus családból származott anélkül, hogy erről tudott volna és így történt, hogy az inkvizíció egy szép napon saját nővérét, akit nem ismert, a zsidósághoz való ragaszkodásáért halálra kinozta. Amidőn erről és zsidó származásáról anyjától értesült, odahagyta fényes állását, megszökött Madridból és Bécsbe ment. Itt bejutott Mária Terézia császárnőhöz, akinél ezután nagy kegyben állott. Ő vetette meg alapját a bécsi és temesvári zsidó községeknek. Eddig szól a monda.

Tény az, hogy *Lopez Perera Diego d'Aquilar*

A bécsi török zsinagóga belseje

Mózes nejével együtt 1730-ban Bécsben telepedett meg és már néhány évvel később, 1736-ban, egy kis szefárd község csoportosult köréje. Diego csakhamar nagy tekintélyre és az udvarnál nagy befolyásra tett szert. Ő vette bérbe a dohányjövedéket évi 260,000 forintért és az udvarnak a schönbrunni kastély megépítéséhez 300,000 forintot adott kölcsön. Nemsokára azonban kegyvesztett lett az udvarnál, ami a kis községre annál érzékenyebb csapás volt, mert megtudta, hogy Mária Terézia ki akarja üzni a zsidókat. Erre a község Konstantinápolyban kieszközölte, hogy a szultán a császárnőnél a zsidók érdekében közbejárt és így ismét békében maradhattak a bécsi zsidók.

1750-ben megnagyobbodott a község néhány törökországi kivándorlóval. Egyáltalában az 1718-iki pozsareváci béke határozmányai, melyek a monarchia területén leteleplő törökországi kereskedőknek nagy kedvezményeket, így többek között adómentességet biztosítottak, igen kedvező hatással voltak a bécsi szefárd község fejlődésére. 1778-ban a császári kormány szabályzatot adott ki, mely a „Türkische Judenschaft und die alhieszige Türkische jüdische Synagoge“ szervezetét és rendjét állapítja meg, 1824-ben tűz ütött ki a községnek akkor már a Lipótvárosban lévő imaházban, amelynek igen sok értékes kézirat esett áldozatul. 1843-ban Ferdinánd császár megengedte ugyan, hogy zsinagógát építsenek, de egyelőre csak imaházzal elégedtek meg, Végre 1887-ben Markus Russo elnöksége alatt felépült a nagyszerű mór stílusú zsinagóga, amely Bécsnek a legszebb és legpompásabb zsidó temploma.

A bécsi török zsidó község féltékeny szeretettel őrzi a szefárd hagyományokat és rítusát, amelyben Juda Hálévi, Ábrahám ben Ezra és Selomo ibn Gabirol költészete jut különösen érvényre. Vannak jótékony intézményei és saját talmud-tórája. Rabbijai a balkán zsidóság kebeléből származnak. Nagy tekintélynek örvendett a 70-es években *Moses Alkalay* rabbi. Most a rabbi-állást *M. Papo*, volt szerajevói rabbi látja el. A bécsi egyetemen tanuló szefárd-ifjúságnak van egy cionista egyesülete, az „*Esperanza*“, amely a községben nagy kedveltségnek örvend.

A bécsi török zsidók valamennyien „spanyol“ zsidók, amennyiben valamennyien a pireneusi félszigetről származnak, ahonnan — Törökországon át — jutottak a császárvárosba. Valamennyien megőrizték a spanyol-zsidó idiómát, amely a XIV. század kasztíliai nyelvéből származik. Jellemük komoly, viselkedésük szerény és tartózkodó. Ott-honukban vidámak és szívélyesek, vendégszeretük ismert. Családjuk körében érzik magukat legjobban és bármily csapás is éri őket, nyugodt és megelégedett lelkük mindezt megrázkódtatás nélkül visel el. Talán a törökök fatalizmusa gyakorolt lelkükre nagy benyomást. — Mis' Allah! Amint Isten akarja!

A bécsi zsidó múzeum egyik terme. A „bécsi szoba.“ A Stiasny, Mannheimer, Jellinek és egyéb történeti csoportok és gyűjteményével

MORITZ BRONNER (BÉCS): A BÉCSI ZSIDÓ MÚZEUM¹

A mult század utolsó évtizede óta az az örvendetes jelenség észlelhető, hogy a zsidó nép története, különösen pedig az elmúlt századok gazdasági, kultúr- és művészeti élete iránt mindinkább nagyobb érdeklődés mutatkozik. Nem akarok rátérni arra, hogy ezen érdeklődés mennyiben függ össze egy másik jelenséggel, a zsidóság regenerációjával. Elég az, hogy ez az érdeklődés megvan és zsidó múzeumok alapítására vezetett.

Az 1887-ben a londoni Royal Albert Hall-ban megtartott kiállítás, az *Anglo-jewish historical exhibition* adott a világnak először alkalmat arra, hogy a zsidó életet, egy új, eladdig nem ismert oldalról: művészeti szempontból itélje és ismerje meg. Röviddel ezután 1889-ben Schiff Jakab, az ismert newyorki zsidó emberbarát, az amerikai Harvard-egyetemnek tekintélyes ösztöndíjat bocsátott rendelkezésére egy zsidó múzeum

¹ A Bécsi Zsidó Múzeum kusztozsa.

alapítására, amely 1881-ben meg is nyílt. Ennek folytán más nagy városok, mint London, Páris, Berlin, Nürnberg, stb. múzeumi is indíttatva érezték magukat, hogy a művészeti kutatások ezen részét nagyobb érdeklődéssel kísérik és tényleg rövid idő múlva — többnyire zsidó mecénások bőkezűsége folytán — nagybecsű zsidó régiségek kerültek birtokunkba. De a zsidók közt is feléledt a gyűjtési buzgalom. Sok helyütt zsidó múzeum keletkezett és mai napság — számos értékes zsidó magángyűjteményen kívül — minden nagyobb zsidó centrum látványosságai között a zsidó múzeum is helyet foglal.

Ezen intézmények között elsőrangú a bécsi zsidó múzeum. 1895-ben alakult oly zsidó férfiak kezdeményezésére, akik a művészetben és tudományban, valamint a zsidó nép multja iránt érzett szeretetben egyetértettek. A múzeum tehát csak két évtized óta áll fenn és aki a múzeumok szerves életét valamelyest ismeri, tudja, hogy ez egy nyilvános gyűjtemény fejlődésében vajmi csekély idő.

A bécsi zsidó múzeum azonban ennek ellenére az élén álló kuratórium tevékenysége folytán igazán megtekintésre érdemes gyűjteménnyé fejlődött. Sajnos azonban, osztja a zsidó nép régi sorsát: vándorol. Alapítása óta ötször kellett helyiséget változtatnia és csak két év előtt sikerült nagy és világos termekben elhelyezkednie, melyek azonban a kiállított tárgyak folytonos szaporodása folytán szűkeknek kezdenek bizonyulni, bárha már a folyosók és a lépcsőház is múzeumi helyiségül szolgálnak.

A múzeum vezetősége lehetőség szerint arra törekedett, hogy a gyűjtemények rendszeresen csoportosíttassanak. A „bécsi szoba“ a bécsi hitközség fejlődésére vonatkozó anyagot tartalmazza; különösen érdekes a belvárosi középkori gettó modellje és a bécsi zsidók történetének sok más forrásanyaga. Érdekes bécsi zsidó személyiségek számos arcképe, a múzeum alapítójának szentelt „Baurat Stiasny-Ecke“ és Mannheimer, Jellinek és Sulzer emlékét megőrkítő csoportok a teremnek művészi jelleget adnak. A második terem gazdag néprajzi gyűjteményt, nagyon sok szertartási eszközt, frígyszekrény-függönyt, régi zsidó szövőipari

mintákat, metszeteket, kéziratokat tartalmaz. Igen érdekes látványosság az úgynevezett „gute Stube“ (szombati szoba). Belseje a XVIII. századbeli szombati zsidó házat ábrásolja, amilyen különben még ma is Galiciában és Déloroszországban. Ezt a szobát Kaufmann Izidor bécsi festő építette és rendezte be. A legutolsó nagy szoba régi zsidó nyomtatványokat, a szerajevói hággádának művészi akvárellmását, felette gazdag nagyszerűen illusztrált ketuba-(házasságlevél-)gyűjtemény, kabbalisztikus írásokat, képeket — köztük Krestinnek egy ismert gyönyörű képét, mely a nagyapát az imádkozó kis unokával ábrásolja — és végül egy kis könyvtárt ölel fel, amely ritka zsidó történelmi műveket tartalmaz.

A múzeum mindenkit, aki jóakaró szemmel tekinti gyűjteményeit, nemcsak kielégít és művészi élvezettel tölt el, hanem mély bepillantást enged népünk változatos multjába is. Minden nemesen gondolkodó zsidónak arra kellene tehát törekednie, hogy a zsidó múzeumokat, a zsidó nép ezen büszke tanúságait, kiépíthessük, hogy végtére egy nagy „zsidó központi múzeum“-ot mondhassunk a magunkénak.

Leopold Horovitz (Bécs) :

„Tisebeov“ egy galíciai zsinagógában

BATÓ LAJOS (BÉCS): MAGYAR ZSIDÓK EMIGRÁCIOJA BÉCSBE

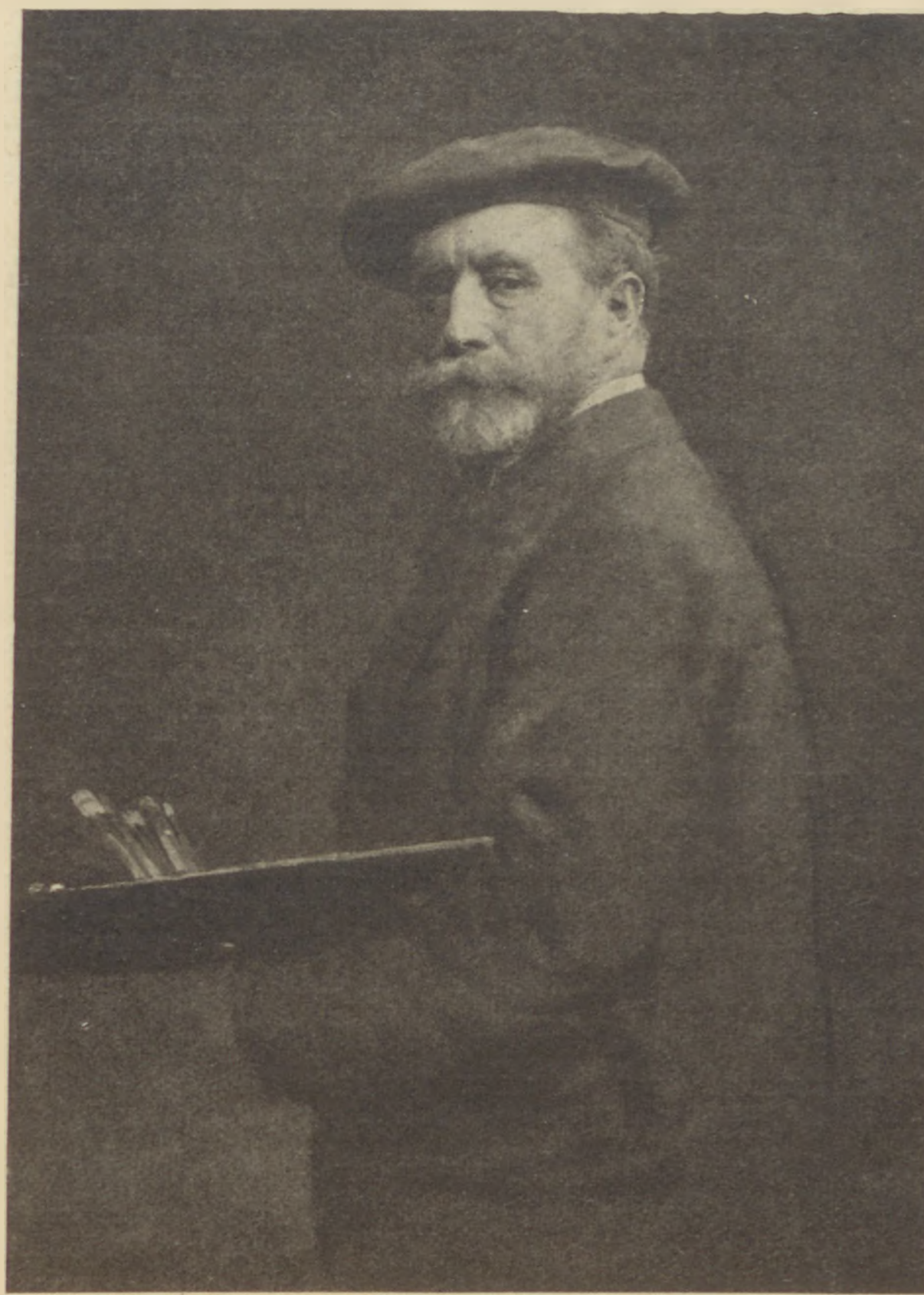
alahányszor Magyarhonból rövid ottlét után ismét visszatérek Bécsbe és a vonat lassú gördüléssel áthalad a Lajta vagy a Morva hídján, mindannyiszor elmélázva gondolok arra, hogy hej Isten tudja, hány zsidó fiú rötta ezt az utat, amely Magyarországból Bécs felé vezet. Ki tudja hányan közülök kis nádfedeles falvakból szakadtak az osztrák fővárosba, hogy kereset után nézzenek, mások meg Istenhozzádot mondtak a hazai jesivának és elmentek Bécsbe tovább tanulni. Körülbelül a hetvenes évektől a monarchiának szigorúan véve csak egy központja volt: Bécs. Ide áramlott a magyar zsidó fiatalok is, amelyben éget a tudás vágya, amely érvényre akart jutni, amelynek a hazai kis város, vagy falu szűk lett. És ezek a magyarországi zsidó fiúk nagy szerepet játszottak nemcsak a bécsi zsidók, hanem egyáltalában Ausztria történetében és pedig nemcsak politikai, hanem kulturális és közgazdasági téren is.

Ott kezdődik a magyar zsidók bevándorlása hogy 1848-ban Bécs városa, ahol eladdig csak szabadalmazott és túrt zsidók lakhattak, megnyitotta kapuit a zsidók számára, akik éltek is az alkalmal. Különösen Nyugatmagyarországból: Pozsonyból és a híres sopronmegyei hét községből, „sévá kehillot“-ból, amelyek zsidósága részben amúgy is a XVII. században Bécsből kiűzött családokból állott és amely Béccsel élénk kereskedelmet űzött, özönlöttek a zsidók a fővárosba.

Mikor a forrongó negyvennyolcas márciusi napokban a szabadságittas bécsi nép a barrikádokon állott és vezérre várt, ez egy óbudai zsidó ifjú: *Fischhof* Adolf képében jelent meg. Ő lett az osztrák Kossuth és nem érdektelen, hogy *Fischhof* későbbi politikai programjának van egy ma különösen aktuális pontja, amelynek megvalósítása az örökös osztrák nemzetiségi torzsalakodásoknak egy csapással véget vetne: az osztrák népek kulturális autonómiája. Ezt a programpon tot eddig azonban csak egy osztrák politikai párt írta a zászlójára: a *Jüdischer Nationalverein für Österreich*. Csak a zsidók tudták eddig az ő igazság után epedő zsidó lelkét megérteni.

És *Fischhof*tól kezdve mind a mai napig megszámlálhatatlan azon jeles magyar zsidók száma, akik Bécsben képességük, tudásuk és sikerük révén kiváltak s Ausztria és zsidóságának legmarkánsabb egyéniségei közé tartoztak és tartoznak. Elsorolni őket annál nehezebb, mert a bécsi zsidóságnak lassú bevándorlása folytán majdnem fele Magyarországból szakadt ide.

Ha kiváló zsidó író tűnik fel Bécsben, az ember szinte bizonyossággal kérdezheti, vajjon bölcsője nem ringott-e Magyarországon? Bizonyosága ennek a két legkiválóbb bécsi író: *Schnitzler* Artur és

Leopold Horovitz (Bécs :)

Önarckép

Salten Félix. Az előbbinek az atyja a híres *Schnitzler* János dr. orvosprofesszor Nagykanizsáról vándorolt be Bécsbe, *Salten* pedig Budapesten született.

A hírlapírásban csak úgy hemzseg a magyarországi származású hírlapíró. A régi gárda — közülük már csak a vágújhelyi származású *Schlesinger* Zsigmond él — javarésze Magyarországból került Bécsbe, a fiatalabbak közül csak úgy találomra *Polgár* Alfrédet, magyar szindarabok fordítóját és *Kárpát* Lajost, a neves zenekritikust említem. Amióta azonban a magyar ujságírás annyira fellendült, a bevándorlás ezen a téren mindinkább apad.

Ha már a hírlapírodalomnál tartunk, meg kell emlékeznünk a legnagyobb újkori zsidóról, a budapesti születésű *Herzl* Tivadar doktorról, akinek szintén ujságírás volt a kenyere. Az ő révén volt jóideig Bécs a cionista világmozgalom középpontja.

Az irodalom mellett kitűnnek még a magyar zsidók a művészet terén is. A festők közül csak két nevet kell említenem és mindjárt kiválik a jelentőségük: *Horovitz* Lipót királyunk arcképfestője és *Kaufmann* Izidor. Hogy a híres *Goldmark* Keszthelyen született, mindenki tudja.

És vajjon a színpadon hiányozhatnak-e a temperamentumos magyar zsidók? A temesvári szabóinasból nemcsak a bécsi *Burgtheater*, hanem egyáltalában a németajkú színeszet legkiválóbb alakjává

lett *Sonnenthal* a legjobb felelet reá. A legelőkelőbb bécsi magánszínháznak, a *Deutsches Volkstheater* nek, amely nemrég Budapesten nagy sikert aratott, a szintén temesvidéki származású *Weisse Adolf* az igazgatója és egyik legjobb színésze.

A magyar-zsidó bevándorlás még a nagytudományú bécsi *egyetem* kapuja előtt sem áll meg. A bécsi jogi fakultás két legkiválóbb tanára magyarországi származású zsidó ember: az egyik pozsonyszentgyörgyi születésű dr. *Grünhut* Károly Sámuel a legkiválóbb osztrák kereskedelmi jogász a másik koromlai báró *Schey* József, akinek családját Magyarországon még igen jól ismerik. Mindakettő nyilvános rendes egyetemi tanár, udvari tanácsos és az urakházának tagja. A magyar származású orvosprofesszorok közül csak *Zucker*kandelt említem, aki Győrből került Bécsbe.

Hogy a magyar zsidók, akik annyi rabbit exportáltak a külországokba, a bécsi zsidó tudásért is tettek valamit, az csak természetes. Csak néhányat említek legkiválóbb képviselőik közül: *Friedmann* Mór lektort, a bécsi bét-ha-midrás hírességét és a hagyományi tan egyik legjobb ismerőjét, továbbá *Schwarz* Adolf doktort a bécsi rabbiszeminárium jelenlegi rektorát és végül, de nem utolsó gyanánt *Krausz* Sámuel doktort, ugyancsak a rabbiszeminárium tudós tanárát a talmudi archeológia és sok más kiváló mű ismert szerzőjét. Számos bécsi rabbinak Magyarországon ringott a bölcsője, valamint sok hitközségi kitűnőség is. Az ortodox árnyalatnak — ortodox község nincs, mert az osztrák törvény értelmében egy helységben csak egy zsidó község lehet — legnagyobb zsinagógája a „*Schiff-schul*“ a magyar híthű zsidók középpontja, a galíciai zsidókat felölelő „*Polnische Schul*“-al szemben.

Más bécsi zsidó kiválóságok közt is se szeri, se száma a magyarországi származású zsidóknak. Ujabban a bevándorlás Magyaror-

Sonnenthal „Uriel Acosta“ szerepében

szág felől apad ugyan, hiszen ma a költöző vidéki zsidót inkább Budapest vonzza, de a gazdasági viaszonyok még mindig számos magyar zsidót vetnek Bécsbe, ahol — bátran mondhatjuk — éppúgy mint a régebbi bevándorlók, igen sokan válnak dicséretére szülő hazájuknak. A bécsi zsidók történetének egyik fényes lapja illeti a bécsi magyar zsidókat!

SOMLYÓ ZOLTÁN: A LYONI RABBI

*Az elszászi harctéren, futó felhők alatt
A futó franciák között egy német ott maradt.
Egy jó német vitéz a tüskés bozót között,
Fátyolos alkonyatban kidőlt acélcölöp.*

*Viharzott körülötte a tűz- s a vascsapás.
Lapos francia cäppi repült, egész rakás.
Lovak szügyébül gőz jött, az emberekből vér:
„Elszász körül, hurrá fiúk! a németeké a tér!“*

*Hát ott feküdt a német s már sütötte is a hold.
Nyakából sűrűn hullt a vér, iszonyú kínja volt.
A hold megpermetezte sugárral a sebet
S a tört szemekbe nézett . . . többet nem tehetett.*

*A fegyverek csövéből repült a hőshalál.
A német szem, az céloz, a német kéz talál!
De az az egy nem céloz, csak fekszik mereven.
S fölötte bőszen vágta el a többi eleven.*

*A katonanyöszörgés borzasztó hangú nesz —
A német közvitézből estére hullt a lesz.
A sebe mélye tátong, hol a tűz rácsapott . . .
És meglát szegény egy francia táborig papot.*

*A táborban a papnak oly szürke arca van,
A szürke katonák közt szürkéllik hangtalan.
A föld, jaj, az is szürke és szürkészín' az ég,
S a sír is, az is szürke, ez a bús földomladék.*

*A közlegény is szürke s épp úgy a generál,
Ha haltot kommandéroz az ólomszem-halál.
A német közvitéznek a hangja felzokog:
— Jaj, szentatyám, segéljen rajtam, mingyár' meghalok!*

*Valahol a zsebemben itt van egy kis kereszt,
Meghalni nem tudok, míg meg nem csókoltam ezt...
Nem sok, mit egy halódó vitéz zokogva kér:
— Én nem bírom — keresse meg atyám, az istenér'!*

*A pap letérdel mellé és a zsebébe nyúl,
Kihúzza a keresztet a vérpatak alul;
Megadja a halódó utolsó vigaszát,
Ki vándorútra kelvén, kapott egy új hazát . . .*

*A sűrű, mély bozóton valami átsípól:
A pap melléből vér jön — az ajkán egy síkoly...
. . . Így halt a szürke rabbi, Lyonból volt való;
A neve Bloch volt. — S látta őt az Örökkévaló.*

DR. HEINRICH SCHREIBER (BÉCS): A BÉCSI ZSIDÓ HITKÖZSÉG

a az ember a Rotenturmstrasse hullámzó forgalmának legélénkebb pontjáról befordul a mellékutcába, ott áll a hepehupás, dombos, szűk Seitenstettengasse árnyékában, egy sűrű házsor közül kiemelkedő ódon épület előtt. Ez a bécsi zsidó köz-
ség székháza, ez őrzi annak drága kincsét, a régi tiszteletreméltó templomot és a meghitt üléstermet, amelyet hírneves arcképcsarnoka díszít. Rég kinőtt már a község a lipótvárosi „Am Werd“ (az egykori gettó) szűk határából, az ósdi falakból virágzó élet fejlődött ki és a Seitenstettengasse a szárazföldi zsidóság egyik büszke emporiumává lett.

A bécsi zsidó hitközség szervezete az „izraelita vallásközségek külső jogviszonyairól“ szóló 1890-i törvényen alapszik. A község élén az összes adófizetők választotta 36 tagú előjáróság áll. Az elnöki tisztelet jelenleg dr. Alfred Stern tölti be, az alelnökök: dr. Gustav Kohn és dr. Benjamin Rappaport udvari tanácsos. Az előjáróság intézi a község összes ügyeit, amiben segítségére vannak bizottságok, a képviselőkollégium, a kerületi választmányok, imaházi előjáróságok és a nagy hivatalnokai kar.

A községnek, amely jelenleg 200,000 lelket számlál, 30,000 adófizetője van. Költségvetésében bevételek fedik a kiadásokat, amelyek meghaladják a 3 millió koronát. Az alapítványok összege majdnem 20 millióra rug. A község feladata, egy nagy zsidó közösségnek összes szükségletéről lévén szó, igen sokszerű. Gondoskodik az istentiszteletről. A belváros és a Lipótváros templomai világhírűek. Igen nagykiterjedésű a temetői ügykör, amelynek ellátásában a községnek a régi Chevra Kadisa (jelenlegi elnöke Salo Cohn) jár a kezére. Kulturális tekintetben a vallásoktatás, az ifjúság vallásos nevelésének érdekében a község nem kímél semmi áldozatot és nagyban hozzájárul az elégtelen állami segítség pótlásához. A magasabb tanintézetek: a rabbiképző-intézet és a jelenleg sajnós, ideiglenesen beszüntetett hitoktatóképző intézet, valamint a külön biblia-iskolák alkotják az oktatási intézménynek alapját.

A jótékonyág terén mindenekelőtt a Rohtschild-kórház áldásos működése dicséri a község emberbaráti törekvéseit, továbbá a Gutman-Spitzberger-féle gyermekkórház alapítvány, amely az Augarten telkén fog felépülni. Az aggok és sínylők háza, valamint sok más jótékony intézmény díszíti még a bécsi zsidó községnek lapjait, amely teljes tudatában van annak a reményteljes misziónak, amelyet a történelem néki mutatott. Határában találkozik Kelet és Nyugat zsidósága, kultúrák ütköznek itt össze, eltérő árnyalatok és nünaszok érintik itt egymást, hogy a szó legjobb

¹ A bécsi hitközség előjárója.

Jakob Löw (Becs):

Menekülés

értelmében egymással testvérileg kezét fogjanak. A zsidó község ügyes politikával tudja az ellentéteket elsimítani és átihdalni, hogy az egység és egyetértés magasztos képét mutassa. Ez erősítette meg bensőleg, ez alapozta meg tekintélyét a világ és a hatóságok előtt. Mindezt nem túlzott, de egészséges konzervatívizmusának köszöni, amely a hitközség vezetésében és tanácskozásaiban mindig irányadó marad. Ezt pedig a tanítóitól és vezetőitől öröklött hagyományoknak köszöni. Az istentisztelet megújítóinak szelleme lebeg tette, él még Mannheimer és Sulzer emléke, akiknek működése Jellinek és Schmiedl tevékenysége által szerencsés kiegészítést nyert és Gudemannban, valamint a többi rabbiban új és mesteri követőkre talált. A hitközség hiven őrzi az ősi és meghitt hagyományos szokásokat és minden már irányú törekvésnek mereven elletáll. Természetesen ilyenek sem kímélik meg a községet és sokszor viharos politikai események habzó hullámai tajtékoztak fel a község magas partjáiig. A község terjedésével ifjú erjedés állott be és midőn Herzl Tivadar szózatára a cionista mozgalom megkezdte működését, harcok kezdődtek, ellentétek léptek fel, amelyek azonban az utolsó időben valamennyire elcsendesedtek és most kiegyezés útján cionisták is bejutottak az előjáróságba. A község tevékeny munkásságát a háború érzékenyen érintette és a különösen a jótékonyág terén hatalmasan gyarapította. Lélekemelő dolog, hogy a szükség megnyire növelte az erőt, képessé tette, hogy egyre nagyobb követelményeknek feleljen meg, hogy a nyomort, amelyet a háború borzalmai testvéreinknél előidézett, minél jobban enyhíthesse. Mindezt a nagyterjedelmű és szétágazó munkát fáradhatatlan munkakedvvel és megtörhetetlen energiával végzik a hitközség élén álló férfiak, akik a kormányrudat erős kézzel tartják és okosan és ügyesen bánnak vele ezernyi veszély között. Mintha csak az a küldetés, amelyet a sors a községre bízott, megacélozta volna a nagy mű szolgálóinak erejét, lelkesedését és odaadását. Büszke kezeségei annak, hogy a bécsi zsidó község vívmányai és nagyszerű, halhatatlan művei fennmaradnak.

ARTHUR WOLF (BÉCS): IN DER WILDNIS — MORRIS ROSENFELD

(Langsam)

singt im wei-ter Wild-nis ein ein-sam-ler-geit sein Lied, du
 nicht du, sü-ße Ton-ge Höl-ke-nu-er-der Klang? du
 ängst-lich-chen Oer-gen in-rem durchs end-los wü-ste ge-heit du ne-
 holt sich, mu-er-seht sich? Ken-er-heit-ten hel-let Tang? du
 him-lich- sü-ße Stym-me, die flusst wie gold so rein
 mag die ne-gan-ge-heit-ent-cho-men-er-nem-heit-ten
 ruft die ö-de Wild-nis er-ruft den kal-ten
 Hei-ge nicht du-er-ken im ha-ten, steu-en-ge-heit-ten
 ruft die to-ten, stum-men Fel-sen
 nicht nicht lau-ge sin-ge-ten
 blei-ben tot die To-ten, die Stum-men blei-ben Stum-men
 Hei-ge wird die ge-ö-pen-ge-ten, vor-er-land und vor-er-heit-ten

sonst ist all dein Mei-her um-sonst dein sü-ße Flehn al-
 lein bist du ge-Kom-men und wirst al-lein der gehn al-
 lein bist du ge-Kommen und wirst al-lein der-gehn

Utánnomás tiós

Minden jog fenntartva

HUGO ZUCKERMANN (BÉCS):
LOVASDAL

Túlán a mezőkön
 Gurnyaszt két csóka.
 Dunánál hullok el?
 Vagy lengyel hóba?
 Hej, mit bánom én!
 Míg nem üt a végső óra,
 Repülj, drága mén!

Túlán az erdőkben
 Két holló repked.
 Az első lesz-e,
 Akit temetnek?
 Mi van azon?
 Sok százezren ügetnek
 Jó osztrák lovon.

Az alkonyfényben
 Két varjú a fákon.
 Mikor jön a halál,
 Hogy lekaszáljon?
 Nem lesz korán...
 Csak a mi zászlónk szálljon
 Belgrád várfokán...

Molnár Ernő fordítása.

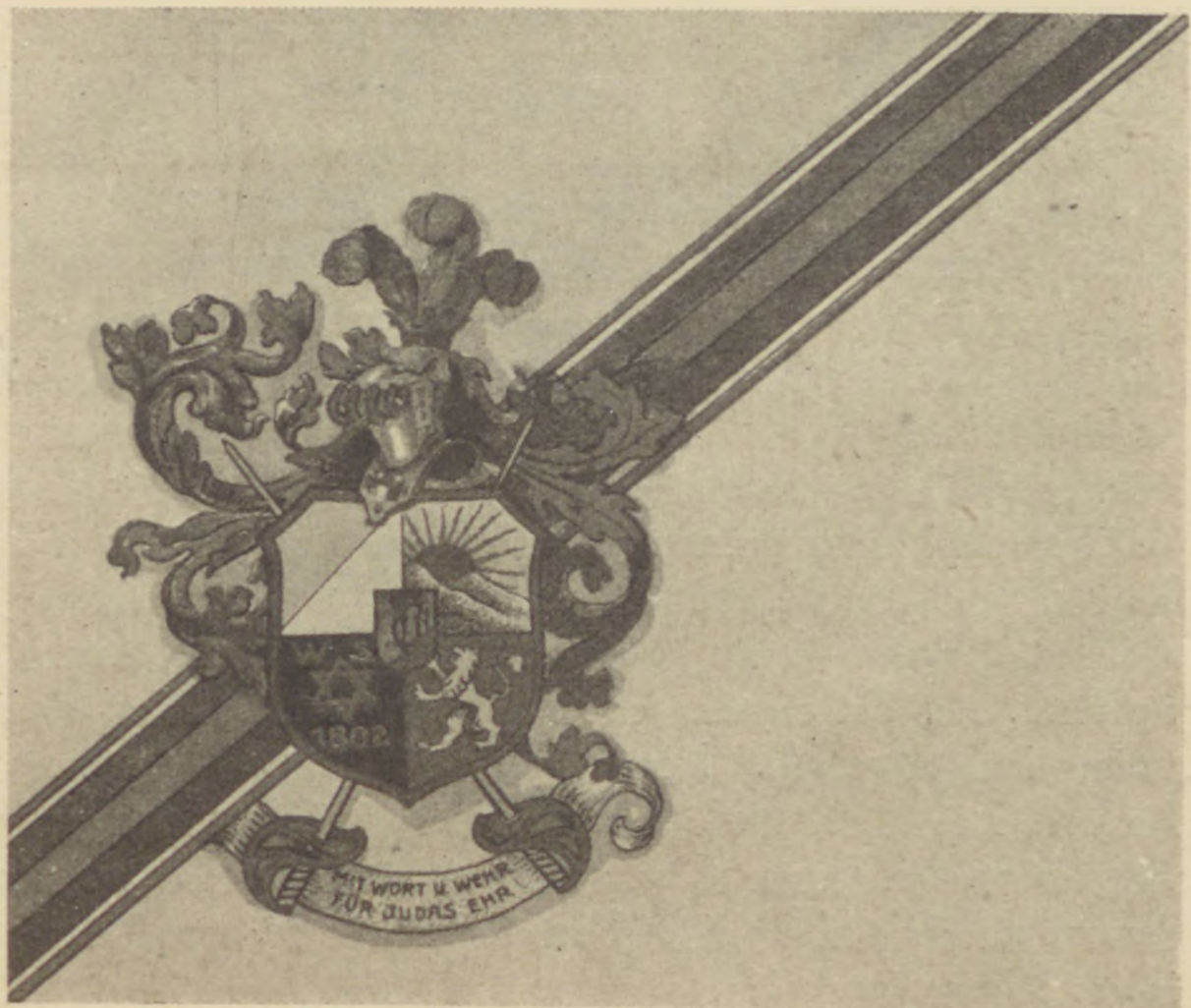
J. LÖWY¹ (BÉCS): A BÉCSI ZSIDÓ DIÁKSÁG

nemzeti irányzat, amelynek hullámai a múlt század hetvenes és nyolcvanas éveiben Németországban és Franciaországban különösen magasra csaptak, lassanként Ausztriában is tért hódított és különösen a főiskolák ifjúságát ragadta meg. A zsidó diákságot, amelyről addig a világ igen keveset tudott és amely a zsidóságtól egészen elidegenedett, ez az irányzat egy teljességgel új probléma elé állította. Egyrészt a zsidógyűlölet veszélye fenyegette, másrészt a Kelet-Európából jövő, tudásra vágyó zsidó ifjúság mindinkább növekvő bevándorlása népük eddigelé teljesen ismeretlen részével juttatta érintkezésbe őket. Válaszolni kellett a kérdésre: zsidó nép vagy asszimiláció? A zsidó diákság egy kis része kibújt a felelet alól, a nemzeti szempontokat negligáló szocializmushoz csatlakozott. A túlnyomó többség azonban meglehető sikertelenséggel küzdött végig azt a lelki konfliktust, amelyet ez a kérdés teremtett. Ennek a többségnek a zsidóság egy tátongóan üres, gyermekkori emlékek varázsával körülfont álmot, a zsidó történelem egy rég elmúlt hagyományt, a zsidó vallás egy rituális, keleti misztikus chaoszt jelentett. A többség zsidó maradt, ameddig nem lett másvalami, bizonyos ragaszkodásból, amely csak addig tart, míg valamely erősebb komponens nem jelentkezik, hogy más irányú lökést adjon. Úgy látszott, hogy a nyugati zsidósággal intellektuelli is eltűnnek a materializmus tengerében.

Ekkorlépett fel Herzl. A „Judenstaat“-nak varázshatása volt. Fiatal középiskolái diákok égő arccal olvasták az iratot, s mohón nyeltek minden szót, amelyet Herzl a „Welt“-be írt. Az osztrák főiskolákon zsidó szervezetek alakultak, amelyekből az ifjúság lelkesedésének termékenyítő és felszabadító árama kitódult a zsidó községekbe. A zsidó diákok népszónokokká let-

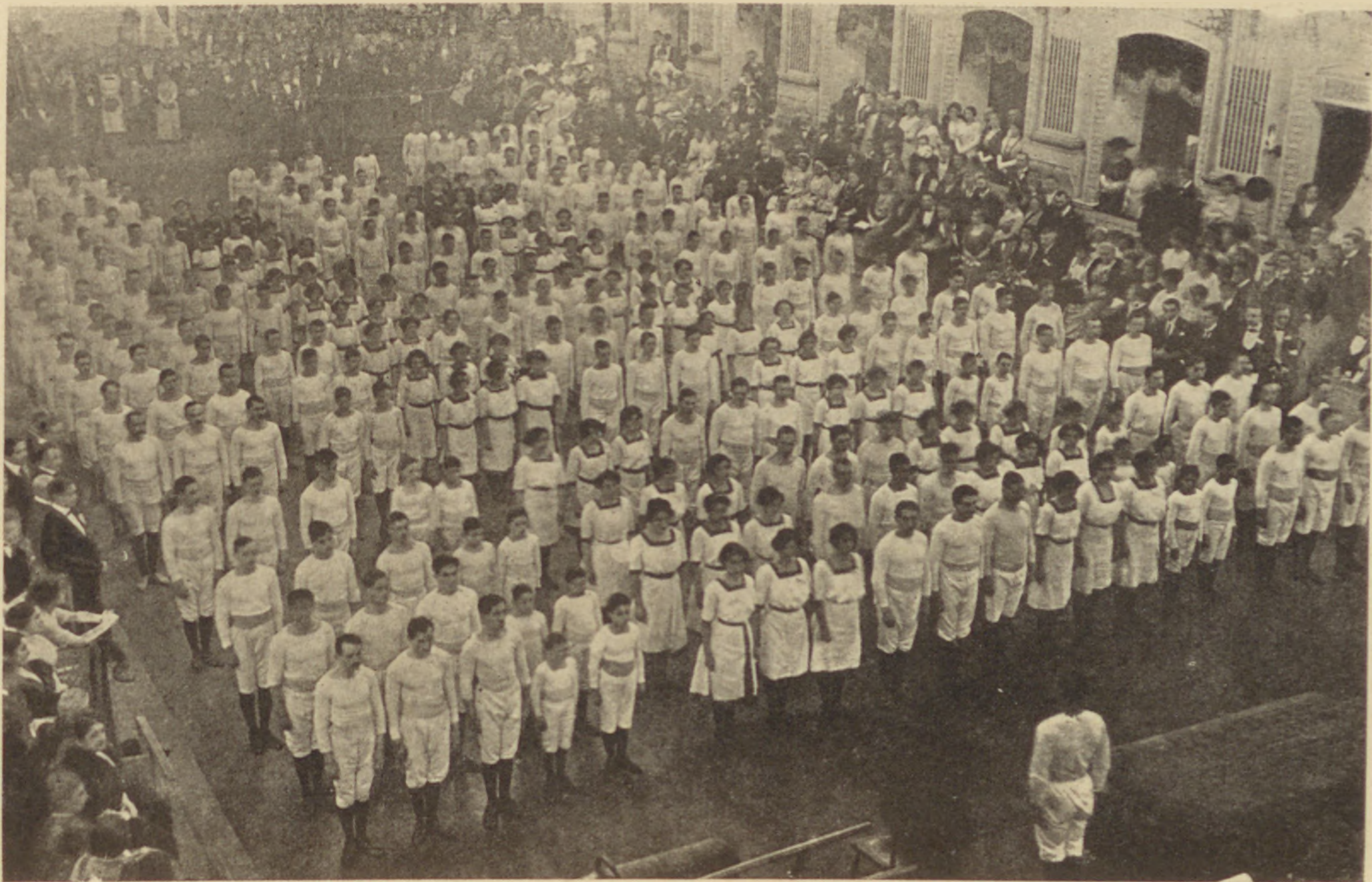
¹ A Prager Tagblatt bécsi szerkesztője.

A bécsi „Kadima“ zsidó egyetemi ifjúsági szövetség címere. A Kadimát Perez Szmolenszky és N. Birnbaum alapították 1882-ben

tek, a gyarmatosító bank és a zsidó nemzeti alap javára gyűjtöttek, a polgári egyesületek számára híveket toboroztak és héberül tanultak. Bizonyos, hogy a cionista szervezet alapvető munkáját a diákság áldozatkészsége nélkül elvégezni nem lehetett volna. És mind a két fél jól járt: a nép amely megtanult sorsa felett gondolkozni és a zsidó diák, amely megtalálta a népéhez vezető utat.

Az egész világ zsidó diákságában vezető szerepet játszik a bécsi zsidó diákság, amelynek különösen sok módja és alkalma van rá, hogy a zsidó becsületet megvédelmezze. Ismeretes az a brutális antiszemitizmus, amely a bécsi aulának szegyen-

A bécsi zsidó ifjúsági tornaegylet ünnepi tornaversenye

feltja, de azt magyar földön már kevesebben tudják, hogy ez a zsidógyűlölet nem annyira keresztényszociálista, mint inkább a német nacionalista diákoktól, a „waidhofen“-iaktól indul ki. Körülbelül husz esztendővel ezelőtt a viszonyok a bécsi egyetemen tűrhetetlenné váltak. A zsidó diákok bátran megfeleltek minden durva sértésre és kardjuktól rettegett az egész diákság. Erre az antiszemita német diákság összegyűlt egy alsó-asztriai városkában, Waidhofenban és kimondotta, hogy minden zsidó születésénél fogva becstelen és így elégtételadásra nem képes.“ Ismeretesek azok a botrányok, amelyek ezen gyáva határozat nyomán keletkeztek. Legutóbb két év előtt nagy harcra került a dolog és ekkor kitűnt, hogy minden bécsi kultúrember zsidó és nem zsidó, rokonszenvével a zsidóság becsületét védelmező zsidó ifjúság pártján van.

Ezek az egyetemi harcok különben hatással voltak a zsidó diákság szervezetének formájára is. Eleinte csak közvetítőnek tekintette magát, de az egyetemen használt bunkók és a Schönerer-irány arra kényszerítette, hogy a zsidó név becsületének megszerzése érdekében más szervezeti formát használjon. Így alakultak a „Verbindung“-ok, amelyek valamennyien fegyverforgatók és amelyek ezen a téren annyi tennivalót találtak, hogy a szervezési munkából csak kevesebb részt vehettek. De hisz e tekintetben megtették már a kötelességüket. Tény az, hogy a zsidó névnek becsületet szereztek, a zsidó ifjúságot fegyelemre, zsidó öntudatra nevelték. A saját énjének alárendelése pedig a zsidónál sokat jelent.

Most ugyan hiába keresné az ember a bécsi zsidó diákokat. Úgy a „Verbindung“-ok, mint a többi egyesületek, amelyek inkább a zsidó kulturális kiképzésre fektetik a fősúlyt, mind az utolsó szál emberig fegyverben állanak. Azok, kiknek nem kellett bevonulniok önkéntesen állottak a haza szolgálatába. Sajnos sokan — közülük sokszor

Herzl. (Az északi harctéren elesett B. Marmorstein rajza)

a legderekasabbak — hősi halált haltak, de sokan igen sokan büszkén viselik mellükön a bátorságukat dicsérő vitézségi érmet. És hogy ez így van, abban sok érdeme van a zsidó diákság nevelésének és egyik igen értékes bizonyítéka a zsidó nép erkölcsi és testi újjáéledésének.

FEJES-BOLDIZSÁR FERENC: ÉS LÉSZEN . . .

És léssen éjszakából nappal,
Hóvirágos rétből vig mező.
És léssen boldog és gondtalan
S bánatfelhőt környező,

És léssen áldott, aki békés
Ugarját dallal, vígan szántja
S aki a jövő titkos burkát
Könnyel és vérrel oldja, hántja.

És léssen palántból fölsarjadt fa,
Daliás, mint bozontos férfi,
Aki az eget, a levegőt,
És az éthert követeli, kéri.

És léssen élet csillogó,
Miként a kékhajnalos tenger.
És léssen béke mérhetetlen,
És léssen az ember: ember . . .

Ranzenhofer (Bécs): A Herzl-erdő olajfadiplomája

DR. MOLNÁR ERNŐ: EGY ELESETT BÉCSI KÖLTŐ

— HUGO ZUCKERMANN —

ragikus költősors nyert végső befejezést azzal a revolverlövessel, mely az elesett bécsi költő, Hugo Zuckermann sírján eldördült. A költőnek, ki életét áldozta fel a hazáért, mintegy áldozatának betetőzéseül magával kellett ragadni ifjú szerelmét, hogy tömjén illata se maradjon az ő földi életének. Ifjú özvegye is önként követte a halálba a poétát, aki talán az áldozatok ily tragikumával tett bizonyosságot a harmónia mellett, mely Cionért és Ausztriáért való rajongását, költészetének e csodálatos, dualisztikus természetét körülöleli.

Körner és Petőfi hősi alakjai merülnek fel szemünk előtt, ha Hugo Zuckermann-t idézzük. Mind lanttal és karddal szolgálták hazájukat s meg is haltak érte. S Zuckermann emellett kivételes, majdnem egyedülálló jelenség volt. Mint politikai cionista, a megújuló zsidó népnek volt poétája. A világháború revelálta lelke egyéb rejtett kincseit s tette őt az osztrák lovasság, Ausztria költőjévé.

De talán ugyanaz a motívum, mely őt az üldözött orosz zsidók cionisztikus reményeinek énekesévé tette, lelkesítette most a harcra az oroszok ellen. Testvéreiért kellett harcolnia, az elnyomott, a

David Kohn (Bécs):

Rainer főherceg

Elsa Schwarz (Bécs):

Leány a kutyával

pogromokban megkínzott orosz zsidó testvérekért. Hévvvel, örömmel, lendülettel ment. Ő, aki egykor Jung-Judáról, az ifjú Makkabeusok nemzedékéről dalolt, úgy érezte most, hogy makkabeusi álmái mennek teljesedésbe abban a küzdelemben, mely az orosz síkságon folyik. S midőn a chanuka-ünnep gyertyacsillogásos napjai elkövetkeztek, lefelé fordította az ősi győzelmi fáklyát.

Ma már én is pengethetek
Makkabeus zsoltárokat:
Mert magam is hordtam kardot
S ontogattam piros vérem.

Büszke ének győzelemről
S apró gyertya ma ne gyúljon,
Boruljatok tépett szívvel
Le, a meggyalázott földre.

Az idő még nincs betelve
S megtisztítva nincs az ország,
Népünket még egyre marják
S templomaink meggyalázva.

Hugo Zuckerman, az északi harc-
téren elesett bécsi zsidó költő

Kemény, erős öklötökbe
Szorítsatok két göröngyöt :
Száradjon el az én jobbom,
Hogyha téged elfeledlek.

Sóhajodat, könnyeidet,
Sebeidet, gyalázatod,
Zsidók népe Lengyelhonban,
Torkában a hiénának.

Ugy harcolt, mint egy
Makkabeus. Lovastiszt
volt. Legendák szálltak
rőla a hadseregben. Gló-
riázták a nevét. És lelke
a háborúban csudálató-
san kitágult s új perspek-
tivákat mutatott. Harci költeményei feszülnek a lélektől és az erőtől. Egyik költeményében le-
rajzolja lelkét az oroszhatár átlépésekor. Radetzky
szellemét invokálja. Megzengi a népeket, kik
fiaikat az erősek, az ifjak Ausztriájának táborába
küldik.

Radetzky, schau vom Himmel drein
Und segne deine Streiter !
Kein Fussbreit Boden darf russisch sein,
Wir machen die Grenzen breiter.
Wir bahnen den Weg mit wuchtigem Streich
Mitten durch feindliche Marken.
In unserem Lager ist Oesterreich !
Das Oesterreich der Starken !

Legszébb harci költeménye, a *Reiterlied*, az oszt-
rák lovasság költőjévé avatta Zuckermannt. Ez
a költemény feszül a halálsejtelemtől s a haza-
szeretettől.

Drüben am Wiesenrand
Hocken zwei Dohlen —
Fall' ich am Donaustrand ?
Sterb' ich' in Polen ?
Was liegt daran ? !
Eh sie meine Seele holen,
Kämpf ich als Reitersmann.

„Ez az igazi háborús költészet. Ez a vers ezer
meg ezer lovasszívet dobogtat meg, ez a vers
ezer meg ezer hős lovast ragad halhatatlan tet-
tekre. Mily csodálatosan eltalálta Ön a régi katona-
énekek hangját és báját“, — áradozik egy német
tábornok, *Dickhut-Harrach*, Thorn kormányzója,
Zuckermannhoz intézett levelében.

Hugo Zuckermann a háború egyetlen igazi
költője volt Ausztriában. Harci dalait tábortüzek
mellett énekelték és éneklék; vágató huszárok és
trappoló gyalogosak meritettek és merítenek erőt
költészetéből.

TOLL- HEGYRŐL

ANGOL POGROMOK

London, Manchester, Liverpool, az
angol királyi korona három drága-
köve, három város, melyeknek címe-
rében büszkeorrú hajók hasították
eddig a tenger tarajos hullámaít és
gögös gyárkémények gomolyogva
küldözték a füstöt az égi király felé, — ó, mint
lettek hasonlókká a nedves és dögletes orosz sík-
ság mocsokjaihoz, Odesszához, Kievhez és Kise-
nevhez, hol az orosz dúvad köszörűli fogát békén-
ülők és ártatlanok legyilkolására és hol az orosz
haramia pogromra feni lelkét, hogy kéjelegve vét-
kezzék a tizparancs második fele ellen.

O, megpogromozott, ártatlan, diadalmas és meg-
alázott németek, diadalmasak a föld és a víz és
a levegő csataterein, de az ellenség háború-nem-

Július Klaber (Bécs):

Őrszem a hóban

Jehuda Epstein (Becs):

A makabeusok

szántotta területein megaláztak, ti, a hatalmas kasból kinrekedt méhek Anglia földjén, ó, mint tartotta fenn számotokra a sors, hogy a messiás-nép szenvedéseinek kiváltságos serlegéből is ihasatok, hogy a ti véretek csöppjein, a ti idegeitek rostjain is áttáncoljon átszenvedett pogromok láza. Ti is éreztétek, ime, a pogrom-előző napok szorongását, a levegő fülledtségét, ti is hallottátok a vészesen morajló tömeg közelségét, ti is megremegtetek asszonyaitokért és gyermekeitekért, ti is hallottátok a dúvadak, a haramiák, a vadállatok ordítását s a füttykösök sívítő suhanásait a kapukon . . .

Ó, ti, a messiás-előző idők sanyarúságait átélők, a nagy messiási uralom jogos pretendensei, ugyan miben különbözik mind a ti sanyarú szenvedések képe a zsidó pogromok arculatától, mely felróva egy középkori mester fametszetén? Nézd a zagyva, tolongó söpredéket a szűk utcákon, husángokkal a kezekben, ütve a térdrehullott szenvedőt, nézd a fúriákat az ablakokban, amint az egybekötött párnákat dobálják le cinkosaiknak, nézd a haramiát, az ékszeres dobozzal s a festményekkel

alávaló kezében és nézd a metszeten lábatlankodó apró kutyát is, amint egy szegény eliramlónak ikráiba harap!

Ó, szánalmas Anglia, a pogromozó láz gyötrő beteg testét, a félelem láza, szemei megüvegesedtek, ajkai kicserepesedtek a belső vonaglástól s most kiokádja mind azt a szennyet, ami évszázadok óta bennrekedt, — egy felpuffadt, szegény, óriási gyomor borzalmas kataklizmája!

Ó, szomorú, kiváltságos német nők, egy páran, kiknek e hatalmas szörny megengedte, hogy hazatokba visszatérjete, — az átélt rémségekből mily felborzolt lélekkel nézhettek az angol steppéken átkattogó vonat ablakából az angol kultúra pottemkín-falvaira, teli a vérszomjas angol muzsikokkal — s túl a tengereken a német határra jutva mint szorul el majd valami megnevezhetetlen érzelemtől a szívetek, ó, mint fog a belső feszültség szemetekből nemes drágagyönggyökként kibuggyanni s ó, hogyan borultok majd le az édes honi földre s fogjátok cserepes ajkaitokkal csókolni, csókolni . . .

Dr. Molnár Ernő.

PETERDI ANDOR:
ÉNEK A VIHARBAN. 1915.

*Én bírom a vihart a megszakadásig,
A keserű évek esője megedzett,
De ez a vihar, vajjon tart-e még sokáig?
Mert nem bírom már, a fájdalmak levernek.*

*Mint szörnyű zuhatag, a milliók kinja,
Tépi az idegem s szívem gyökerét,
Hol van e sok fajnak a balzsama, írja,
Rejti-e magasság vagy nagy messzeség?*

*Ki zárja szívében, ki rejti kezében,
A mindenek békéjét, felelj rá uram?
Jajok sűrűsödnek a végtelenségben
És panaszt sír a szó, a hang és a futam.*

*A tavaszi esőben, hogy arcomra paskol,
Sós könnyeket érzek, marják a szemem,
S a tavaszi szél, ó, annyi sóhajt hajszol,
Keresztül a sarjadó bús földeken.*

*Milyen lesz a kalász ilyen sarjadásból?
Milyen lesz a szüret és az aratás?
Szerte a vetésben a zord halál gázol
És mindent letípor, mögötte csak a gyász.*

*Idézlek uram! minden tettek öre,
Tégy rendet velünk, hisz oly nagy az erőd!
Tekints le e szörnyű fejfátlan temetőre,
Halottak szólítanak s rontó fölkelők!...*

KRÓNKA- KÉSZEMLE

BÉCSI SZÁMUNK. Bécs oly közel van Budapesthez és mégis oly kevesen ismerjük igazán. Különösen kevesen ismerik Bécs zsidóságának szellemi életét, azt a nagy kultúrszerepet, melyet a zsidóság a Luegerek fővárosában betölt. Abban a sorozatban, amelyet a szövetséges fővárosok zsidóságának szenteltünk, most Bécset ejtettük sorra és mint szerfelett örvendetes eseményt regisztrálhatjuk, hogy az osztrák főváros szellemi arisztokraciája nagy lelkesedéssel karolta fel bécsi számunk eszméjét. A legnagyobb bécsi írók, tudósok, művészek küldöttek közleményeket, képeket a szám részére és ennek köszönhető, hogy a Mult és Jövő bécsi száma maradandó becsű monografia, amely valóban hű képet nyújt a bécsi zsidóság szellemi életének minden irányáról. A szám összeállítása körül nagy érdemeket szerzett Bató Lajos bécsi munkatársunk, aki két értékes cikkel is gyarapította bécsi számunk tartalmát.

KÖZGYŰLÉSEK. Ilyenkor, a nyár beköszöntése előtt szokták intézményeink az elmúlt esztendő működésének a mérlegét bemutatni. Az idén egy nagy történelmi évről számolhattak be mindenfelé. Gyönyörű költői lendülettel rögzítette meg ezt a momentumot Winterberg Gyula udvari tanácsos a Pesti Chevra idei közgyűlésén.

„Ősök és ükök emlékezése óta, évről évre, szakadatlan folyamatban hívja össze a chevra-kadisa vezérlő embereit, hogy a lepergett év után szemlélődő szót küldjön és a következő év számára kibontsa az üdvös kezdeményezések szárnyait. De soha az ősi kezdettől fogva nem tettek a chevra-kadisanak szinte történelmi útjára a maihoz hasonló határjelzőt, amely épp oly rettenetes, mint amily nagy, véres hírmondóul jövőre nemzedékek számára.“

Winterberg Gyulának közgyűlési elnöki beszédei mindig méltó nagy feltűnést szoktak kelteni, az idén azonban minden egyes mondata mélyen belemarkolt a szívbe. Megkapó volt, amint a világháború perspektíváját néhány művészi mondattal oly poétikusan megrajzolta, majd amint az elesett hősről emlékezett meg:

„És, hacsak szűkrefogott szóval is, bűnnek tartanám, ha a mai alkalomból nem emlékezném meg a hősök seregéről, akik fenn a hegyek magaslatain és távoli ország-

okban harmattal fűrésztött halmok alatt alusszák örök álmukat. Nyugosznak ők, kik gyalázattól és chaotikus pusztulástól mentettek meg bennünket, kik saját testükkal védték ki szeretteiket, elestek, mert oltalmaztak bennünket. Hol a szó, mely méltó ily tettekért, hol a szó, a hála ily kiválóságokért! Amott az utolsó domb, az utolsó halottat fedi. Ott esett el, ott nyugszik, üdv az örök álmódónak. Vére lassú hullása közben még forró üdvözlét száll hazája felé, szeme megtörik, mintegy megdicsőülve suttozza:

Háborús istentisztelet a bécsi nagy zsinagógában. Az istentiszteleten főleg sebesült zsidó katonák vettek részt

éltem, de hazám te élni fogsz.“ — A Chevra közgyűlésén bemutatott évi jelentést, valamint az 1915-ik évi költségvetést egyhangúlag elfogadták.

A háború hangulata alatt folyt le a Pesti hitközség közgyűlése is egy órával a Chevra közgyűlése után. Adler Lajos elnök reámutatott a nagy eseményekkel teli időkre, amelyek nem alkalmasak arra, hogy új tervekkel foglalkozzunk, a hitközség különben minden tekintetben kellőképpen kivette a részét a háborús teendőkből. Az évi jelentést és a költségvetést a közgyűlés egyhangúlag elfogadta.

Élénk részvét mellett tartotta ezidei közgyűlését a Pesti Izr. Nőegylet is gárdonyi Neumann Frigyesné elnöklete alatt. Az évi jelentésből kitűnik, hogy a nőegylet a múlt évben segélyekre 110,888 K-t osztott ki, az összes kiadások 336,507 K-t tettek ki, melynek fedezésére 287,578 K bevétel volt. A közgyűlés az összes jelentéseket egyhangúlag tudomásul vette és az egyes intézmények vezetőségének lelkesedéssel köszönetet szavazott.

AZ „ORSZ. MAGY. IZR. KÖZMŰVELŐDÉSI EGYESÜLET“ ÉS „MENSA ACADEMICA“ május hóban tartotta dr. Hevesi Simon és báró Dirsztay Béla elnöklete alatt a közgyűlést előkészítő igazgatósági ülését az igazgatósági tagok élénk részvétele mellett. Boglári Simon Jakab a pénzügyi bizottság elnöke a zárszámadásokat mutatta be, melyek szerint a menza hadi jóléti intézményei ez évben 100,000 K-t igényeltek, mely összeg az egyesület híveinek lelkes adakozása folytán gyűlt össze. Dr. Weiller Ernő főtitkár a menza hadi intézményeinek működését ismertette, előadván, hogy a háború kitörése óta az egyesület 5 hadi étkezőt tart fenn, ahol eddig 200,000 adag osztatott szét és ahol naponta felekezeti különbség nélkül 800–1000 egyén nyer díjmentes ellátást. A hadikonyhából, melyet dr. Domony Mórincné alelnök és báró Kornfeld Pálné vezetnek, 250 oly család viszi el ebédjét, ahol a családfő bevonult. A sebesült katonák étkezőjében báró Dirsztay Béláné, Kohner Agostonné és Sváb Imréné 120 katonát látnak el. A mensa academicán dr. Neumann Árminné és dr. Schwartz Dávidné vezetése mellett 350 diák étkezik. A Fellner Henrikné által fenntartott családi étkezőt 100 oly lateiner család látogatja, akik a háború folytán keresetüket veszítették. A menekültek étkezőjét dr. Frenkl Gyuláné vezeti és itt 140 család kap ebédet. Az egyesület ingyenes gyors- és gépirási tanfolyamot is tart fenn az elesettek özvegyei és árvái számára, hogy önálló kereseti forráshoz juttathassa őket. Az igazgatóság e jelentéseket elismeréssel vette tudomásul, a közgyűlést 1915 június 13-ára tűzte ki, a menza elnökének báró Dirsztay Béla és dr. Neumann Árminnének kiváló működéséért jegyzőkönyvi köszönetet szavazott. Végül báró Dirsztay Béla indítványára az új 6%-os hadikölcsönből 5500 K újabb jegyzést határozott el.

WITTMANN VIKTOR. A nagy, borzalmas, szinte minden kultúrát meghazudtoló világháború helyett a haladásért, az emberiség előrejutásáért folytatott csendes és szívós küzdelemben halt hősi halált Wittmann Viktor. Mint az emberi erő és tudás dicsőséges hirdetője szállott fel gépén az aszperni földek felett — és mint szárnyaszegett, halálra sebzett sas hullott le a magasból.

A repülés volt életének tartalma, lelkének, testének minden energiáját erre az oltárra áldozta, zsidósága szinte elszunnyadt e nagy cél mögött, — de mikor egy előkelő londoni klub, mely fényes jövőt biztosíthatott volna számára, tagjai sorába akarta fogadni, ezt azonban ahhoz a feltételhez kötötte, hogy kilép a zsidóságból, Wittmann Viktor gondolkodás nélkül utasította vissza ezt az aján-

latot. Temetése nagy részvét mellett ment végbe, Hevesi Simon dr. egyik legpoétikusabb szárnyalású, legmélyebb szépségű beszédét mondotta az ifjú aviatikus sírja felett.

MAGYAR ZSIDÓK ORSZÁGOS EGYESÜLETE. Ilyen címen dr. Lederer Sándor lelkes vezetése alatt nagyszabású új zsidó intézmény van alakulóban. Az alapszabálytervezetből kitűnik, hogy az új zsidó egyesület nagy és fontos feladatokat tűz ki céljául és reméljük, hogy a szervezés olyan mederben fog folyni, hogy a szép céloknak a megvalósításához vezessen. Az egyesületre legközelebb bővebben visszatérünk.

HŐSI HALÁLT HALT SZEMINÁRISTA. Az országos Rabbiképzőintézetnek is megvan már a maga háborús mártirja. Az első évfolyam harmadik osztályából vonult a harctérre Schwarz Dávid és mint önkéntes káplár (5. gyalogezred X. század) elesett 1915 márc. 18-án Chofermitz mellett (Kolomea közelében). Az oroszok heves támadásait visszaverték. Halomban heverték az orosz holttestek lövészárkaink előtt. A halottak dombja alatt egy orosz tiszt még mozgott és keserves hangon segítséget kért. Erre Romosár százados, a X. század parancsnoka kiment a lövészárokból, hogy a szerencsétlen tisztet segítsen. Alig ért oda, ahol az orosz tiszt feküdt, mikor ellenséges lövéstől találva összeesett. Schwarz Dávid meglátta ezt és kétségbeesetten ugrott ki a lövészárokból, hogy kapitányán, kit rendkívül szeretett, segítsen.

Schwarz Dávid, az északi harctéren elesett szeminarista

De őt is ellenséges golyó találta, épp a szívéen, úgy hogy fájdalom nélkül, hamar elhunyt. Chofermitz község zsidó temetőjében van — állítólag — eltemetve. Ezredének tisztikara értesítette a tragikus esetről a fiú szüleit és közölte velük, hogy „Schwarz Dávid ezrede legvitézebb katonája volt. Tiszti kineveztetés és magas kitüntetés előtt állott“.

Amily buzgó volt Schwarz mint katona, olyan volt mint tanuló is. A szeminárium legjobb tanulója volt. Hű tanítvány és hű barát. Mindenkit szeretett és őt is mindenki szerette.

ÚJ KERESKEDELMI TANÁCSOS. Harkányi János báró kereskedelmi miniszter Kohn Samu tenyészállatkereskedőt, a negyven év óta fennálló Kohn Samu és József cégnek főnökét, aki a magyar áruforgalmi statisztikai állandó értékmegállapító bizottságban eddig, mint szakértő, serény munkásságot s odaadó tevékenységet fejtett ki, kinevezte kereskedelmi tanácsossá. Kohn Samu volt az első, aki Romániába s annak legnagyobb gazdaságába, Stírbely herceg birtokára bonyhádi teheneket exportált s általában nagy szolgálatokat tett a magyar állattenyésztésnek. Kohn Samu a felekezeti élet és jótékonyág terén is mély zsidó érzéstől áthatva, odaadóan működik.

A hadikölcsönt támogatni minden magyar zsidónak szent kötelessége!

<p>ALAPÍTÁSI ÉV 1862</p> <p>• CHRONOGRAPH • • REPETITION ÉS • ZSEBÉBRESZTŐK</p>		<p>CUENDEZ CONSTANZ</p> <p>Svájc és Németország zseb-, inga- és díszórágyárainak lerakata.</p> <p>BUDAPEST, IV., KIGYÓ-TÉR 5</p>		<p>KARCSATÓRÁK, GYÜRÜ- ÓRÁK JAVÍTÁSOK</p> <p>INGA-ÉS ÁLLÓÓRÁK RAK- TÁRON ÉS RENDELÉSRE KÜLÖNLEGESSÉGEK</p>
---	---	---	---	--

PROFESSZOR BERLINER Munkában és nemes zsidó erényekben gazdag élet ért véget. Professzor dr. *Berliner*, a berlini rabbiszeminárium nagyhírű tanárának halálával. Múlt hó 21-én este örökre lehunyta szemeit. 82 éves korában teljes szellemi frissességben, minden testi kín és szenvedés nélkül elszenderült. Halála olyan volt, mint élete, nem mindennapi. Úgy élt és halt meg, mint az *igazak*. Patriarchális kora sem tudja megvigasztalni szerető tanítványait, kiket ő szívébe zárt s akik gyermeki szeretettel csüggték rajta. Nem vigasztalja a tanintézetet, melynek alapítása óta, 38 éven át történelemtanára volt, sem a zsidó tudományos világot, melyben érezhető űrt hagy hátra.

Berliner Ábrahám 1833 május 2-án született a Posen kerületbeli Obersitzkóban. Ifjúságában, mint férfi korának delén, mindhalálig Rabbí Hildesheimer élete és működése volt neki irányadó. A ritka tehetséggel és vasszorgalommal megáldott poseni talmudtanítót tudásszomja a zsidó tudományos élet metropolisába, Berlinbe vonzza, ahol mint a „Talmudegylet“ iskolájának igazgató-tanítója működik. 1886-ban kiadja „Rasi“-ját, mely által neve ismertté válik. Munkájáért a leipzigiegyetem, Franz *Deltsch* indítványára, a doktori címmel tünteti ki. A kismártoni rabbi Berlinben találja és 1874-ben a rabbiszeminárium alapításánál meghívja a zsidó történet és irodalom tanári székére. Ettől kezdve Berliner élete szakadatlan munkásságban telik el. „Rasi“ és „Targum“-ja megbízhatóan hiteles szöveget biztosítottak az utókor számára. „Aus dem inneren Leben der deutschen Juden im Mittelalter“ részletes és hű képekben mutatja be, hogy a benső zsidó élet melegen mint török meg a zsidóüldözés és máglya tüze. A „Geschichte der Juden in Rom“ két vaskos kötetben régletűnt nagyértékű zsidó kortörténetet elevenít meg frissességgel és érdekfeszítő leírással. E munkájáért olasz királyi kitüntetés érte. „Censur und Confiscation hebräischer Bücher im Kirchenstaate“ sok galád támadás visszaverésére nyújt tudományos eszközt, ha zsidó irodalmunkat antiszemita „tudósok“ rosszakarattal kritizálják. „Összegyűjtött munkák“ tavaly megjelent első kötetében az olaszországi könyvtárakban észlelt tapasztalatait tárja elénk. Nemcsak a római Vittorio Emanuele, Casanata, Angelica és Vaticana könyvtárak, a pármái, modenai stb. héber kéziratok alapos ismerője volt, járatos volt a British Museum és Bodleiana héber könyvtáraiban is.

De a tanári működés, az értékes szemináriumi könyvtár, melyet ő alapított, példásan rendezett és gyarapított, a gazdagon gyűjtött irodalmi anyag feldolgozása sem vették teljesen igénybe hatalmas munkaerejét. Maradt még ideje a „Magazin für die Wissenschaft des Judentums“ szerkesztésére is (1876–1893.), mely munkában tudós kollégája, dr. Hoffmann, a szeminárium rektora volt segítőtársa. 1885-ben az újjáébredt Mekizé Nirdamim héber irodalmi egyesület elnökévé választotta.

Hermann *Struck*, a Múlt és jövő illusztris művész-munkatársa, a mizrachi vezére anyai részről nagybátyját gyászolja a megboldogultban.

Strausz Hermann.

Az Orsz. Rabbiképző-Intézet növendékei fájdalommal és mély gyásszal jelentik, hogy szeretett tanuló társuk

SCHWARZ DAVID,

önkéntes káplár

az északi harctéren, Chofermitz mellett, 20 éves korában, március 18-án, hősi halált halt.

A megboldogult a hazaszeretet és kötelességtudás mintaképe volt. Hősiességével dicsőséget szerzett intézetünknek és az egész magyar zsidóságnak.

Emléke örökké élni fog szívünkben!

A MAGYAR ZSIDÓ MÚZEUM számára értékes régi szédertálat küldött be hozzánk *Brawer* Izrael, a miskolci hitközség titkára. A tálat érdekes régi figurális és betűrajzok díszítik.

A MAGYAR IZR. KÉZMŰ- ÉS FÖLDMŰVELÉSI EGYESÜLET igazgató-választmánya dr. *Kohner Adolf* báró elnöklésével ülést tartott. A napirend előtt az elnök kegyelettel emlékezett meg *Weiss Berthold* tiszteletbeli alelnök és *Márkus József* tiszteletbeli tag, úgyszintén Baumgarten Leo, Györgyei Kálmán és Markovits Izidor alapító és választmányi tagok elhunytáról, akiknek emléket a jegyzőkönyvben megörökítették. Az utóbbi az egyesület egykori növendékéből tekintélyes iparossá, a kályhas- iparosok szövetségének elnökévé küzdte fel magát és sok bizonyítékát adta az egyesület iránt való háláérzetének. A legutóbbi ülés óta a következő alapítványok és adományok folytak be: a *kertészképzőtelep részére*: Abeles Zsigmondtól 2000 K, a Kőbányai polg. sörfőző r.-t.-tól 300 K, Iovag Posner Alfréd-től 200 K, az *egyesület általános céljaira*: bold. Zwack József örökösaitől és Wolfner Tivadarnétól édesanyja emlékére 1000—1000 K, Weisz Manfréd-től 500 K, az Erzsébetvárosi kaszinótól 300 K, Hirsch Jakabné-től 200 K, és Popper Istvánnétől 100 K. Az igazgató jelentése szerint az egyesület kertészképzőtelepén az első évnegyed terménybevétele a tavalyi 3956 K 17 fill.-ről az idén 5819 K 23 fill.-re emelkedett. Mostanában 26 kertésztanuló van a telepen. Ezekon kívül 200 kézművesnövendéke van az egyesületnek, kik közül 32 az iparostanoncotthonban bentlakásban és ellátásban részesül. Az igazgató által előterjesztett 1914. évi zárszámadásokat és évi jelentést egyhangúlag jóváhagyták s a f. é. közgyűlést május hó 30-ára tűzték ki. Végül dr. Fried Adolfné kezdeményezésére a felszabaduló iparostanulók felszabadulási öltöneinek költségeire, amelyre fedezet nem jutott, a hölgybizottság tagjai 600 K-t adtak össze.

AZ ORSZ. MAGY. IZR. KÖZMŰVELŐDÉSI EGYESÜLET ÉS MENSA ACADEMICA 1915 június hó 13-án tartja báró *Herzog Mór* és báró *Dírsztay Béla* elnökle mellett ez évi rendes közgyűlését, délelőtt 11 órakor a pesti izr. hitközség dísztermében a következő napirenddel: 1. elnöki megnyitó, 2. évi jelentés, 3. pénztárnoki jelentés, 4. felmentvény megadása, 5. tisztikar, igazgatói és választmányi tagok választása, 6. 4 számvizsgáló választása, 7. esetleges indítványok, melyek a közgyűlést megelőzőleg 14 nappal dr. *Weiller Ernő* főtítkárnál (Budapest, VIII., József-körút 28.) írásban benyújtandók.

HYMEN. Rudas Marcell eljegyezte Wertheimer Mariskát, Budapesten.

HALALOZÁSOK. *Fuchs* Manó, a vágújhelyi izr. hitközség legelőkelőbb tagja és nesztora, 85 éves korában május hóban elhunyt. Jótékony, istenfélő lelkű ember volt, a Talmud-Tóra elnöke, bibliai magyarázataival sokszor ragadta el hallgatóit. Előkelő, nagy család gyászolja. *Rosenberg Fülöp* dr. vágújhelyi rabbi a hitközség nevében, *Schweiger Lázár* dr. egri rabbi, a boldogult veje, a család nevében mondott megkapó búcsúztatót. A sírnál dr. *Fuchs* Adolf fővárosi ügyvéd búcsúztatta szép beszéddel.

Purjesz József joghallgató, a 101-ik gyalogezred önkéntese, a kárpáti harcokban hősi halált halt. Nagy reményekre jogosító, szorgalmas munkában eltöltött szép fiatal élet lett a háború áldozatává. A becsvágyó ifjút egész Szentés város társadalma igaz fájdalommal gyászolja. Mint orvosi kezelés alatt levő önkéntesnek, még nem is kellett volna a harctérre mennie, de ő, orvosának határozott lebeszélése ellenére, szeretett kapitányának századával ment a Kárpátokba. A nagytehetségű ifjú hősi halálát öreg szülein és testvérein kívül nagy rokonság és nagyszámú barátja meg tisztelője siratja. *Purjesz* Lajos, a Világ kiváló főszerkesztője, az öccsét gyászolja benne.

Minden magyar zsidó kötelessége, hogy a hadikölcsönt erejéhez képest támogassa!

Új KÖNYVEK

SZÁSZ MENYHÉRT: ÉNEK NÉMA MANKÓK-RÓL (VERSEK). Szász Menyhért háborús poézise régi dédelgetett ismerőse a Mult és Jövő olvasóközönségének. Új könyvének sok verse ezeken a hasábokon látott először napvilágot, mindig figyelmet keltve mélyen emberi, új és bátor hangjával, amely messzire kicsendül a mai háborús költészet khaoszából.

Szász Menyhért szemében a háború nem heroikus romantika, nem isteni színjáték, egyszerűen nem felszínes külsőség; Szász Menyhért e csillogás alatt meglátja és megrázó erővel szólaltatja meg a reménytelen, szörnyű valóságot. Szász Menyhért látja a borzalmas sebeket és hallja a haldoklók hörgését. A csatatérről sóhajok szállnak, a kunyhókból sóhajok kelnek; örökre elpusztított boldogságok romján síró emberek halk és fájdalmas sóhajai hatalmas szímfóniává erősödnek a száján.

Ma még megközelítőleg sem tudhatjuk, hogy mit fog a költőkből kiváltani ez a háború, most és majd a késő békében, de az egészen bizonyos, hogy mindenesetre igen jelentős tétel lesz Szász Menyhért könyve, ha valamikor — sokkal, sokkal később, jobb és békésebb időben — megcsináljuk a nagy háború irodalmának a mérlegét.

Az igen izlésesen kiállított verseskötet Singer és Wolfner bizományában jelent meg. Ára 2 korona. Megrendelhető a Mult és Jövő kiadóhivatala útján is. (K. V.)

ZSIDÓ KATONÁK HADI LEVELEI. Kiadta dr. Eugen Tennenbaum. IV+192 o. Neuer Verlag. Berlin. 1915. Ez az érdekes könyv 64 tábori levelet tartalmaz a világháború legkülönbözőbb hadi színtereiről, Franciaországból, Belgiumból, Angliából, Kelet-Poroszországból, Orosz-Lengyelországból, Galiciából, Boszniából, Szerbiából, mintegy nyolc havi időtartamot ölelve fel. Tartalma változatos. Minden lehető hadi szituációt megtalálunk benne, a rekruta beöltözésétől a srappell robbanásáig a nyílt harcmezőn. Megható a zsidó kiskereskedő búcsúlevele, a kiskereskedő, ki hat gyermek atyja. „Átböngésztem, mondja, Mózes öt könyvét, két éjjelen át elmélyedtem Ábrahám, Mózes, Józua, Debóra, a Bírák és a Makabeusok történetébe és meggyőződéssé érlelődött bennem, hogy hazánkat, családjainkat, hitünket minden körülmények között meg kell védenünk“. Elhagyatott garnizóknak élete elevenedik meg ezekben a levelekben, majd vakmerő lovaskalandokról olvasunk, vaskeresztről, angol fogolytáborok életéről, engesztelónapi istentiszteletről egy katólikus templomban. Hogy ezekben a tábori levelekben, melyeknek írói közül sokan már nem élnek, a lövészárk bőven szerepel, magától érthetődik.

Amennyiben a háború egybeesett a zsidó nagyünnepekkel, a vallásos jelleg is kifejeződésre jut. Szemben a halállal, az újév és az engesztelési ünnep komoly napjain sok zsidó katona régi összefüggéseket jóval mélyebben érzett át. De a chanukka s a pészach-ünnep vidámabb napjai sem maradnak említetlenül. Azok az elbeszélések, melyek a lövészárk chanukka-ünnepélyeiről s a hadi széderestről szólnak, talán legvonzóbb részeihez tartoznak a könyvnek, mely minden könyvkereskedésben kapható.

LENKEI HENRIK: RÚTH. Drámai idill egy felvonásban. A régi idilliumok bája és frissége árad ki ebből a kis drámai idillből, melyben a költő Rúth könyvének legszínesebb jelenetét dolgozta fel mesteri módon. Rúth jelleme bájos, igaz és megható, de az egész idillen átvonul a bibliai levegő és mind az alakjai lélegzenek és élnek. Ezt a poétikus idilliumot, mely az Imit egyik felolvasóülésén került először a nyilvánosság elé, a költő „felesége emlékének“ ajánlja.

KATONÁK. PETERDI ANDOR HÁBORÚS VERSEI. Ez a verses füzet a háborús költészet legjobb termékei közé tartozik. Revelálja azokat az érzelmeket, melyeket a háború az itthonmaradottak lelkében kelt. Nem halljuk bár benne az ércbikák bömbölését, sem dübörgését a lovasrohamoknak, de átrezeg e költeményeken az ablakunk alatt háborúba vonuló gyalogság trappja, a mélabú a menekültek nyomorán s a felháborodás az ellenség gyalázkodásain. Ezek a versek, melyek már a szavaló-dobogóról is meghódították a közönséget, új, élénk, friss színnel gazdagították Peterdi Andor szelid, őszinte líráját.

Neumayer Fülöp

Budapest, V. Ker., Deák Ferenc-tér
1. szám (Erzsébet-tér sarok).

Telefonszám: 11 — 21.

Perzsa- és Smyrna-szőnyegek. Hazai gyártmányú Moquett-plüssök, bútorszövetek, ágy és asztalterítők, függönyök és szőnyegek, továbbá kárpitos- és kocsigyártókellékek gyári raktára.

Kívánatra mintát bérmentve küldök.

BOROS ÉS KOHN SÍRKŐRAKTÁRA

BUDAPEST, VI., KÁROLY-KÖRÚT 17., ORCZY-HÁZ

Egyszerű és díszes kivitelű, valamint nagyszabású SIREMLEKEK nagy választékban, jutányos áron. Vidéki megrendeléseket felelősséggel szállítunk. ✪

K Ö Z G A Z D A S Á G

AZ ÚJ HADIKÖLCSÖN iránt országszerte osztatlan lelkesedés nyilvánult. Óriási jegyzések történtek a Magy. Általános Hitelbanknál, amely, miként az első hadikölcsönnél, ezúttal is hervadhatatlan érdemeket szerzett. Az új hadikölcsönben méltó részt vett a magyar zsidóság is, amely mindenütt igyekezett a kölcsön ügyét tőle telhetőleg támogatni. Nem terjeszkedhetünk ki az egyes nagyobb jegyzések regisztrálására. Hiszen a legnagyobb jegyzések felsorolása is túlhaladná kereteinket. De aki a háborús idők történetét meg fogja írni, megfelelő teret fog szentelni a hadikölcsönnek, amelyet hadviselésünknek egyik legfontosabb tényezőjeként karolt fel hazánk minden polgára.

AZ ELSŐ MAGYAR ÁLTALÁNOS BIZTOSÍTÓ TÁRSASÁG m. hó 10-én tartotta évi rendes közgyűlését gróf Csekonics Endre titkos tanácsos elnöke alatt. Az 1914-iki üzletévről szóló, Ormódy Vilmos főrendiházi tag, vezérigazgató által előterjesztett igazgatósági jelentés szerint az egyes biztosítási üzletágakban elért nyereségek egyesítése után a tiszta nyereség 6.744,975 K 64 fill. összegre rúg, melyből az alapszabályszerű levonások és a társaságnál megszokott nagyszabású tartalékolások után 3.200,000 K fordítatik a részvényesek osztalékára s így minden egyes részvény osztaléka 800 K. A társaság saját számlájára 7.000,000 K-t vett át a hadikölcsönből. A társaság félszázados működésének emlékére tett 500,000 K közcélú alapítvány esedékes 20,000 K évi kamatából, 10,000 K a Budapesti Önkéntes Mentő-egyesületnek s ugyancsak 10,000 K magyar történelmi kútfők kiadására a római magyar történelmi intézetnek adományoztatott. Egyéb jótékony célokra a társaság még további 83,724 K 32 fillért szavazott meg. A közgyűlés a háborús évről szóló jelentést elfogadta, az összes felmentvényeket megadta s az előterjesztéseket egyhangúlag tudomásul vette.

A VÁROSI VASÚT KÖZGYŰLÉSE. A Budapesti Vilamos Városi Vasút Részvénytársaság múlt hóban tartotta huszonnegyedik évi rendes közgyűlését Bárczy István dr. polgármester, társulati elnök vezetésével. A közgyűlésen 65 részvényes jelent meg, akik 4221 szavazatot képviseltek. Az igazgatóság jelentése mindenekelőtt kegyelettel adóz Hüvös József, a társulat tavaly elhunyt elnöke és vezérigazgatója emlékezetének. A mult esztendő legfontosabb eseménye a Veres Pálné—Hadnagy-utcai vonal megnyitása. A lefolyt év összes bevétele 10.381,377 K 84 fill. A kiadások 9.168,144 K 81 fillért tesznek, a nyereség tehát 1.213,233 K 3 fill., amihez hozzácsatolva az 1913. üzletévről áthozott 42,846 K 75 fill.-t, a közgyűlésnek felosztás végett 1.256,079 K 78 fill. áll rendelkezésére. Javasolja az igazgatóság, hogy ebből az összegből 1.187,730 K fizetessék a részvényeseknek 5 százalékos osztalékul, 1275 K 15 fill. helyeztessék a forgalmi tartalékalapba, 12,000 K fordítassék az igazgatóság jutalékára, a fennmaradó 55,074 K 63 fill. pedig vitessék át az 1915. évi új számlára. A részvényeseknek az 1914. évi osztalékról szóló 24. számú szelvényét 15 K-val, vagyis egyenként 5 százalékkal június hó 1-től kezdődőleg váltja be a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank. A közgyűlés egyhangúlag elfogadta a jelentést, a mérleget és a nyereség felosztására vonatkozó javaslatot és végül lelkesen megéljenezte a polgármestert.

A MAGYAR KELETI TENGERHAJÓZÁSI R.-T. a napokban tartotta idei közgyűlését, melyen az igazgatóság előterjesztette a mult évi mérleget és egyéb jelentéseit. A közgyűlés az összes jelentéseket egyhangúlag elfogadta és az igazgatóságnak valamint a felügyelőbizottságnak a felmentvényt minden irányban megadta.

AZ ELSŐ MAGYAR IPARBANK R.-T. a napokban tartotta idei közgyűlését, melyen az igazgatóság előterjesztette a mult évi mérleget és egyéb jelentéseit. A közgyűlés az összes jelentéseket egyhangúlag elfogadta és az igazgatóságnak, valamint a felügyelőbizottságnak a felmentvényt minden irányban megadta.

A BUDAPESTI KÖZÚTI VASPÁLYA TÁRSASÁG jövedelme 1914. évben a személyszállításból 17.830,437 (az előző évben 18.146,727) K, a teherszállításból 4422 (0) K, vasúti címletei után 3.898,971 (3.280.290) K, ház- és haszonbérékből 1.181,301 (1.144,645) K és kamatokból 58,608 (29,646) K, a 150,599 (166,744) K áthozattal együtt a bruttó bevétel 22.926,523 (24.103,087) K-t tett ki. Ebből az üzemi kiadások 8.688,792 (8.892,747) K-ra, a székesfőváros részesedése 1.923,578 (1.973,476) K-ra, az egészségügyi szolgálat költségei 14,759 (10,808) K-ra, a kamatkiadások 1.896,902 (1.768,873 K-ra), az adó 992,323 (916,028) K-ra, a tőketörlesztésekre fordított összeg 1.281,450 (1.229,810) K-ra, a balesetbiztosítási díjak 67,026 (86,069) K-ra, a betegpénztári járulékok 116,190 (133,405) K-ra, a leírások 140,000 (140,000) K-ra és az egyéb kiadások 652,946 (715,968) K-ra rugtak. A tiszta nyereség ezek szerint 6.958,930 K, az 1913. évi 8.235,903 K-val szemben. Az igazgatóság a közgyűlésnek azt javasolta, hogy részvényenként 25 K = 12 1/2% osztalékot (mult évben 32 K = 16%) fizessenek, az élvezeti jegyek szelvényeit pedig 15 K-val váltsák be.

A M. KIR. FOLYAM- ÉS TENGERHAJÓZÁSI RÉSZVÉNYTÁRSASÁGNAK a kereskedelemügyi miniszter által felülvizsgált és jóváhagyott 1914. évi zárszámadásait az igazgatóság f. évi május 17-én tartott ülésében véglegesen megállapította és a közgyűlés idejét f. évi június 2-ikán délelőtt 10 órára tűzte ki. A közgyűlésen az igazgatóság a karbantartási alap javára 1.347,863.26 koronának a leírását, a biztosítási alapnak 69,209.64 koronával való növelését és az ezután fennmaradó nyereségből az elmult üzletévre részvényenként 10 korona, vagyis 5% (1913-ban 5%) osztaléknak a kifizetését fogja indítványozni.

Az ATLANTICA KÖZGYŰLÉSE. Az Atlantica Tengerhajós Részvénytársaság május 18-án, kedden délután 3 órakor tartotta meg ezidei, ezúttal nyolcadik évi jelentését, amely az 1914. üzletév első hét hónapjának aránylag kedvező üzleteredményéről számol be. A háború okozta csapás enyhítése érdekében a társaság áldozatkészséggel vette ki részét. Hadbavonult tisztviselőinek itthonmaradt hozzátartozóit állandó és messzemenő támogatásban részesítette, a háborúban megsebesült katonák részére saját költségén kiségitő kórházat állított fel és tartott fenn. A hadikölcsön jegyzésében aránylag magas összeggel vett részt. A zárószámadás szerint 311,000 K fordítatott az értékcsökkenési tartalékalapra, aminek levonása után a nyereség 326,098 K 46 fill.-t csatoltak a tartalékalaphoz, 5 százalékos osztalékban (részvényenként 10 K) folyósítanak 300 ezer K-t, míg a fennmaradó 12,373 K 95 fill.-t új számlára vizsik át.

„SPIRITUS SEL PESZACH“. Hogy folyóiratunk ezekben a súlyos időkben is oly gazdag tartalommal és oly művészi nivón jelenhetik meg, kétségtelenül jele annak, hogy a Mult és Jövő a magyar zsidóság művelt részének kultúrszükségletévé vált és ezt a kultúrszükségletét a háború sem nyomhatta el. Természetes azonban, hogy kultúrszükségletei csak kultúrembernek lehetnek.

G. G. CINKOTA. A vers határozottan talentumra vall, de egy ilyen témát („A halálnak haláladója akarok lenni“) nem lehet 16 éves korban elintézni.

MODELL
LEVEL-
PAPÍR
UDONSÁ-
GOK.
PAPÍR-
ÁRUK

P
LAUREL
MÓP
PAPÍRÁRUMÁZA

BUDAPEST
FOUZELEV
NO KOSZTMA
TEL. 47-57
FODUZELEV
VÁKMER 66
TEL. 86-75
P. LAUREL
KISVÁRHELY
SZÁM 1A 958

MAGYAR KIRÁLYI ÁLLANVASUTAK MENETRENDJE

A vonatok indulása Budapest keleti p.-a.-ról.
Délután Érvényes 1915 május hó 1-től. Délután

Vonat- szám	óra perc	napok közös száma	hová	Vonat- szám	óra perc	napok közös száma	hová
203	12:30	Sze	Károlyi emlékek	204	12:30	Sze	Budaörs, Seregely
205	0:45	Sze	Budaörs	206	12:30	Sze	Komlórév, Wien
207	0:45	Sze	Buda, Berka	208	12:30	Sze	Óbuda, Újpest
210	0:45	Sze	Budaörsföld, Tapolca	211	12:30	Sze	Óbuda, Újpest
212	0:45	Sze	Buda, Újpest	213	12:30	Sze	Füzes, Újpest, Seregely
214	0:45	Sze	Óbuda, Újpest	215	12:30	Sze	Wien, Zürich, Bécs
217	0:45	Sze	Kassa, Gőrcs, Berka	218	12:30	Sze	Árny, Komárom
219	0:45	Sze	Wien	219	12:30	Sze	Budaörs
220	0:45	Sze	Érd, Pécs, Győr	220	12:30	Sze	Budaörs
221	0:45	Sze	Budaörs	221	12:30	Sze	Budaörs
222	0:45	Sze	Károlyi emlékek	222	12:30	Sze	Budaörs
223	0:45	Sze	Árny, Seregely, Komárom	223	12:30	Sze	Budaörs
224	0:45	Sze	Budaörsföld, Tapolca	224	12:30	Sze	Budaörs
225	0:45	Sze	Buda, Újpest	225	12:30	Sze	Budaörs
226	0:45	Sze	Budaörs	226	12:30	Sze	Budaörs
227	0:45	Sze	Károlyi emlékek	227	12:30	Sze	Budaörs
228	0:45	Sze	Árny, Seregely, Komárom	228	12:30	Sze	Budaörs
229	0:45	Sze	Budaörsföld, Tapolca	229	12:30	Sze	Budaörs
230	0:45	Sze	Buda, Újpest	230	12:30	Sze	Budaörs
231	0:45	Sze	Budaörs	231	12:30	Sze	Budaörs
232	0:45	Sze	Károlyi emlékek	232	12:30	Sze	Budaörs
233	0:45	Sze	Árny, Seregely, Komárom	233	12:30	Sze	Budaörs
234	0:45	Sze	Budaörsföld, Tapolca	234	12:30	Sze	Budaörs
235	0:45	Sze	Buda, Újpest	235	12:30	Sze	Budaörs
236	0:45	Sze	Budaörs	236	12:30	Sze	Budaörs
237	0:45	Sze	Károlyi emlékek	237	12:30	Sze	Budaörs
238	0:45	Sze	Árny, Seregely, Komárom	238	12:30	Sze	Budaörs
239	0:45	Sze	Budaörsföld, Tapolca	239	12:30	Sze	Budaörs
240	0:45	Sze	Buda, Újpest	240	12:30	Sze	Budaörs
241	0:45	Sze	Budaörs	241	12:30	Sze	Budaörs
242	0:45	Sze	Károlyi emlékek	242	12:30	Sze	Budaörs
243	0:45	Sze	Árny, Seregely, Komárom	243	12:30	Sze	Budaörs
244	0:45	Sze	Budaörsföld, Tapolca	244	12:30	Sze	Budaörs
245	0:45	Sze	Buda, Újpest	245	12:30	Sze	Budaörs
246	0:45	Sze	Budaörs	246	12:30	Sze	Budaörs
247	0:45	Sze	Károlyi emlékek	247	12:30	Sze	Budaörs
248	0:45	Sze	Árny, Seregely, Komárom	248	12:30	Sze	Budaörs
249	0:45	Sze	Budaörsföld, Tapolca	249	12:30	Sze	Budaörs
250	0:45	Sze	Buda, Újpest	250	12:30	Sze	Budaörs
251	0:45	Sze	Budaörs	251	12:30	Sze	Budaörs
252	0:45	Sze	Károlyi emlékek	252	12:30	Sze	Budaörs
253	0:45	Sze	Árny, Seregely, Komárom	253	12:30	Sze	Budaörs
254	0:45	Sze	Budaörsföld, Tapolca	254	12:30	Sze	Budaörs
255	0:45	Sze	Buda, Újpest	255	12:30	Sze	Budaörs
256	0:45	Sze	Budaörs	256	12:30	Sze	Budaörs
257	0:45	Sze	Károlyi emlékek	257	12:30	Sze	Budaörs
258	0:45	Sze	Árny, Seregely, Komárom	258	12:30	Sze	Budaörs
259	0:45	Sze	Budaörsföld, Tapolca	259	12:30	Sze	Budaörs
260	0:45	Sze	Buda, Újpest	260	12:30	Sze	Budaörs
261	0:45	Sze	Budaörs	261	12:30	Sze	Budaörs
262	0:45	Sze	Károlyi emlékek	262	12:30	Sze	Budaörs
263	0:45	Sze	Árny, Seregely, Komárom	263	12:30	Sze	Budaörs
264	0:45	Sze	Budaörsföld, Tapolca	264	12:30	Sze	Budaörs
265	0:45	Sze	Buda, Újpest	265	12:30	Sze	Budaörs
266	0:45	Sze	Budaörs	266	12:30	Sze	Budaörs
267	0:45	Sze	Károlyi emlékek	267	12:30	Sze	Budaörs
268	0:45	Sze	Árny, Seregely, Komárom	268	12:30	Sze	Budaörs
269	0:45	Sze	Budaörsföld, Tapolca	269	12:30	Sze	Budaörs
270	0:45	Sze	Buda, Újpest	270	12:30	Sze	Budaörs
271	0:45	Sze	Budaörs	271	12:30	Sze	Budaörs
272	0:45	Sze	Károlyi emlékek	272	12:30	Sze	Budaörs
273	0:45	Sze	Árny, Seregely, Komárom	273	12:30	Sze	Budaörs
274	0:45	Sze	Budaörsföld, Tapolca	274	12:30	Sze	Budaörs
275	0:45	Sze	Buda, Újpest	275	12:30	Sze	Budaörs
276	0:45	Sze	Budaörs	276	12:30	Sze	Budaörs
277	0:45	Sze	Károlyi emlékek	277	12:30	Sze	Budaörs
278	0:45	Sze	Árny, Seregely, Komárom	278	12:30	Sze	Budaörs
279	0:45	Sze	Budaörsföld, Tapolca	279	12:30	Sze	Budaörs
280	0:45	Sze	Buda, Újpest	280	12:30	Sze	Budaörs
281	0:45	Sze	Budaörs	281	12:30	Sze	Budaörs
282	0:45	Sze	Károlyi emlékek	282	12:30	Sze	Budaörs
283	0:45	Sze	Árny, Seregely, Komárom	283	12:30	Sze	Budaörs
284	0:45	Sze	Budaörsföld, Tapolca	284	12:30	Sze	Budaörs
285	0:45	Sze	Buda, Újpest	285	12:30	Sze	Budaörs
286	0:45	Sze	Budaörs	286	12:30	Sze	Budaörs
287	0:45	Sze	Károlyi emlékek	287	12:30	Sze	Budaörs
288	0:45	Sze	Árny, Seregely, Komárom	288	12:30	Sze	Budaörs
289	0:45	Sze	Budaörsföld, Tapolca	289	12:30	Sze	Budaörs
290	0:45	Sze	Buda, Újpest	290	12:30	Sze	Budaörs
291	0:45	Sze	Budaörs	291	12:30	Sze	Budaörs
292	0:45	Sze	Károlyi emlékek	292	12:30	Sze	Budaörs
293	0:45	Sze	Árny, Seregely, Komárom	293	12:30	Sze	Budaörs
294	0:45	Sze	Budaörsföld, Tapolca	294	12:30	Sze	Budaörs
295	0:45	Sze	Buda, Újpest	295	12:30	Sze	Budaörs
296	0:45	Sze	Budaörs	296	12:30	Sze	Budaörs
297	0:45	Sze	Károlyi emlékek	297	12:30	Sze	Budaörs
298	0:45	Sze	Árny, Seregely, Komárom	298	12:30	Sze	Budaörs
299	0:45	Sze	Budaörsföld, Tapolca	299	12:30	Sze	Budaörs
300	0:45	Sze	Buda, Újpest	300	12:30	Sze	Budaörs

A vonatok indulása Budapest nyugati p.-a.-ról.
Délután Érvényes 1915 május hó 1-től. Délután

Vonat- szám	óra perc	napok közös száma	hová	Vonat- szám	óra perc	napok közös száma	hová
301	12:30	Sze	Budaörs	302	12:30	Sze	Budaörs
303	12:30	Sze	Budaörs	303	12:30	Sze	Budaörs
305	12:30	Sze	Budaörs	305	12:30	Sze	Budaörs
307	12:30	Sze	Budaörs	307	12:30	Sze	Budaörs
309	12:30	Sze	Budaörs	309	12:30	Sze	Budaörs
311	12:30	Sze	Budaörs	311	12:30	Sze	Budaörs
313	12:30	Sze	Budaörs	313	12:30	Sze	Budaörs
315	12:30	Sze	Budaörs	315	12:30	Sze	Budaörs
317	12:30	Sze	Budaörs	317	12:30	Sze	Budaörs
319	12:30	Sze	Budaörs	319	12:30	Sze	Budaörs
321	12:30	Sze	Budaörs	321	12:30	Sze	Budaörs
323	12:30	Sze	Budaörs	323	12:30	Sze	Budaörs
325	12:30	Sze	Budaörs	325	12:30	Sze	Budaörs
327	12:30	Sze	Budaörs	327	12:30	Sze	Budaörs
329	12:30	Sze	Budaörs	329	12:30	Sze	Budaörs
331	12:30	Sze	Budaörs	331	12:30	Sze	Budaörs
333	12:30	Sze	Budaörs	333	12:30	Sze	Budaörs
335	12:30	Sze	Budaörs	335	12:30	Sze	Budaörs
337	12:30	Sze	Budaörs	337	12:30	Sze	Budaörs
339	12:30	Sze	Budaörs	339	12:30	Sze	Budaörs
341	12:30	Sze	Budaörs	341	12:30	Sze	Budaörs
343	12:30	Sze	Budaörs	343	12:30	Sze	Budaörs
345	12:30	Sze	Budaörs	345	12:30	Sze	Budaörs
347	12:30	Sze	Budaörs	347	12:30	Sze	Budaörs
349	12:30	Sze	Budaörs	349	12:30	Sze	Budaörs
351	12:30	Sze	Budaörs	351	12:30	Sze	Budaörs
353	12:30	Sze	Budaörs	353	12:30	Sze	Budaörs
355	12:30	Sze	Budaörs	355	12:30	Sze	Budaörs
357	12:30	Sze	Budaörs	357	12:30	Sze	Budaörs
359	12:30	Sze	Budaörs	359	12:30	Sze	Budaörs
361	12:30	Sze	Budaörs	361	12:30	Sze	Budaörs
363	12:30	Sze	Budaörs	363	12:30	Sze	Budaörs
365	12:30	Sze	Budaörs	365	12:30	Sze	Budaörs
367	12:30	Sze	Budaörs	367	12:30	Sze	Budaörs
369	12:30	Sze	Budaörs	369	12:30	Sze	Budaörs
371	12:30	Sze	Budaörs	371	12:30	Sze	Budaörs
373	12:30	Sze	Budaörs	373	12:30	Sze	Budaörs
375	12:30	Sze	Budaörs	375	12:30	Sze	Budaörs
377	12:30	Sze	Budaörs	377	12:30	Sze	Budaörs
379	12:30	Sze	Budaörs	379	12:30	Sze	Budaörs
381	12:30	Sze	Budaörs	381	12:30	Sze	Budaörs
383	12:30	Sze	Budaörs	383	12:30	Sze	Budaörs
385	12:30	Sze	Budaörs	385	12:30	Sze	Budaörs
387	12:30	Sze	Budaörs	387	12:30	Sze	Budaörs
389	12:30	Sze	Budaörs	389	12:30	Sze	Budaörs
391	12:30	Sze	Budaörs	391	12:30	Sze	Budaörs
393	12:30	Sze	Budaörs	393	12:30	Sze	Budaörs
395	12:30	Sze	Budaörs	395	12:30	Sze	Budaörs
397	12:30	Sze	Budaörs	397	12:30	Sze	Budaörs
399	12:30	Sze	Budaörs	399	12:30	Sze	Budaörs

A vonatok érkezése Budapest keleti p.-a.-ra.
Délután Érvényes 1915 május hó 1-től. Délután

Vonat- szám	óra perc	napok közös száma	honnan	Vonat- szám	óra perc	napok közös száma	honnan
203	12:30	Sze	Budaörs, Seregely	204	12:30	Sze	Budaörs
206	12:30	Sze	Komlórév, Wien	207	12:30	Sze	Budaörs
208	12:30	Sze	Óbuda, Újpest	209	12:30	Sze	Budaörs
211	12:30	Sze	Óbuda, Újpest	212	12:30	Sze	Budaörs
213	12:30	Sze	Füzes, Újpest, Seregely	214	12:30	Sze	Budaörs
215	12:30	Sze	Wien, Zürich, Bécs	216	12:30	Sze	Budaörs
218	12:30	Sze	Árny, Komárom	219	12:30	Sze	Budaörs
220	12:30	Sze	Budaörs	221	12:30	Sze	Budaörs
222	12:30	Sze	Budaörs	223	12:30	Sze	Budaörs
224	12:30	Sze	Budaörs	225	12:30	Sze	Budaörs
226	12:30	Sze	Budaörs	227	12:30	Sze	Budaörs
228	12:30	Sze	Budaörs	229	12:30	Sze	Budaörs
230	12:30	Sze	Budaörs	231	12:30	Sze	Budaörs
232	12:30	Sze	Budaörs	233	12:30	Sze	Budaörs
234	12:30	Sze	Budaörs	235	12:30	Sze	Budaörs
236	12:30	Sze	Budaörs	237	12:30	Sze	Budaörs
238	12:30	Sze	Budaörs	239	12:30	Sze	Budaörs
240	12:30	Sze	Budaörs	241	12:30	Sze	Budaörs
242	12:30	Sze	Budaörs	243	12:30	Sze	Budaörs
244	12:30	Sze	Budaörs	245	12:30	Sze	Budaörs
246	12:30	Sze	Budaörs	247	12:30	Sze	Budaörs
248	12:30	Sze	Budaörs	249	12:30	Sze	Budaörs
250	12:30	Sze	Budaörs	251	12:30	Sze	Budaörs
252	12						

